

Sebestény István

Civil dilemmák

– Kihívások és alternatívák a civil szektorban

Sebestény István
Civil dilemmák
– Kihívások és alternatívák a civil szektorban

A kötet a Nemzeti Civil Alapprogram támogatásával jelent meg.

Szerkesztő és nyelvi lektor: Hári Katalin

© Civitalis Egyesület, Budapest, 2005

Tördelés, nyomdai előkészítés: Houdini Bt., Budapest

ISBN 963 86770 2 3

ISSN 1585-3519

TARTALOM

Előszó	
Vitairat – A nonprofit szektor érdekképviseletének megoldása	
Legyen is meg ne is... – Néhány gondalék a nonprofit szektor érdekképviseletéről szóló vitához	
Az alapítványok védelmében	
Civil a pályán!	
Egy százaléknyi elme-rengés	
Civil érdekképviseleti alternatívák	
Hitek és tévhitek egy szektor körül	
A Nagyvonalú Cukrosbácsi Akció vagy Negyedévenkénti Céltudatos Adományosztás? – Gondolatok az NCA körül	
NCA: két legyet egy csapásra(?)	
A pártnak a néptől... ..	
„Láthatatlan” támogatók – a számok árnyékában	
A közösségi szervezetek fogalmának körüljárása a nonprofit szektoron belül	
Tájékoztató a Szövetség az Országos Civil Érdekképviseletért Egyesület létrejöttének előzményeiről, főbb célkitűzéseiről	
OCA és RCA? – Országos és Regionális Civil Alaprogram?	63
Civil dilemmák, civil kételyek a civil szervezetek (köz)életében	65
NCA és OCÉ	77
A civil szervezetek funkciói az önkormányzatok hatékony működésében	79

A civil érdekképviselés lehetséges alternatívái (CÉKLA)	85
Bevezető	85
1. Módszertani megjegyzések	86
2. Az adatfelvétel eredményei	88
2.1. Jogi, számviteli, adózási kötelezettségek	88
2.2. Szükséges-e civil érdekképviselés?	
2.3. Milyen legyen a civil érdekképviselés?	
2.4. Mit is csináljon a civil érdekképviselés?	
2.5. Részvételi szándék konkrét érdekképviselési formák megvalósításában	
2.6. Az érdekképviseléssel kapcsolatos általánosan megfogalmazható civil attitűdök	
3. Összefoglalás, konklúzió	
4. Táblázatok	
5. Kérdőív	

Függelék

Emlékeztető a civil szervezetek 2002. június 10-i konzultációjáról	138
Emlékeztető a 2002. szeptember 3-i civil tanácskozásról	140
Emlékeztető a kormányzat civil stratégiájáról szervezett 2002. október 29-i szakmai tanácskozásról	141
Összefoglaló a munkacsoport 2002. november 1. – 2003. április 2. között végzett munkájáról	
OCÉ – Országos Civil Érdekképviselés (A CEP Érdekképviselési Munkacsoportjának 2003. április 2-án elfogadott dokumentuma)	
Munkacsoport által kidolgozott Országos Civil Érdekképviselés (OCÉ) koncepciójának főbb elvei és elemei	
Az OCÉ civil érdekképviselési modell legfőbb jellemzői	

„A társadalmi egyesületek jelentősége korunkban rendkívül megnövekedett. Az egyesületek működése ma már kiterjed a társadalmi életnek szinte minden megnyilvánulására. Milliókra menő tömegek kapcsolódnak össze szervezeteikben. Sok millióra rúgó évi bevétel és hatalmas vagyon anyagi ereje támasztja alá működésüket. Ezeknek a nagy erkölcsi és anyagi erőknek céltudatos felhasználásával az egyesületek a társadalmi élet fejlődésére, ennek a fejlődésnek irányára, ütemére, rendkívül nagy, sok vonatkozásban döntő jelentőségű befolyást gyakorolnak. Az egyesületi élet ezért nemzetpolitikai szempontból is nagy figyelmet érdemel és a kormánynak az egyesületi munka szabályozására irányuló törekvése, valamint a közvéleménynek ez iránt a probléma iránt egyre fokozódó érdeklődése mindenképpen indokolt.”

Dobrovits Sándor (1936)

Előszó

Tizenhét cikket, egy empirikus kutatás eredményeit és elemzését tartalmazó kötetet tart a kezében a kedves olvasó. Habár az írások témája különböző, legalább két közös dolog akad bennük. Mindegyik írás Sebestény István tollából született, és a nonprofit szektor számára fontos ügyekkel foglalkozik közérthető és élvezetes stílusban. A másik közös pontja a kötetben található anyagoknak, hogy mindegyik konkrét napi ügyekre reflektál úgy, hogy a felvetett kérdéseket és megoldási lehetőségeket mindig tágabb kontextusba helyezi. Ezért nyugodtan ajánlhatom az évekkel korábban keletkezett írások (újra)olvasását is, mert azok még mindig aktuálisak és bizton állíthatom, hogy nem fog az olvasó unatkozni.

Véleményem szerint a nonprofit szektorban dolgozóknak a könyvben felvetett témákon túl azon is fontos elgondolkodniuk, hogy miképp adhatunk olyan válaszokat a szektort érintő kérdésekre, amelyek a napi munkát is könnyebbé teszik és egyúttal a civil szervezetek hosszú távú fejlődését is biztosítják. Én úgy érzem, hogy ehhez elengedhetetlen az, hogy a civil szervezetek sokkal aktívabb szerepet vállaljanak a szektor helyzetét meghatározó kérdések megoldásában és felismerjék, hogy csak közös cselekvéssel érhető el siker. Azaz ne hagyjuk, hogy kizárólag mások döntsenek ezekről az ügyekről és nekünk csak a kritizálás és fanyalgás maradjon. Számos, de nem elégséges jó példát láthatunk arra, hogy ezt hogyan lehet elérni. Elég csak a szektor jogi környezetének jobbítását és a 2007-2012-es időszakban rendelkezésre álló európai uniós források felhasználásában nagyobb társadalmi beleszólást célul kitűző csoportok munkájára gondolnunk, hogy lássuk, mik azok az alapvető elemek, amelyek sikerre vezethetnek. Számomra az tűnik az egyik legfontosabbnak, hogy merjünk elég időt áldozni a közös gondolkodásra, legyen elég türelmünk mások véleményének meghallgatásához, s legyünk elég nyitottak ahhoz, hogy olyan kompromisszumot találjunk, amit minden résztvevő elfogad. Hiszen ez lehet az alapja olyan közös álláspontok kialakításának, amelyet a közös cselekvés követhet.

A közös gondolkodáshoz – függetlenül attól, hogy az olvasó egyetért vagy sem a leírtakkal – elég muníciót találhatunk Sebestény István kötetében. Most rajtunk a sor, hogy megtegyük a következő lépéseket!

Scsaurszki Tamás

A nonprofit szektor érdekképviselésének megoldása

A magyarországi nonprofit szektor méretének és súlyának az utóbbi tíz évben lezajlott növekedésével párhuzamosan egyre inkább előtérbe került a szervezetek részéről megfogalmazott igény a szektor hivatalos érdekképviselésének megoldására. A szektorra vonatkozó jogi, gazdasági szabályozás, az adókedvezmények megállapítása, az állami hozzájárulás mértéke és mikéntje, a külföldi támogatások felkutatása, elérhetősége – különös tekintettel az európai integrációs folyamat eredményeként hazánk szervezetei számára is hozzáférhető források bővülésére – mind olyan kérdés, mely a szektor jelentős részét érinti, nem is beszélve az ezekkel kapcsolatos döntések következményeiről. Joggal vetődik fel a szervezetekben az igény arra, hogy ezen döntések előkészítésébe bevonják őket, véleményüket kikérjék, javaslataikat a döntéshozók figyelembe vegyék, érdekeiket megfelelő módon képviselhessék. Ezzel a céllal ugyan több – egymással esetenként együttműködő vagy éppen vetélkedő – különböző területi, tevékenységi alapon létrejött szövetség is működik, azonban olyan szervezet, mely a szektor egészének képviselését látná el, nincsen. A politikai vezetés nem zárkózik el attól, hogy a szektort érintő kérdések megoldásába bevonja annak képviselőit. Ezzel kapcsolatban számos pozitív kezdeményezés történt. A Parlamentben külön bizottság foglalkozik a civil ügyekkel, a Miniszterelnöki Hivatalban a témával foglalkozó szakfőosztály alakult, megindították az országos civil ház programot stb. Ugyanakkor nem várható el, hogy a mindenkori hatalom, ha tárgyalóasztalhoz szeretné ültetni a „civil szektort”, egyszerre valamennyi nagyobb tömörülést meghívja, netán maga határozza meg, hogy közülük ki hivatott képviselni a szektort.

Tudjuk azonban azt is, hogy eddig valamennyi – a szektor egészét összefogó szervezet, kamara, intézmény felállítását célzó – javaslat, tervezet már az elképzelések szintjén kudarcba fulladt, megvalósításukra még kísérlet sem történt. A szervezetekben jogosan él a félelem és a bizalmatlanság egy esetleges központilag létrehozott „nonprofit hatóság” felállításával szemben, ugyanakkor a jelenleg tevékenykedő valamelyik csúcsszervezet előtérbe kerülését, kiemelését egy majdani hierarchikus rendszer kiépüléseként és saját függetlenségük elvesztéseként értékelnék, következésképpen valószínűleg nem támogatnák.

Figyelembe kell venni azt is, hogy a szektor meglehetősen heterogén, a szervezetek nagy része olyan tevékenységet folytat, melyre a szabályozások, adótörvények, kedvezmények változása gyakorlatilag semmiféle hatással nincsen,

így saját érdekképviselőre nem tartanak igényt. Így bármiféle kötelezettséggel, aktív részvétellel járó szektorszintű összefogás kezdeményezése ellenérzéseket és tiltakozást váltana ki belőlük, saját zártkörű működésük nyilvánossá tételétől, adminisztrációs terheik növekedésétől tartva.

Mindezen érvek és ellenérvek korántsem teljes felsorolása mellett úgy véljük, lehetne olyan megoldást találni, mely minden érdekelt elvárásainak megfelelné. A következőkben felvázolunk egy elképzelést, melyről természetesen nem gondoljuk, hogy azonnal és eredeti formájában megvalósítható lenne vagy hiánytalanul kielégítené az érintettek többségének igényét. Célunk egyrészt a – különböző fórumokon újból és újból felmerülő – téma „ébredtartása”, másrészt egy olyan szakmai vita elindítása, melynek eredményeképpen megszülethetne egy olyan koncepció, amely már a gyakorlatba is átültethető lenne. Nem térünk ki az egyes javaslatok technikai megoldásának részletezésére, mert hiszen azok végiggondolását és kidolgozását csak egy általánosan és elméleti szinten elfogadott változat körvonalazódása után – arra hivatott szakemberek által – látjuk érdemesnek.

Elgondolásunk középpontjában nekünk is egy szervezet szerepel, azonban a hangsúlyt nem a jogi értelemben vett szervezetségre, sokkal inkább annak legitimítására helyeznénk. Mind az állami szervek, mind a szektor – legalábbis érdekelt – szervezeteinek szemében egy ilyen – nevezzük egyelőre így – Nonprofit Tanácsnak a szektor legitim képviselőjének kell lennie. Ez véleményünk szerint maradéktalanul csak akkor valósulhat meg, ha a Tanács tagjainak mandátuma van, vagyis választás útján kerültek a szervezetbe. Szavazati joga alanyi alapon valamennyi hivatalosan bejegyzett, működő jogi személy nonprofit szervezetnek lenne, mégpedig egy-egy, mérettől, tevékenységtől függetlenül. A szervezeteket önkéntes alapon – nyilvános – választói címjegyzékbe vennék. Ennek egyetlen feltétele a bírósági bejegyzési határozat megléte. (Hozzáteszem, hogy egy ilyen címjegyzék a későbbiekben olyan funkciót is betölthetne, hogy az ezen való szereplés a szervezet de facto és de iure létezését is igazolná, a különböző pályáztató szervezeteknek így nem kellene valamennyi pályázat esetében az összes pályázó hivatalos dokumentumait bekérni és megvizsgálni, elegendő lenne a címjegyzéket megnézni.). A tanács tagjainak nem feltétlenül szervezeti vezetőkné, sokkal inkább jogi, gazdasági szakembereknek kell lenniük, hiszen feladatuk a szektor megbízásából, a szektor hivatalos, professzionális képviselője, érdekeinek védelme és a lobbizás. Mindezt megfelelő ellenszolgáltatásért tennék. A meghatározott létszámú tanácsba tehát választás útján, meghatározott időtartamra lehet bekerülni. A jelölteket listás szavazással választanák, vagyis valamennyi szervezet megjelölhet a listán annyi személyt, ahány főből a tanács áll. A tanácsba a legtöbb szavazatot kapott személyek kerülnek be. Természetesen a tanács hatásköre szigorúan meghatározott, tárgyalási és döntési joguk csak a szabályzatban meghatározott kérdésekre terjedne ki. A tanács munkájáról, eredményeiről rendszeres nyilvános beszámoló adna. A tanács létrehozásáról törvény rendelkezne, mely pontosan meghatározná tevékenységét, illetve, hogy milyen jogosítványokkal (tanácskozási jog, törvénymódosítás

kezdeményezése stb.) rendelkezik. A tanács működéséhez megfelelő háttérintézményre lenne szükség, mely elvégezné a szükséges adminisztratív, illetve kutatási, információgyűjtési tevékenységet is. A tanácsnak a nonprofit szervezetekkel szemben semmiféle hatósági jogköre nem lenne, a választói címjegyzék kezelése nem ruházná fel semmiféle ezzel kapcsolatos döntés meghozatalára. A tanács és háttérintézménye viszont bizonyos szolgáltatásokat is nyújthatna (jogi, pályázati segítségnyújtás). A tanács ellátná emellett a magyar nonprofit szektor hivatalos külhoni képviselőjét is.

A tanács működésének anyagi hátterét – úgy gondoljuk, ez sarkalatos kérdés – nem a nonprofit szervezetek, hanem az állam biztosítaná, törvényi szinten előre meghatározott költségvetési keretből. Ez kizárná egyfelől azt, hogy a tanács a nagy pénzügyi háttérrel rendelkező nonprofit szervezetek anyagi függőségében dolgozzon, másfelől pedig megakadályozná, hogy a mindenkori politikai vezetés saját befolyása alá vonhassa.

A tanács és intézménye, mint a hazai nonprofit szektor tudományos központja, elláthatna kutatási, oktatási feladatokat is, akár bizonyos keretek között – nonprofit alapon – vállalkozási tevékenységet is folytathatna. Mindezek hozzájárulnának saját működésének finanszírozásához.

Röviden ez lenne elgondolásunk lényege. Mint azt az előzőekben megírtuk, ez csak egy gondolat. Reméljük azonban, hogy ez a gondolat másokat is gondolkodásra késztet, és előbb-utóbb ezekből kialakulhat egy olyan megoldás, amely a gyakorlatban is megvalósíthatóvá válik. Ehhez azonban az szükséges, hogy a szektorban és a szektorért tevékenykedő vezetők, kutatók és nem utolsósorban a döntéshozók érdemben is foglalkozzanak a kérdéssel.

2001. május

Néhány *gondalék* a nonprofit szektor érdekképviseléről szóló vitához

Megindult a vita. És végre nem arról, hogy kell-e erről vitatkozni, hanem arról, hogy mi legyen, vagy mi ne legyen. Az utóbbi hetekben számos hozzászólást is hallhattunk, olvashattunk. Különböző szervezetek jóvoltából rendezvények, vita-fórumok zajlottak, internetes honlapok jelentek meg. Más szóval, nem csak a vita indult meg. Valami elkezdődött, amiből valami megszülethet. Ugyanakkor azzal is szembe kell nézni, hogy ha ez a kísérlet sem sikerül, akkor jó néhány évig nem lesz senki, aki ebbe újra befogna. Ráadásul az új kormányzat – némi eufemizmussal szólva – nyomtatékosan is hangot adott hiányérzetének egy, a nonprofit szektor egészét legitim módon képviselni képes szerveződéssel kapcsolatosan.

Hallhattunk már egészen konkrét elképzeléseket is (önkéntes tagságon alapuló kamara, delegálás útján létrejövő tanács, egy-egy alkalomra időleges mandátummal rendelkező tárgyaló delegáció stb.), előbukkantak alternatív javaslatok is (több önálló érdekképviselő jogi forma szerint vagy területi elven és szakmai alapon), sőt, már létező ernyőszervezet is „felajánlotta” egy ilyen funkció saját berkei belüli felvállalását. Én most nem egy újabb javaslatot szeretnék előterjeszteni, csupán néhány – szerintem legalábbis – fontos és mindenképpen tekintetbe veendő szempontot sorolnék fel. Ezek nagy része ugyan már többször is elhangzott, azonban úgy gondolom, ezek „megkerülésével” kicsi az esély arra, hogy bárki érdemi, kedvező fogadtatású megoldással tudjon előállni.

- *Minimum program.* Egy, a szektor egészét átfogó érdekképviselő csak a szektor jogi értelemben vett egyedeinek mozgásterét meghatározó általános jogi, gazdasági és politikai környezet kiépítésében, javításában való aktív részvételre kaphat felhatalmazást. Ebből adódóan tárgyalópartnerei csakis a mindenkori államhatalom törvényelőkészítő és törvényhozó, illetve végrehajtó testületei (országgyűlés, országgyűlési bizottságok, minisztériumok) lehetnek. Az egyes szakmai (szakminisztériumok) és területi (helyi önkormányzatok) egyeztetések, együttműködések kialakításához nincs szükség „központi” közvetítő szervezetre, vagy ha mégis, azt a különböző szakterületeken működő civil szervezetek a saját szakmai berkeiken belül (ernyőszervezetek) oldják meg, illetve jószerivel meg is oldották. Össze kell állítani azokat a kérdéscsoportokat, amelyek egy ilyen képviselő hatáskörébe tarthatnak. A teljesség igénye nélkül felsorolnék néhány,

ilyen rendezésre váró problémát: 1 százalékos törvény, közhasznúság, adókedvezmények, pályáztatási eljárás, foglalkoztatás, önkéntesek helyzete, támogatások növelése, ingatlanhelyzet, bejegyzési és nyilvántartási rendszer, könyvviteli szabályozás, a különböző méretű szervezetekre vonatkozó azonos szabályozórendszer, az üzleti szervezetekkel szembeni hátrányok, pozitív diszkrimináció hiánya, az aktuális politikai hatalom befolyásának csökkentése stb. A minimum program tehát még így is meglehetősen sok problémát ölelne fel.

Meg kell jegyezni, hogy a kormányzati támogatások szétesztését nem tekintem egy ilyen érdekképviselő feladatának, sőt, nézetem szerint a „pénzosztás” rövid időn belül a szervezet dezorganizációjához vezetne.

• *Legitimitás.* Ahhoz, hogy mind a kormányzat, mind a szektor valamennyi tagja elfogadja legitim képviselőnek az érdekképviselőt, a következő feltételeknek kell teljesülniük:

- csak egyetlen érdekképviselő működhet,
- a vezetésnek valamilyen választás alapján kell létrejönnie,
- csak önkéntes alapon szerveződhet, bármilyen szervezet bármikor csatlakozhat (nyílt),
- a szervezeti tagság nem járhat semmi közvetlen előnnyel,
- a szervezetből való kimaradás nem járhat semmiféle hátránnyal,
- a tényleges tevékenység nem korlátozódhat a tagok érdekeinek képviselőtére,
- a mindenkori államhatalomnak hivatalosan el kell fogadnia (törvényi biztosíték).

• *Teljeskörűség.* Az érdekképviselőnek valamennyi nonprofit jogi formában működő szervezet befogadását biztosítania kell. Nem lehet különbséget tenni a formális értelemben vett, tagsággal rendelkező egyesületek és egy adott cél támogatására „felhalmozott” tőkevagyonok, az alapítványok között. Hiszen a különböző célok érdekében létrejött civil szervezetek nem mindig a közvélemény szemében adekvátnak tűnő jogi formában tevékenykednek, számos egyesület csak formális tagsággal rendelkezik és kizárólag saját tagjainak nyújt kedvezményes – „hétköznapi” definíció alapján nem igazán „civilnek” tekintett – szolgáltatásokat, ugyanakkor számos alapítványként működő szervezet lát el – sokszor önkéntesek aktív bevonásával – kifejezetten közhasznú feladatokat. És a különböző gazdasági kényszerek hatására létrejött „egyesületi alapítványokról” és „alapítványi egyesületekről” akkor még nem is tettünk említést. Ebben a tekintetben tehát feltétlenül a funkcionalitásra, és nem a jogi formára kell a hangsúlyt tenni. Másfelől a pusztán adománygyűjtésre és -osztásra szakosodott alapítványok szintén fontos, és nélkülözhetetlen elemei a szektornak. Meg kell jegyezni azt is, hogy a törvényhozás is a jogi formák „egybemosása” felé indult el, gondoljunk csak a közhasznúsági törvény megfogalmazásaira.

• *Egyenlőség.* Az érdekképviselőnek demokratikus elvek alapján kell működnie. Érvényesülnie kell az egyenlőség elvének is, melynek egyetlen „objektív

alanya” véleményem szerint a bejegyzett, jogi személy nonprofit szervezet lehet. A taglétszámmal, alapszervezettszámmal, tőkeerővel stb. „súlyozott”, bármiféle „részvénytársasági forma” gyakorlatilag kivitelezhetetlen. Mivel a tagoknak eddigi függetlenségükből semmit sem kell feladniuk, és pusztán jogi személy mivoltukból fakadóan válnának tagokká, csak az „egy szervezet, egy tag” megoldást tartom megvalósíthatónak. (A nagyobb ernyőszervezetek és szövetségek ettől való félelmét azért sem tartom indokoltnak, mert ezen szervezetek többnyire önálló jogi személyű szervezeteket tömörítenek, melyek közvetlenül is tagságot – és ezzel szavazati jogot – nyerhetnek.)

- *Szolidaritás.* Az érdekképviselő csak akkor működhet eredményesen, ha kifelé egységes álláspontot tud kialakítani, a tagságon belüli viták nem szabadulnak ki a szervezeti keretektől, és nem kérdőjelezik meg az eljáró képviselő legitimitását. Ennél a belső összetartásnál azonban még fontosabb lenne a külső szolidaritás. Ez azt jelenti, hogy az érdekképviselő csak akkor tudja betölteni feladatát, ha az ahhoz csatlakozni nem kívánó és – ami a leglényegesebb – magával az érdekképviselő léteével egyet nem értő szervezetek passzív támogatását, „hallgatását” sikerül megnyerni. Hisz elegendő, ha egyetlen nagyobb tömörülés nyíltan kétségbe vonja az érdekképviselő legitimitását, onnantól a szervezet hatékonysága, súlya – magyarul az érdekérvényesítő képessége – jelentősen csökken. Ebből adódóan törekedni kell olyan forma kialakítására, melyet a szektor jelentős része el tud fogadni, vagy legalábbis „elviselni”.

- *Fokozatosság.* Az érdekképviselő kialakítását mindenképpen fokozatosan kellene végrehajtani. Rövid távú, ideiglenes, de konkrét lépéseket kell tenni. Ez lehetőséget teremtene a különböző együttműködési formák adott időtartamú kipróbálására, és rendszeres korrigálására is. Egy-egy aktuális problémának, javaslatnak a kormányzattal való egyeztetése és megvitatása még nem követeli meg a „véglegesnek” tekinthető érdekképviselő meglétét. Vagyis jó ideig lehetne még lenni és nem lenni.

2002. július

AZ ALAPÍTVÁNYOK VÉDELMEBEN

Az utóbbi időben egyre gyakrabban hallani olyan véleményeket, miszerint a nonprofit szektoron belül nagyobb különbséget kellene tenni a célvagyonként létrehozott, nevesített pénzalapok, vagyis az alapítványok, és a tagok önkéntes szerveződése útján született egyesületek között. Jogi értelemben természetesen létezik ez a distinkció, hisz már alapításuk is a PTK. más-más szakaszai alapján lehetséges, és működésükre is sok esetben külön jogszabályok érvényesek. Tény azonban az is, hogy az elmúlt évek – a személyi jövedelemadó 1 százalékanak felajánlására, illetve a közhasznú szervezetekre vonatkozó – sarkalatos törvényeiben is tetten érhető a jogalkotók azon szándéka, hogy e két szervezettípust „egy kalap alá vegyék”.

A szektoron belül jelenleg is zajló, az egységes érdekképviselői szükségességről és megvalósításáról szóló vitában is többen képviselnek olyan álláspontot, hogy egy esetlegesen ilyen céllal megalakuló szervezetben ne kaphassanak helyet az alapítványok, hiszen működési formájuk, konkrét tevékenységük, és ebből fakadóan alapvető érdekeik tekintetében teljes mértékben eltérnek a társadalmi bázissal, természetes tagsággal rendelkező, a civil kezdeményező- és tettekretevékenységet megtestesítő egyesületektől. E nézet képviselői természetesen nem vonják kétségbe az alapítványok szükségességét és társadalmi hasznosságát, de úgy vélik, ez utóbbiak nem tartoznak bele a tényleges aktivitást kifejtő, cselekvő, hétköznapi értelemben vett civil társadalomba, hiszen funkciójuk a pénzgyűjtés és támogatás.

Ezzel a megállapítással – elismerve azt, hogy az alapítványi szektor jelentős részére, különösen az állami, önkormányzati szervek „meghosszabbításának” tekinthető közalapítványokra vonatkozóan helytálló lehet – három okból is vitába kell szállnom.

1. Jó néhány egyesület és alapítvány „keveredik egymással”, közismert okok miatt alapítvány hozott létre egyesületet, és megfordítva;
2. több egyesületi formában működő szövetségnek alapítványok (is) a tagjai;
3. a civil szféra definíciós elemeiként számontartott önkéntesség, jótékonyosság, a köz érdekében végzett tevékenység nem csak az egyesületek jellemzője.

Számos alapítványi formában működő nonprofit szervezet lát el – önkéntesekkel – nélkülözhetetlen feladatokat, nyújt szolgáltatásokat, véd érdekeket, ugyanakkor az egyesületek jelentős része kifejezetten csak a saját tagjai egyéni igényeinek kielégítése céljából született. Noha ez a funkció is rendkívül fontos és nélkülözhetetlen, nem tartanám helyesnek, hogy ez utóbbiakat, pusztán azért, mert tagságuk van, alanyi jogon a civil társadalom szerves részének tekintsük, mialatt egy humanitárius vagy környezetvédő alapítványt nem. Azt, hogy egy

adott célból alapított nonprofit szervezet az adott pillanatban éppen milyen – számára legkedvezőbbnek bizonyuló – jogi formát „választ”, nem feltétlenül és nem mindig csak attól függ, hogy milyen területen és milyen tevékenységet ohajt kifejeiteni. Ezt befolyásolhatják többek között az érvényben levő – pl. adózásra, gazdálkodásra, kedvezményekre vonatkozó – jogszabályok, az induláshoz és a működéshez szükséges források elérhetősége, vagy éppenséggel egyéb szubjektív tényezők is. Más szavakkal nem a (jogi) forma, hanem a tartalom számít.

A nonprofit szervezetek tényleges működéséről, teljesítményéről a rendszeres statisztikai vizsgálatok számos értékelhető és értelmezhető információt szolgáltatnak. Érdeemes egy rövid összehasonlítást tenni a magánalapítványok és az egyesületek legfontosabb – „civil” tevékenységet kifejező – adatai között. Az önkéntesség, társadalmi bázis, a közcélság és a jótékonyság „mérésére” a következő statisztikai mutatókat alkalmazhatjuk.

1. Az alapítványok és az egyesületek legfontosabb civil mutatói, 2000

„Civil” mutatók	Alapítványok (n=18 532)	Egyesületek (n=22 420)
A magánszemély tagokkal rendelkező szervezetek aránya	—	95%
A magánszemély tagok száma	—	3,2 millió fő
A személyi jövedelemadó 1 százalékában részesült szervezetek aránya	49%	14%
A személyi jövedelemadó 1 százalékának együttes összege	3,0 milliárd Ft	0,5 milliárd Ft
A közhasznú szervezetek aránya	52%	25%
A kiemelkedően közhasznú szervezetek aránya	7%	4%
Önkéntesek munkáját igénybe vevő szervezetek aránya	68%	76%
Önkéntesek száma	83 ezer fő	280 ezer fő
Az önkéntesek által az év során végzett munka becsült időtartama	7,1 millió óra	25,2 millió óra
Egy önkéntesre jutó évi átlagos munkaóra	85 óra	90 óra
Az önkéntesek által az év során végzett munka becsült értéke	3,6 milliárd Ft	12,6 milliárd Ft
Az önkéntesek által kiváltott főállású foglalkoztatottak becsült száma	3,4 ezer fő	12,1 ezer fő
Pénzügyi támogatást nyújtó szervezetek aránya	32%	8%
A szervezetek által nyújtott pénzügyi támogatás összege	27,5 milliárd Ft	3,7 milliárd Ft
A pénzügyi támogatásból saját tagjaiknak, támogatóiknak nyújtott rész aránya	5%	40%
Természetbeni támogatást nyújtó szervezetek aránya	16%	5%
A szervezetek által nyújtott természetbeni támogatás becsült összege	6,4 milliárd Ft	1,9 milliárd Ft
A természetbeni támogatásból saját tagjaiknak, támogatóiknak nyújtott rész aránya	8%	21%

(n=40 952)

A Központi Statisztikai Hivatal 2000-re vonatkozó adatfelvételének a közelmúltban publikált adatai szerint az egyesületeknek (érdekképviselletek nélkül) több, mint 3 milliós tagsága van és kizárólag minden huszadik szervezet áll csak jogi

személyekből. Ez azt is jelenti, hogy még a többszörös tagságot is „belekalkulálva” (bár erre vonatkozóan nincs információnk), az ország lakosságának legalább negyede tagja valamilyen egyesületnek. Az alapítványoknak tagjai természetesen nincsenek, de némi támpontot jelenthet a „támogatói kör” becsléséhez, hogy közülük minden második részesült a személyi jövedelemadó 1 százalékából. Ha feltételezzük, hogy az alapítványok és az egyesületek részére nyilatkozatot tett mintegy 1,3 millió személy ugyanolyan – 6:1 – arányban oszlik meg a két szervezettípus között, mint a felajánlott összeg, akkor hozzávetőlegesen 1,1 millió „alapítványi” támogatóval számolhatunk. Ha azt is feltételezzük, hogy minden, adója 1 százalékáról egyesület részére rendelkező állampolgár egyben egyesületi tag, akkor is csak az „össztagság” nem egészen egyhatodáról mondhatjuk el, hogy „egyesületi” támogató.

A jogilag elismert közhasznúság szintén az alapítványoknál gyakoribb. Közülük minden második, az egyesületek közül csak minden negyedik szerezte meg ezt a minősítést. A kiemelkedően közhasznú státust elnyerők arányában is majdnem kétszeres alapítványi „előnyt” tapasztalhatunk.

A nonprofit szervezetek egyik legfontosabb sajátossága, hogy céljaik eléréséhez, feladataik ellátásához önkéntesek ingyenes munkáját veszik igénybe. Látható, hogy mindkét szervezettípus döntő többsége – az egyesületek megközelítőleg háromnegyede, az alapítványok kétharmada – élt is ezzel a lehetőséggel. Ugyanakkor az előbbiek három-négyszer annyi önkéntest tudtak mozgósítani, ebből adódóan ugyanennyiszer több munkát is végeztek el. Ebből a szempontból tehát valóban az egyesületek tűnnek „civilebbnek”, de az alapítványok teljesítménye is számottevő.

Mint az várható volt, mind a pénzügyi, mind a természetbeni támogatások nyújtásában az alapítványok járnak az élen, bár közülük is csak minden harmadik, illetve hatodik volt adományozó. Ez mindenesetre meglehetősen alacsony arány ahhoz, hogy az alapítványokat általában mint adományosztó szervezeteket definiáljuk. Az egyesületeknek csak elenyésző hányada számolt be ilyen tevékenységről, és esetükben jóval sűrűbben fordult elő, hogy saját tagságuk, szűkebb környezetük volt a kedvezményezett.

Mindebből az a kép látszik kibontakozni, hogy az alapítványi világ meglehetősen heterogén. A kifejezetten pénzgyűjtésre és osztásra szakosodott „személytelen” szervezetek mellett nagyszámú, működési formájában a klasszikus egyesülettől nehezen megkülönböztethető, támogatókkal, önkéntesekkel „aktív” életet élő, cselekvés- és szolgálatásorientált alapítvány is található, nem beszélve a két „véglel” között elhelyezkedő „kombinációkról”.

Még jobban alátámasztja ezt a feltételezést annak a kísérletnek az eredménye, mely szintén a 2000-re vonatkozó adatfelvételhez kapcsolódik. A szervezeteknek egy nyolc válaszlehetőséget tartalmazó kérdést tettünk fel, mely tényleges működési formájukra vonatkozott. A válaszadók kiválaszthatták azt a legfeljebb három funkcionális tevékenységet, melyet önmagukra jellemzőnek tekintettek. A majdnem 22 ezer értékelhető válasz alapján a következő eredményt kaptuk.

2. A különböző funkcionális tevékenységek említési aránya, 2000 (Legfeljebb három válasz volt adható)

Funkcionális tevékenység	Alapítványok (n=10 279)	Egyesületek (n=11 587)
1. Főleg saját tagjai, támogatói igényeit elégíti ki, szervezi azok tevékenységét, illetve részükre nyújt szolgáltatást	20%	72%
2. Egy meghatározott társadalmi csoport, réteg számára nyújt konkrét szolgáltatást, képviseli érdekeiket	42%	31%
3. Állami szervezetek hatáskörébe tartozó közfeladatok ellátásával, társadalmi problémák enyhítésével foglalkozik	17%	13%
4. Önkéntesek bevonásával általános köz- és humanitárius célok megvalósításáért tevékenykedik, szolgáltat	15%	17%
5. Kifejezetten egy adott cél, intézmény pénzügyi támogatásával, arra irányuló adománygyűjtéssel foglalkozik	39%	2%
6. Főként pályázatokon keresztül, különböző célokra magánszemélyeknek, szervezeteknek támogatást oszt	9%	2%
7. Általános köz-, illetve humanitárius célokra pénz- és természetbeni adományokat, segélyeket gyűjt és oszt	6%	1%
8. Üzleti, gazdálkodási tevékenységet végez, vállalkozásokban vesz részt	2%	4%
(n=21 866)		

Az egyesületek csaknem háromnegyede említette meg a „zártkörű, befelé forduló” (2. tábla 1. sora) működést, de ez jellemző az alapítványok ötödére is. A nemcsak a szervezethez kötődő személyek számára végzett – vagyis inkább közhasznúnak tekinthető – szolgáltatásnyújtás különböző fajtáit (2., 3. és 4. sor) mindkét szervezettípus képviselői majdnem hasonló arányban jelölték meg. Az „alapítványi tevékenységnek” tartott adománygyűjtő és -osztó funkciókat (5., 6. és 7. sor) ugyan tényleg döntően az alapítványok tekintették magukra nézve meghatározónak, de ha az említési arányokat megoszlásnak is tekintenénk (ami a több válasz miatti halmozódás miatt nem volna helyes), akkor is csak nagyjából minden másodikat jellemzi ez a funkció. Mindezek alapján már meghatározható három nagy – tényleges funkciója szerint jól elkülöníthető – szervezettípus, mely az alapítványi és egyesületi halmazt alkotja.

1. Zárt csoportok által létrehozott, a csoporttagok érdekeit képviselő, a csoporttagok számára szolgáltató szervezetek. Ezek döntő része egyesületi formában működik.
2. Nyitott csoportok által létrehozott, nemcsak a csoporttagok, hanem ennél szélesebb társadalmi rétegek, netán a társadalom egészének érdekeit képviselő, részükre általában közhasznú szolgáltatást nyújtó, széles társadalmi bázissal (tagokkal, támogatókkal, önkéntesekkel) rendelkező szervezetek. Ezek mind alapítványi, mind egyesületi formában működhetnek.
3. Kifejezetten adománygyűjtésre és adományosztásra, általában egy bizonyos szűkebb vagy tágabb társadalmi csoport vagy réteg érdekében közhasznú célok anyagi és természetbeni támogatására szakosodott szervezetek. Ezek döntő többsége alapítványi formában tevékenykedik.

Emellett természetesen több kisebb – bár rendkívül fontos és jelentékeny – részhalmazt is körülírhatnánk, de szervezetszámot tekintve a szektort döntően ez a három nagyobb típus alkotja.

Visszatérve a cikk elején megfogalmazott állításra, azt hiszem, a fent említett adatok ismeretében kevésbé tartható az a nézet, hogy kizárólag az egyesület lenne az önszerveződő civil társadalom „hiteles” szervezeti formája. Hisz az ezzel kapcsolatban megfogalmazott kritériumoknak nézetem szerint leginkább a második csoportba tartozó szervezetek – alapítványok és egyesületek – felelnek meg. Ha pedig hozzávesszük azt is, hogy a szektor egységes érdekképviselésének igénye elsősorban olyan közismert jogi, gazdasági, pénzügyi problémák miatt merült fel, melyek az alapítványokat és az egyesületeket egyaránt érintik, úgy gondolom, semmi okunk sincs arra, hogy az eltérő jogi formából következő adottságokon túlmenően mesterséges – és az alapítványokra nézve hátrányos – megkülönböztetést tegyünk. Arról sem szabad megfeledkezni, hogy egy szektor-szintű összefogás kezdeményezése során inkább az egyesületi szféra részéről számíthatunk – érdektelenségből fakadó – passzív hozzáállásra. Ebben a formában tevékenykednek ugyanis tömegesen olyan szervezetek, melyek saját tagdíjaikból, bevételeikből fedezik kiadásait, nem igényelnek külső támogatást, nem céljuk a közhasznúság elnyerése, és egyetlen érdekük, hogy a környezetüktől zavartalanul, függetlenül működhessenek.

A civil társadalom nem jogi kategória. Meghatározásához olyan értékeket kell számbavennünk, melyeket bárki és bármilyen szervezet képviselhet. A nonprofit szektor vonatkozásában talán még inkább igaz, hogy sokkal fontosabb az, ami összeköt, mind az, ami elválaszt.

2002. szeptember

Azt hiszem, nem túlzok, ha azt mondom, az MTV-kuratóriumban lezajlott események nem öregbítették a magyar civil szféra hírnevét. Hisz ezek után nehéz lenne cáfolni azt a közvéleményben egyre inkább terjedő nézetet, miszerint a politika keze betette a lábát a harmadik szektorba. Sőt egyesek eleve úgy gondolják, ez a terület nem más, mint a kis magyar politikai világháború afrikai hadszíntere. Azt eddig is tudtuk, hogy aki erre a terepre téved, nem árt, ha a lába elé néz, mert néhány lövészárkot itt-ott már kiásogattak, de azért intenzív felderítő tevékenységen és egy-egy éjszakai rajtaütésen kívül jelentősebb hadműveletre nem került sor. Már csak azért sem, mert eleddig reguláris csapatok nem jelentek meg a színen. Vagyis tombolt a béke.

A hideg polgárháború meghirdetése azonban intenzív verbuválásra készítette a feleket. Először csak önkénteseket toboroztak a civil társadalomból, de aztán a sorozással is megpróbálkoztak. A Montecuccoli-féle hármasszektár bevetése sajnos néhány esetben hatásosnak bizonyult. Vajon hány kezdetben szépreményű kulturális, szabadidős, tudományos stb. alapítvány, egyesület került átszervezésre a nyilvántartásokban az idők folyamán a „nem párt jellegű politikai szervezetek” közé? Vajon a szektor mekkora része képes ellenállni ennek az egyre erőteljesebb nyomásnak, vonzásnak, csábításnak? És itt most nem a mindenkor hatalomhoz fűződő egzisztenciális kiszolgáltatottságból fakadó – valós vagy vélt – függőségre gondolok. Ennek is lehetnek természetesen politikai vetületei, de ideális esetben ez legfeljebb gazdasági kötöttséget jelent, ami – a nyílt politikai semlegesség kinyilvánításával és fenntartásával – elviselhető korlátok közé szorítható. Tegyük hozzá rögtön, még azért ez a gyakoribb.

Ugyanakkor a politika és a civil társadalom egy részének összefonódása nem merül ki csupán az előbbinek az utóbbi bekebelezésére irányuló törekvéseiben. A civil szereplők is gyakorta lépnek – akarva, akaratlanul, önző vagy önzetlen érdekből, tévedésből és szereptévesztésből adódóan – arra a pályára, ahol nyíltan, a tisztelt publikum szeme láttára és meglepődésére hatalmi harc folyik, vagyis a politikai küzdőterre. És sokan közülük azt hiszik, hogy rájuk nem vonatkozik a korpa közé keveredésről szóló tétel. Netán úgy gondolják, a pályán nemcsak a játékosok tartózkodhatnak, bíróra is szükség van. De ne felejtsek el, sokszor játékszerre is!

Természetesen nem arról van szó, hogy a nonprofit szervezetek egyáltalán ne politizáljanak. Hisz egyrészt számos alaptevékenységük valamilyen úton-módon kapcsolódik a politikához, másrészt működési feltételeik javításához is szükség van „politikai tevékenységnek” minősíthető lobbizásra, érdekérvényesítésre. De kíváncsian lenne, ha ilyen irányú aktivitásuk nem terjedne túl a szervezet konk-

rét célkitűzéseinek eléréséhez szükséges határon, másfelől pedig óvakodni kellene attól, hogy ezáltal politikai erők eszközévé váljanak.

Az önkormányzati választások küszöbén ez a veszély különösen fennáll. Látni a képviselő- és polgármesterjelöltek listáját, igen öröndetes, hogy jó néhány településen helyi egyesületek reprezentánsai is ringbe szálltak. De közülük többen „kötőjeles” indulók, vagyis támogatják őket ilyen és ilyen pártok is. Vajon mandátumszerzés esetén ezek az immár képviselők, polgármesterek mennyire maradnak „civiliek”? Vajon személyükben valóban az indító egyesület „jelenik meg” a helyi hatalomban, vagy a támogató párt(ok) jut(nak) újabb pozícióhoz? Mi lesz az egyesülettel, azon kívül, hogy a közvéleménnyel nehéz lesz továbbra is független, civil mivoltát elismertetni? Vagy nyíltan felvállalja politikai kötődését, és ezáltal „kvázi pártszervezet” degradálódik? Arról nem is beszélve, hogy ezen a pályán más játékszabályok szerint játszanak. Tudom, sok civil éppen azért óhajt bekerülni az önkormányzatba, hogy az ne csak – felülről irányított – pártok helyi csatározásainak színhelye legyen, és a független, pártatlan szakértelem is érvényesülni tudjon. Ez nagyon dicséretes törekvés, csak kérdéses, sikeresen lehet-e lavírozniuk ebben a politika által túlságosan átitatott közegben.

Visszatérve a médiakuratóriumok ügyéhez, itt egy feltételezhetően jó szándékkal hozott rossz törvény működésének tragikomikus paródiáját láthatjuk. Mindezt bábelőadás formájában, melyben a civil szervezetek a bábok, a paraván mögött pedig – hogy, hogy nem – politikusok vannak. Igaz a bábokat kisorsolták, de a demokráciának – mint az egyenlő esélyek biztosításának – ezt a fajta gyakorlatát utoljára az ókori görögök használták hadvezérek kiválasztásához. Hozzá kell tenni, ők sem sokáig, mert rájöttek arra, hogy ezzel a módszerrel nem lesz belőlük érettségi tétel, legfeljebb a Guinness-féle gyűjteménybe kerülhetnének be. Szóval, úgy vélem, a közszolgálati televízió elnöki posztjára pályázók közül nem feltétlenül a kerékpárosoknak, öregdiákoknak, honfoglalóknak, koronakurátoroknak és hasonló társaiknak kellene kiválasztani az erre legalkalmasabbat. Igaz, erre maguk is rájöttek, így kurátornak néhány politikailag elkötelezett – és előzőleg megfelelően eligazított – „személyt” küldtek. Akik annak rendje s módja szerint végre is hajtották a (párt)utasításokat. Ez könnyebb is volt, így a pályázatokat sem kellett végigolvasni. A civil szektor pedig csak reménykedhet abban, hogy ezt a közülük kisorsolt „véletlen mintát” a közvélemény nem tekinti reprezentatívnak, vagyis nem általánosít, és a civil társadalom hosszú évek során kivívott tekintélyén ez a szégyenletes ügy nem ejtett túl nagy csorbát.

Sajnos, a politika szektorba való „beáramlásának” van egy harmadik – meg lehetőségen gátlástalan – útja is. Eszerint, továbbra is sporthasonlaltal elve, „civil ruhás” hivatásos versenyzők lépnek a pályára. Ez önmagában még nem lenne gond, de követelik maguk számára az amatőröknek kijáró kíméletet. Félreértés ne essék, nem azt mondom, hogy kifejezetten pártok által irányított politikai szervezeteknek nincs helye a nonprofit szektorban, de akkor ezt a tevékenységet nyíltan – ennek minden következményével – fel kell vállalni. De azt szégyenletesnek tartom, hogy országos politikai mozgalmak néhány joghézaglovag hathatós

közreműködésével közhasznú, horribile dictu, kiemelkedően közhasznú minősítésű alapítványokat, egyleteket hozzanak létre egyszerűen úgy, hogy alapító okiratukban kijelentik, nem folytatnak közvetlen politikai tevékenységet, és pártoktól függetlenül működnek. Mivel a törvény e kritériumokat nem fejti ki tételesen, (fő)ügyész legyen a talpán, aki rajta tudja kapni őket, ha egyáltalán akarja. Csakhogy világos legyen a helyzet, kiemelkedően közhasznú szervezetek számos adókedvezményben részesülnek, a teljesség igénye nélkül például a részükre nyújtott támogatások bizonyos mértékig leírhatóak az adóból. Emellett bizonyos idő eltelte után a személyi jövedelemadó 1 százalékát az (állam)polgár felajánlhatja számukra. Arról már nem is szólva, hogy ezek a „civil szervezetek” is előbb-utóbb megpályázhatják a médiakuratóriumi tagságot. Mindezek megakadályozására a jelenleg érvényes szabályozás nem alkalmas. Hisz ezeket a jogszabályokat annak idején azért hozták, hogy kedvezőbb helyzetbe hozzák a valóban közérdekű, közfeladatot ellátó civil szervezeteket. A választási küzdelem tapasztalataiból kiindulva, vajon milyen következményekkel jár majd, ha ezek a „pártszervezetek” betörnek az 1 százalékos piacra? Ha a politikai akciókra adókedvezménnyel lehet pénzt gyűjteni? Mekkora mértékben fog inflálódni a közhasznúság fogalma? Vajon hány régóta működő, elismert, egy településért tevékenykedő „adott nevű” egyesületnek kell névváltoztatásért folyamodni, vagy állandóan elhatárolódni a gomba módra szaporodó, „adott nevű” sejtektől, bizonygatva, hogy „mi nem a mozgalomból valók vagyunk”? Mikor fog a „másik oldal” is vérszemet kapni, és hasonló „civil szervezeteket” létrehozni? És akkor milyen is lesz a közvélekedés a – független –szektorról? A rövid távú politikai töркеkovácsolás hány valódi közhasznú alapítvány és egyesület elhalását fogja okozni? Lehet, hogy jobb, ha bele sem gondolunk. Inkább azon kellene eltöprengeni, hogy miképp lehetne ezt a folyamatot megállítani, vagy legalábbis semlegesíteni. Ennek jogi hátterét ugyan a mindenkori kormányzatnak kell megteremtteni, de úgy gondolom, az egységes civil érdekképviselet létrehozására tett eddigi erőfeszítések eredményeképpen elindult együttműködés ennek az újabb veszélynek a felbukkanása miatt – valamennyiünk érdekében – talán intenzívebbé válhat.

Az afrikai hadszíntéren tehát felbukkantak az első ejtőernyősök. Ne felejtjük, hogy a modernkori hadviselés nem kíméli a „civiléket” sem...

2002. október

EGY SZÁZALÉKNYI ELME-RENGÉS

Töredelmesen vallok. Elöttem az ív. És azt is tudom, hogy immár hatodik éve van lehetőségünk, nekünk adózóknak, arra, hogy személyi jövedelemadónk egy százalékát közvetlenül felajánlhassuk valamely – a törvényben előírt feltételeknek megfelelő – egyesület, alapítvány számára. (És egy másik egyet az egyházaknak, de ebbe most nem gondolok bele.)

Nagy dolog, mondhatnánk. Nagy dolog, mondhatjuk. Miért is fontos ez? Először is nemzeti büszkeségtől is dagadozhatunk, hiszen közismerten magyar „találmányról” van szó, amit ugyan azóta máshol is alkalmaznak – tőlünk átvéve az ötletet. Másodszor is ingyen és bérmentve, minden adófizetőnek megadatik, hogy egyfelől adományozóként tűnhessen fel önmaga előtt, ami mégiscsak nemes érzés, másfelől pedig, mint egy nagy népi társasjáték résztvevője, néhány pillanatra állami döntéshozóként funkcionáljon. Hiszen adónk egy százalékát ugyanúgy kihúzzák a zsebünkből, mint a többi kilencvenkilencet, tehát tulajdonképpen anyagilag semmiféle előnnyel vagy hátránnyal nem jár, ha felajánlunk, vagy sem. Ugyanakkor pedig ez az aktus úgy is aposztrofálható, hogy a közpénzek újraelosztásában, adónk egy százalékának megfelelő összeg erejéig magunk hozhatjuk meg a felelős döntést.

Vagyis az ajánlószerződés kitöltése után elégedetten hátradőlünk, és megállapíthatjuk magunkról, hogy szociálisan (is) szerfelett érzékenyek vagyunk, és nem sajnáljuk javainkat a rászorulóknak megsegítésére fordítani. Majd képzeletben besétálunk az állampolgári mivoltunk előtt tisztelgő őrség előtt az állami kincstárba, ott borítékba tesszük az éves szorgos tevékenységünk nyomán felhalmozott bankókötegekből a megfelelő – néhány száz vagy ezer forintnyi – részt és azt elküldjük az általunk leginkább állami támogatásban részesítendő szervezet címére. Mind adományozói, mind döntéshozói minőségünkben szinte halljuk a kedvezményezettek által rebegett, az ismeretlen jótevőnek szóló hálás szavakat, és mi tudjuk, hogy személy szerint nekünk szól.

Ugye milyen egyszerű? S mégis elgondolkodtató, hogy ehhez a játékhoz még most is csupán az adófizetőknek jóval kevesebb, mint felének van kedve. Pedig tényleg nem kerül semmibe. Tényleg kb. 2 perces munka. Tudjuk, hogy a nem-felajánlók között végzett felmérések szerint az ellenállás oka nem elvi természetű, hisz csupán tizedük mondta azt, hogy nem ért egyet a dologgal. Igaz az is, kb. negyedüknek olyan kicsi az adója, hogy annak egy százaléka nem éri el az utalhatósághoz szükséges 100 forintos határt. De a többi? Vajon nem vállalta fel a döntéssel járó felelősséget? Nem, hisz az indokok jó része így hangzott, „munkahelyem töltötte ki az adóbevallást, ők nem kérdezték”, „nem tudtam, kinek adjam”, „nem figyeltem, elfelejtettem, nem volt kedvem” stb.

Vajon az adófizetők e része ennyire híján lenne a társadalmi együttérzésnek, érzéketlenek, bizalmatlanok a civil társadalom iránt, vagy nem tulajdonítanak jelentőséget e néhány ezer forintnak, netán csak tájékozatlanok? Vagy egyszerűen lusták? Vagy úgy gondolják, ha számukra haszna nincs – „úgysem tudják, hogy én voltam” –, akkor minek?

Es vajon hányan fanyalgunk, amikor látjuk a hirdetéseket, beteg gyerekeket, kivert kutyákat, rohadó közgyűjteményeket stb. Lehet, hogy azt érezzük néha, ez a fordított reklám helye, minél rosszabb, annál jobb? Ha az egyik beteget szörnyűbbek, elesettebbek a tévében, mint a másiké, több felajánlót toborozhat. Mi meg inkább elfordítjuk a fejünket, nem érdekel ez a verseny? Különben is annyi a gond, miért emeljek ki egyet – hisz momentán egyik sem érint... (Mert, hát kérem, az is tény, hogy a felajánlások intenzitása és iránya igencsak összefügg az érintettséggel, erre példa sem kell, mindenki talál a saját környezetében.)

De vajon valóban van-e haszna e csekélyke összegecskének? Annak a több ezer szervezetnek, mely ebből jut némi pótlólagos forráshoz – vagy csak ez az egyetlen bevétele – ez mindenképpen fontos, sőt többüknek ez jelenti a fennmaradást. Gondoljuk csak meg, szinte nincs olyan iskola, óvoda, kórház stb., ahol ne kérnék a szülőket, hozzátartozókat, hogy tegyék meg alapítványaik részére felajánlásait. Hisz ebből lesz a kirándulás, a nyelvóra, a kerti játék, a műszer, a gyógyszer. Vagy legalábbis hozzásegít.

Es vajon nem tételezhetjük fel, hogy az egy százalék felajánlása némiképp növelheti az adományozói kedvet? Hogy aki „így ad”, később „úgy” is. Tudjuk, nyugaton, de főként Amerikában az adományozás – az igazi adományozás – ugyanolyan része a társadalmi presztízsnak, bizonyos rétegekkel szemben ez ugyanolyan elvárás, mint, mondjuk, a luxuskocsi, klubtagság és parti-adás. És a kevésbé tehetősek szeretik utánozni – kicsiben – a gazdagabbakat. Nálunk ez még nem nagyon dívik. Olyan, mint a kutyagumi. Itt sokak szemében az a ciki, ha valaki eltakarítja, nem az, ha otthagyja. Igaz, a szektor nagy része sem tud még profi módon adományt gyűjteni. Hiszen ez is egy szakma. Alapesetben van kereslet (nonprofit szervezetek), van kínálat (potenciális adományozó), össze kell hozni őket. Sőt, ez fordítva is létezik. Van azért adományozói hajlandóság (kereslet), és lehet hozzá találni megfelelő befogadót (kínálat). Mert az adományozás is egy szükséglet. Jószándékom, szolidaritásom kifejezése, netán rossz lelkiismeretem megnyugtatója iránti igény kielégítése. Ráadásul szabadadás termék, az árat a vevő szabja meg. Csak jó közvetítőkre van szükség.

És esetleg nem képzelhető el az, hogy ez a törvényadta lehetőség, sokunkban felkeltheti a kíváncsiságot, miért is kéne nekem támogatni ezeket a szervezeteket, mit is csinálnak ezek (az én pénzből is), hogyan is működnek, mire jó ez az egész? Hisz csak jó valamire, ha állam bácsi kicsöppent nekik ennyit az adókból. Nézzünk csak utána. Ja, és mire is költi, ha már én döntöttem?

Hm, tényleg itt mindezekről szó van, vagy csak én fantáziálok. Jobb, ha abba hagyom. Különben is ki kell töltenem az adóbevallást. És az ajánlószelvényt is...

2003. március

CIVIL ÉRDEKKÉPVISELETI ALTERNATÍVÁK

A magyarországi nonprofit szektor méretének és súlyának az utóbbi tíz-tizenkét évben lezajlott növekedésével párhuzamosan egyre inkább előtérbe került – a szervezetek részéről megfogalmazott – igény a szektor átfogó, hivatalos érdekképviseletének megoldására. A szektorra vonatkozó jogi, gazdasági szabályozás, az adókedvezmények megállapítása, az állami hozzájárulás mértéke és mikéntje, a külföldi támogatások felkutatása, elérhetősége – különös tekintettel az európai integrációs folyamat eredményeként hazánk szervezetei számára is hozzáférhető források bővülésére – mind olyan kérdés, mely a szektor jelentős részét érinti, nem is beszélve az ezekkel kapcsolatos döntések következményeiről. Joggal vetődik fel a szervezetekben az igény arra, hogy ezen döntések előkészítésébe bevonják őket, véleményüket kikérjék, javaslataikat a döntéshozók figyelembe vegyék, érdekeiket megfelelő módon képviselhessék. Ezzel a céllal ugyan több – egymással esetenként együttműködő vagy éppen vetélkedő – különböző, területi, tevékenységi alapon létrejött szövetség is működik, azonban olyan szervezet, mely a szektor egészének képviseletét látná el, nincsen.

Eddig valamennyi – a szektor egészét összefogó szervezet, kamara, intézmény felállítását célzó – javaslat, tervezet már az elképzelések szintjén kudarcha fuladt, megvalósításukra még kísérlet sem történt. A szervezetekben jogosan él a félelem és a bizalmatlanság egy esetleges központilag létrehozott „nonprofit hatóság” felállításával szemben, ugyanakkor a jelenleg tevékenykedő valamelyik csúcsszervezet előtérbe kerülését, kiemelését egy majdani hierarchikus rendszer kiépüléseként és saját függetlenségük elvesztéseként értékelik, következőképpen nagy részük nem támogatja.

Figyelembe kell venni azt is, hogy a szektor meglehetősen heterogén, a szervezetek nagy része olyan tevékenységet folytat, melyre a szabályozások, adótörvények, kedvezmények változása gyakorlatilag semmiféle hatással nincsen, így saját érdekképviseletre nem tartanak igényt. Így bármiféle kötelezettséggel, aktív részvétellel járó sektorszintű összefogás kezdeményezése ellenérzéseket és tiltakozást vált ki belőlük, saját zártkörű működésük nyilvánossá tételétől, adminisztrációs terheik növekedésétől tartva.

Az érdekképviselet felállításának támogatói is erőteljesen megosztottak abban a tekintetben, hogy egyáltalán milyen szervezetre lenne szükség, hogyan jöjjön létre, miként működjön, milyen tevékenységet folytasson. Ha végignézzük a téma kapcsán elindult vita „termékeit”, cikkeket, hozzászólásokat, véleménynyilvánításokat, azt láthatjuk, hogy a látszólag egymástól teljesen eltérő javaslatok nagy része – bizonyos alapkérdésekre adott válaszaik alapján – tipizálhatóak, más szavakkal, kialakíthatóak bizonyos ideáltípusok.

Ezen kérdések közül a legfontosabbak a következők:

1. Milyen szervezetekre terjedjen ki?
2. Milyen szervezetek vehetnek részt közvetlenül benne?
3. Milyen formában működjön?
4. Hány szervezetből álljon?
5. Milyen rendező elvek mentén épüljön fel?
6. Milyen módszerrel alakuljon ki a szervezete?
7. Milyen területekre terjedjen ki a hatásköre?
8. Milyen jogosítványokkal rendelkezzen?
9. Milyen infrastruktúra, intézményi háttér álljon mögötte?
10. Milyen forrásból történjen a finanszírozása?

Az első hat kérdés az érdekképviselő felépítésére, formájára, a következő négy a működésére, tevékenységére vonatkozik. Ha a leggyakoribb válaszok alapján megpróbáljuk felvázolni a „képezelmbeli” érdekképviselőt, akkor a következő képet kapjuk.

- Az érdekképviselő általában valamennyi bejegyzett nonprofit szervezetre terjedjen ki, esetleg olyan megszorításokkal, hogy a kifejezetten az államhoz, önkormányzathoz kötődő – jobbára közalapítványi és közhasznú társasági formában működő – szervezetekre nem. Ugyanezen kör valamilyen formában részt is vehetne, tagja lehetne az érdekképviselőnek.
- Az érdekképviselő egyetlen jogi személyű szervezet legyen, valamilyen külön törvény vonatkozzon rá. Ugyanakkor szervezetileg több, részfeladatot ellátó egységből álljon.
- Az érdekképviselő elsősorban területi elvek mentén épüljön fel, de ezzel párhuzamosan a szakmai, ágazati elvek is jussanak érvényre. A szervezet szerveinek, vezetőségének megalakítása választás és delegálás valamilyen kombinációjával történjen.
- Az érdekképviselő legfontosabb eleme az általános érdekképviselő az állammal szemben, illetve az állami támogatások elosztásában való részvétel. Emellett azonban fontos feladata a szektor külföldi képviselője, a szakmai kérdésekben való érdekképviselő is. Bizonyos állami feladatok átvállalása is szóba jöhet, de hatósági jogkörrel ne rendelkezzen.
- Megfelelő infrastruktúra, intézményi háttér álljon az érdekképviselő mögött, ebbe valamilyen módon betagozódhatnak a civil házak is, fontosnak tűnik, hogy az érdekképviselő a szektor számára szolgáltatást nyújtó intézményeket is fenntartsa a jövőben, ugyanakkor tudományos és kutató intézményre egyelőre nincs nagyobb igény.
- Az érdekképviselő döntően normatív, törvényben meghatározott állami támogatásból finanszírozza kiadásait, de költségvetését ne csak erre alapozza, tegyen szert jelentős részben más, nem állami forrásból származó bevételre is (pályázatok, külföldi források stb.).

Ezzel szemben volt néhány olyan alternatív válasz is, melynek előfordulási gyakorisága meglehetősen csekély volt. Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy az egyes ideáltípusokban, vagyis érdekképviselési modellekben ezek az elképzelések egyike-másika ne szerepelne. Ezek a következők:

- Az érdekképviselés csak tagsági viszonyon alapuló (vagyis csak egyesületi formában működő) szervezetekre terjedjen ki.
- Jogi személyiség nélkül működő testület legyen.
- Több, egymástól szervezetileg független érdekképviselés működjön.
- Csak ágazati elvek mentén épüljön fel.
- Hatósági jogköröket is gyakoroljon.
- Az érdekképviselés döntően saját bevételeire, tagdíjaira támaszkodjon.

Az egyes elképzelések tartalmának, logikájának elemzése alapján öt érdekképviselési modellt különítettem el. Ezek az érdekképviselések felépítésére, formájára vonatkoznak. Úgy gondolom, az érdekképviselések tényleges működésére, tevékenységére, jog- és hatókörére, finanszírozására vonatkozó konkrétabb elképzeléseket csak a modellek elméleti kialakítása után érdemes meghatározni, hisz ezen kérdésekre adandó válaszok többsége magából a modellből fog következni.

A modellek egymástól természetesen nem teljesen függetlenek, előfordul, hogy két modell több elemében is azonos egymással. Az általam „önkéntesen” összeállított modellek, melyek megnevezése valamelyik kulcselem alapján történt, a következők:

1. *Általános modell (ÁLT)*. Az érdekképviselés kiterjed minden bejegyzett szervezetre, abban minden szervezet közvetlenül részt vehet. Egyetlen általános, jogi személyű szervezet, melyet valamilyen törvény határoz meg, akár önkéntes tagságú kamaraként is működhet. A vezetőségét minden szervezetre kiterjedő általános választójog alapján, közvetlen választás alapján hozza létre.
2. *Területi modell (TER)*. Lényege a területiség, az érdekképviselés területi szintekből áll. Valamennyi nonprofit szervezetre kiterjed, de mindegyik a saját területi szintjén kapcsolódik a szervezethez. Ezekhez nem jogi személyiségű csoportok is csatlakozhatnak. A területi választások alapján létrejövő, független területi szervezetek azután delegálás útján, egy jogi személyű, föderatív szervezetet hoznak létre, mely azonban már törvényi háttérrel rendelkezik. A szakmai, ágazati szervezetek is területi tagozódásuk szerint kapcsolódnak a megfelelő szinthez.
3. *Képviselési modell (KÉP)*. A nem „állami”, „civil” nonprofit szervezetek területi és párhuzamosan ágazati elvek szerint képviselési csoportokat hoznak létre. Minden szervezet egyszerre lehet egy területi és egy ágazati csoport tagja. Lehetőség van a nem jogi személyű csoportok bevonására is. Ezek közvetett választás és delegálás útján egy országos érdekképviselési egyesületet alakítanak, melynek azonban elkülönült, együttműködő szervezetei vannak.

Az egyesület semmilyen állami hatáskörbe tartozó feladatot nem lát el, arra egy másik, állam által létrehozott köztestület lenne hivatott.

4. *Hálózati modell (HÁL).* Az állami nonprofit szervezetek kizárásával, területi és ágazati szövetségek nem jogi személyű, hálózati formában, de folyamatosan működő, országos konzultatív testületet alakítanak, melyhez a nonprofit szervezetek közvetett módon, saját szövetségeiken keresztül kapcsolódnak. A szövetségek saját hatáskörükben, választással vagy delegálással döntenek a testületi képviselőik személyéről.
5. *Hierarchikus modell (HIE).* Valamennyi bejegyzett nonprofit szervezet kapcsolódik egy hierarchikusan, területi és ágazati elvek mentén felépülő országos érdekképviselőhöz. A szervezetek közvetlenül a helyi vagy a szakmai alapszervezetek tagjai. Az alacsonyabb szintek választással vagy delegálással alakítják meg a felsőbb szintet (önkormányzati, megyei, regionális, illetve szakmai szintek, végül országos szint). Az érdekképviselő működését törvény szabályozza.

Az imént ismertetett modellek különbözősége az alábbi dimenziók mentén is megragadható.

- *Bonyolultság.* Mennyire egyszerű, illetve bonyolult az érdekképviselő kialakítása, megvalósítása, kiépítése.
- *Uniformizáltság.* Mennyire egységes az érdekképviselő felépítése.
- *Kötöttség.* Milyen fokú aktivitást, kötelezettséget kíván a szervezetektől.
- *Koncentráltság.* Mennyire koncentrált az érdekképviselő tevékenysége, vezetése.
- *Érdekérvényesítő képesség.* Mennyire hatékonyan, egységesen, és milyen súllyal tud fellépni az érdekképviselő.

Ha az öt ideáltípust ezen jellemzők alapján próbáljuk elhelyezni a megfelelő skálakon, a következőket láthatjuk.

Dimenzió	Alacsony			Magas	
Bonyolultság	ÁLT	TER	HIE	HÁL	KÉP
Uniformizáltság	HÁL	KÉP	HIE	ÁLT	TER
Kötöttség	ÁLT	HÁL	KÉP	TER	HIE
Koncentráltság	HÁL	KÉP	TER	ÁLT	HIE
Érdekérvényesítő képesség	HÁL	KÉP	TER	HIE	ÁLT

A kevésbé formális érdekképviselői típusok esetében (HÁL, KÉP) tehát az egyedi szervezeteknek nagyobb a szabadsága, függetlensége, több és közvetlenebb beleszólási lehetőséggel rendelkeznek, ugyanakkor a szervezet kiépítése igen bonyolult, időigényes, és a decentralizáció, valamint a „gyengébb” jogi státus miatt az érdekérvényesítő képességük alacsonyabb. A vertikálisan kiépített, formalizált típusok (TER, HIE) valószínűleg könnyebben kialakíthatóak, nagyobb határfokú tevékenységet tudnak kifejtetni, azonban az ebben való részvétel a

szervezetek számára valóban függetlenségük egy részének feladásával jár, a szervezeten belüli cselekvési lehetőségeik (belső érdekérvényesítésük) pedig sokkal szerényebb. Az általános (ÁLT) modell veszélye egy, a szektortól formálisan elkülönült érdekképviselő megjelenése, amely ugyan kellő legitimitással hatékonyan gyorsan, és egyszerűen működik, a szervezetek függetlenségét nem korlátozza, azonban a helyi, területi, szakmai szintekkel való kommunikáció igen problematikus lehet.

A nonprofit szervezetek országos érdekképviselőtének kialakításáról szóló viták, a különböző modellek mellett és ellen szóló érvek tehát mindenképpen azt bizonyítják, hogy nem létezik egyetlen olyan kizárólagos forma sem, mely egy ilyen szerveződéssel szemben támasztott valamennyi követelménynek egyidejűleg meg tudna felelni.

2003. május

HITEK ÉS TÉVHITEK EGY SZEKTOR KÖRÜL

(válasz Bauer Tamás cikkére)

A Magyar Hírlap június 5-i számában Bauer Tamás „Búcsú az egy százaléktól” című írásában a Nemzeti Civil Alapprogram törvénytervezetével kapcsolatos aggályainak adott hangot. A cikk elején a szerző, történelmi visszatekintésként a rendszerváltás előtti időszakban az „állami köldökszínőron” lógó intézményrendszer szükségszerű lebontásáról beszél, beleértve ebbe az akkori nonprofit – jobbára egyesületi – szektort is. Tudjuk, hogy „akkor” valóban az állami vállalatok köré szervezett, döntően sport és szabadidős, valamint érdekképviselési szervezetek, szakszervezetek alkották a szektor nagyobb részét, a ténylegesen civil kezdeményezések aránya még csekély volt. Megfeleldeznek azonban arról, hogy a modern háromszektorú (kormányzati, piaci, nonprofit) gazdasági modellben viszont a három szektor egymástól függetlenül – sok esetben azonban egymás tevékenységét kiegészítve – működik. Az állami támogatás itt már nem a paternalista állam jótekonyságából fakad, hanem jól felfogott érdekből, abból a felismerésből, hogy az állam nem képes a társadalom által elvárt jóléti szolgáltatásokat önállóan biztosítani. Ez különösen vonatkozik a posztkommunista országokra, ahol a magát korábban mindenhatónak képzelő állam fokozatosan kivonult ezekről a területekről. Ennek az űrnek a kitöltésére jöttek létre azok a nonprofit szervezetek, egyesületek, alapítványok, melyek megpróbálják egyrészt pótolni a hiányzó szolgáltatásokat, vagy lakossági támogatást gyűjtenek a meglévő, ám sokszor gondokkal küszködő közintézmények fenntartásához, másrészt az állam által nyújtott „tömegellátás” mellett biztosítani igyekeznek a speciális igények kielégítését is. Mindezt sokszor rugalmasabban, kisebb ráfordítással teszik, és nem utolsó sorban olyan pótlólagos erőforrások „bevetésével” (adományok, önkéntes munka), amilyeneket az állami intézményrendszer nem, vagy csak elvétve tudna felvonultatni. Az állami közfeladatok „átvállalásáról” van tehát szó, az állam azért nyújt anyagi segítséget közpénzből, mert az adott szervezet helyette végez el valamilyen feladatot. Ennek az együttműködésnek sok esetben már intézményesített formája is van, a kisserződés. Ezt leggyakrabban az oktatási, egészségügyi, szociális területeken alkalmazzák, ilyenkor a nonprofit szervezetek ugyanolyan fejkvótás támogatásban részesülhetnek, mint az állami, önkormányzati intézmények. Itt kell megjegyezni azt is, hogy amikor az egyházak állami támogatásának mikéntjéről vitatkozunk, sokszor elfelejtjük hozzátenni, hogy ilyenkor „csak” a hitéleti tevékenység közpénzekből való

finanszírozásáról szól a disputa, az egyházak közfeladatok ellátására ugyanúgy – teljesen megérdemelten – megkapják normatív támogatásukat, mint az előbb említett köz-, illetve nonprofit intézmények.

Ugyanakkor számos olyan közhasznú feladatot is el kell látni a társadalom számára, melyet nem lehet normatív módon megközelíteni (környezetvédelem, közbiztonságvédelem, lelki segítségnyújtás, családvédelem stb.). Az ilyen tevékenységet felvállaló nonprofit szervezetek is joggal várhatják el az állam segítségét. A különböző állami és önkormányzati pályázatok, az egy százalékos felajánlások ugyan lehetőséget nyújtanak erre, azonban a szektor erősen forráshiányos, és a magántámogatások, illetve a saját tevékenységből származó bevételek (tagdíjak, szolgáltatási, vállalkozási díjak) sokszor a szervezetek önfenntartására sem elegendőek, nemhogy vállalt feladataik finanszírozására. (Arról nem beszélve, hogy a pályázati rendszer általában a projekt-szemléletű, vagyis inkább konkrét programokra, mintsem pusztán működési kiadásokra írják ki a pályázatokat.)

A fejlett nyugati országokban már teljesen elfogadott gyakorlat az, hogy a közfeladatok bizonyos részét ugyan továbbra is az állam finanszírozza, azonban a civil szektor szervezetei végzik el. Ebből adódóan nem meglepő, hogy az állami támogatás aránya a nyugat-európai nonprofit szektorok bevételeiben 40-60 százalék között mozog. Bauer állításával ellenkezőleg ugyanis nyugaton a civil szervezetek nem „túlnyomóan adományokból tarják fenn magukat”, hisz a magántámogatás csupán bevételük 10 százalékát teszi ki. Mégsem kérdőjelezzük meg a szektor függetlenségét, illetve azt, hogy vajon célszerű-e ennyi pénzt a civileknek adni. Ott már rájöttek arra, hogy az ország jólétéhez ugyanolyan elengedhetetlen a gazdaságilag stabil civil szféra, mint az üzleti.

Magyarországon az állami támogatás hányada nem éri el az egyharmadot. A jelenlegi kormányzat célkitűzései között szerepel a 40 százalékos „nyugati alsó határ” elérése. Ennek egyik eszköze lenne a Nemzeti Civil Alapprogram, melynek fedezetét eredetileg valóban az ún. „bentragadt egyszázalékok képezték volna”. Mint ismeretes, az adófizetőknek hozzávetőlegesen csak az egyharmada dönt úgy, hogy jövedelemadója egy százalékát egy nonprofit szervezetnek ajánlja fel. Emiatt a szektor évente több milliárd forintnyi potenciális támogatástól esik el, ezért már szinte a törvénnyel egyidős az az óhaj, hogy ez a „maradék”, amelyről a törvény szelleméből következően az állam elvileg lemondott, valamilyen módon eljusson a civilekhez. Az NCA jelenlegi koncepciója azonban már elszakadt a tényleges egy százaléktól annyiban, hogy nem a „maradékot” használná fel, hanem önálló előirányzatként szerepelne a költségvetésben és az aktuális induló alap megegyezne az adott évben felajánlott egy százalékok összegével.

Szó sincs tehát arról, amit Bauer Tamás ír, miszerint búcsút kéne venni az egy százaléktól, még kevésbé arról, hogy „az állam felülbírálja a polgároknak azt a döntését, hogy összességében mennyit kívánnak adóikból a civil szféra támogatására fordítani, és azt is, hogy milyen arányban osztják ezt el a szóba jöhető civil szervezetek között.” A két rendszer egymás mellett fog működni, a különbség legfeljebb az lesz, hogy – reményeim szerint – az NCA-ból olyan szervezetek

is támogatáshoz fognak jutni, melyek az egy százaléért folyó „küzelemben” sokkal kisebb eséllyel indulnak. Tudni kell ugyanis, hogy az egy százalékból való részesedés és a társadalmi hasznosság („társadalom általi megmérertetés”, ahogy Takács István írta válaszcikkében) korántsem áll egyenes arányban egymással. Ezt az egy százalékkal kapcsolatos kutatások egyértelműen kimutatták. Itt ugyanis sokszor a személyes érintettség (pl. kórházi vagy szociális alapítványok), a közvetett módon való részesedés (oktatási intézmények alapítványa, saját egyesület stb.), a tragikus, együttérzésre késztető jelenségek által kiváltott szolidaritás (krónikus gyermekbetegségek kezelése stb.) áll az egyéni döntések háttérében. Emiatt több, ugyanolyan nagy súlyú, ámde kevésbé „népszerű” terület, mint például az alkohol- és drogprobléma kezelése, hajléktalanok ellátása, munkanélküliség csökkentése, jogvédelem értelemszerűen sokkal kisebb „társadalmi elismerésben” részesül. (Elég megjegyezni, hogy 2000-ben az oktatási célú szervezetek kapták az összes felajánlott egy százalék összegének egyharmadát, míg a jogvédő, katasztrófa-elhárító és a gazdaságfejlesztő nonprofitoknak együttesen az egy százalék egy százaléka jutott.). Mindezek alapján nem értem, Bauer Tamás miért fájlalja, hogy „az új egyszázalékos törvény” függetlenedik az állampolgári akarattól. Hisz épp ő írja, a „bennmaradt” összeg is jó helyen van. („Mintha a költségvetés más kiadásai nem volnának hasznosak”, hozza fel érvként.). Tehát egyfelől elismeri, hogy a költségvetésnek olyan területekre is ki kell terjednie, amelyek nem túl látványosak, népszerűek az adófizetők körében, és emiatt finanszírozásukat nem is lehetne közvetlenül az ő belátásukra bízni, másfelől viszont ugyanezt a logikát tagadja, amikor a nem kormányzati szektor hasonló tevékenységeinek támogatásáról van szó. Óhatatlanul felmerül a kérdés, vajon nem a nonprofit szektorral kapcsolatos idegenkedés, netán előítélet munkál-e a szerzőben. Mindenesetre erre enged következtetni a cikke végén említett, némileg cinikusnak minősíthető megjegyzés, hogy ha a kormányzat mindenáron több pénzt akar adni a civileknek, akkor „pofonegyszerű” megoldásként az egy százalék két százalékra emelését javasolja. Ezt a javaslatot, a jövőbeni NCA bürokratikus berendezkedésének ecsetelésével érvelő Takács István is megismétli. Neki is igaza van abban, hogy az automatikus juttatások rendszere sokkal egyszerűbb és olcsóbb, mint minden, az esélyegyenlőséget szem előtt tartó és kiegyensúlyozó szerepet betöltő „újraelosztó” mechanizmus, azonban újra hangsúlyozni kell, hogy az NCA esetében remélhetőleg nem egy bizonyos „fölsőleges” pénzösszeg minél zökkenőmentesebb, kampánycélú, gyors szétosztásáról lesz szó, hanem valóban a fontos társadalmi szükségleteket kielégítő civil szervezetek egy nagyobb része juthat hozzá olyan támogatásokhoz, melyek nélkül tevékenységét nem tudná eredményesen végezni. Az már egy más kérdés, hogy miként lehet biztosítani, hogy ezek a közpénzek, a lehető legkisebb ráfordítással, de kellő körültekintéssel és megalapozottsággal hozott döntések nyomán jussanak el a pályázókhoz, és ami nagyon fontos, megfelelő ellenőrzés mellett kerüljenek felhasználásra. Ha ez sikerül, akkor tulajdonképpen nem is támogatásról beszélhetünk, hanem társadalmi befektetésről, amely megtérülhet.

Zárásként csak még egy erre vonatkozó adat. Az NCA-val kapcsolatban jelenleg mintegy évi 6 milliárd forintról esik szó. A nonprofit szektor 2000-ben majdnem 18 milliárd forintnyira becsült, tehát ennek háromszorosát kitevő értékű önkéntes munkát végzett...

2003. június

A NAGYVONALÚ CUKROSBÁCSI AKCIÓ VAGY NEGYEDÉVENKÉNTI CÉLTUDATOS ADOMÁNYOSZTÁS?

Gondolatok az NCA körül

Hát megérkezett időre, 2003. június 23-án, épen, egészségesen. Nem csoda, hisz már fogantatása pillanatától rengetegen bábáskodtak körülötte, aggódtak a fejlődése miatt, tanácsokkal látták el a szüléseket. Egy egész szektor várakozott visszafojtott lélegzettel, mikor végre – igaz, ágyúlővések nélkül – bejelentették a jó hírt: Nemzeti Civil Alapprogram született!

S ezzel egy majdnem hatéves probléma oldódott meg, talán. Hisz emlékezhetünk még, 1997-ben ajánlhattuk fel először, mi, adófizetők, személyi jövedelemadónk egy százalékát egy tetszőleges nonprofit szervezetnek (az 1996. évi CXXVI. törvény alapján). Ennek az intézkedésnek a bevezetése két szempontból is „áttörést” jelentett. Egyfelől az állam hivatalosan is „kodifikálta” azt, hogy az alapítványok, egyesületek „kvázi alanyi jogon” jogosultak állami támogatásban részesülni, másfelől pedig ez tekinthető az első olyan hozzájárulásnak, melynek felhasználásába az adományozó – jelen esetben az állam – egyáltalán nem szól bele.

Hogy ezek miért tekinthetőek fontos elemnek? Szektorszintű közhelynek számít, hogy a nonprofit szféra erősen forráshiányos, és az állami támogatás – 20–30 százalék között enyhén növekvő – aránya, messze elmarad a nyugat-európai 40–60 százalékos értékektől. Az egy százalék bevezetése ugyan nem oldotta meg ezt a problémát, hisz az összes felajánlott egy százalék sem tette, teszi ki a szektor összbevételeinek egy százalékát, de számos szervezet mindennapi gondjait enyhítette. Ugyanakkor a szektor több mint egynegyede részesül már ebből a forrásból, közülük soknak ez a néhány ezer, esetleg tízezer forint jelenti az éves bevétel jelentős, ha nem a teljes, részét. Ezáltal a sokat emlegetett „erős koncentráció” – miszerint a szektor egy kicsiny, döntően fővárosi része rendelkezik a bevételek döntő többségével – is némiképp csökkenthetővé vált.

A felhasználás kötetlenségére vonatkozó kitétel jelentősége pedig abban rejlik, hogy vissza-visszatérő panasa a szervezeteknek az, hogy a pályázati rendszerek általában valamilyen program megvalósítását részesítik előnyben, a szervezetfenntartásra nagyon nehéz támogatást találni. Pedig ahhoz, hogy programokat tudjunk csinálni – mondják teljes joggal – működőképes szervezetre van szükség.

Más szavakkal, a pályázati pénzek nagyobb valószínűséggel az amúgy is jobb helyzetben lévő kérelmezőkhöz jutottak, tovább nyitva az amúgy is szélesre tárt „nonprofit ollót”. Az egy százalék felhasználásánál csak a nyilvánosságra-hozatal a feltétel, tehát abból nyugodtan lehet villanyszámlát is fizetni, igaz, ilyen és ehhez hasonló közleményekkel még nem találkoztam.

Visszatérve a „problémára”, tudjuk, hogy a kampányok és hirdetések ellenére az adófizetőknek még mindig csak mintegy harmada teszi meg azt a szívességet, hogy az ajánló szelvényt kitöltse, így a potenciális állami támogatás döntő része „bennragad”. Régi óhaj a szervezetek részéről, hogy ez az összeg, melyről az állam elvileg már előre lemondott, mégiscsak eljusson valahogy a szektorba. (Tegyük hozzá, érvként hozható fel az is, hogy az egyházaknak felajánlható „második egy százalék” esetében a kompenzáció, illetve támogatási kiegészítés már bevett gyakorlat.) Igaz, ezzel ellentétes álláspontok is megfogalmazódtak, Például Bauer Tamás, a neves közgazdász többször is határozottan kiállt amellett, hogy a „bennragadt” egy százalékoknak jó helye van a költségvetésben is, és ezek szétosztása ellentétes az állampolgári akarattal. Szerinte a fel nem ajánlók ugyanis tudatos döntésük alapján, szintén ezt óhajtják. Az első állításával természetesen nem lehet vitatkozni, a „tudatos döntést” viszont az egy százalék fel-, illetve fel nem ajánlásának motivációit kutató vizsgálatok nem igazolták. A lehetőséggel nem élőknek csupán mintegy negyedénél volt kimutatható a szándékos és megfontolt elutasítás.

Kitérőként még meg kell említeni, hogy tulajdonképpen kétféle „bennragadt” egy százalék létezik. Egyfelől a már említett, több milliárd forintra rúgó „fel nem ajánlott” rész, illetve a „csak” milliós, tízmilliós nagyságrendben mérhető, eredetileg felajánlott rész, mely különböző okokból (hiányos ajánló szelvény, 100 Ft-ot meg nem haladó érték, a szervezet nem akarja felvenni stb.) nem jut el a címzettekhez. A történet hitelességéhez hozzátartozik, hogy ez utóbbi összeg „visszajuttatásának” megoldásától már az előző kormányzat illetékesei sem zárkóztak el, erre vonatkozóan több alternatíva is kidolgozásra került. A régi „nagy álom”, a „minden egy százalékot a civileknek” követelés kielégítését azonban a Medgyessy kormányzat tűzte zászlajára.

A miniszterelnök 2002. szeptemberében civil képviselők előtt tartott parlamenti beszédében jelentette ki, hogy létrehozzák a Nemzeti Civil Alapot. Ennek fedezetül a személyi jövedelemadó egy százalékának az adófizetők által rendelkezébe nyilatkozattal fel nem ajánlott részét szánták. A Miniszterelnöki Hivatalban lázas törvényelőkészítő munka indult. Mi, akik végig nyomon követhettük a folyamatot, számos tervezetet olvashattunk, vitathattunk meg az elmúlt majdnem tíz hónap alatt. Az eredeti koncepció néhány eleme a végül is a parlamenti szavazásra került végső változatban is valamilyen formában bennmaradt, mint például a civilek többségi bevonása az időközben „Alaprogramra” átkeresztelt intézmény vezető és döntéshozó testületeibe, vagy a regionalitás és a szakmaiság elvének párhuzamos alkalmazása. Ugyanakkor alapvetően megváltozott a „klasszikusnak” tekinthető egy százalékos rendszerrel való kapcsolat. Hisz

az alap a központi költségvetésben fejezeti kezelésű előirányzat lesz, és az egy százalékhoz „csak annyi köze” lesz, hogy ehhez a Kincstár „a személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezési szerinti (...) kedvezményezetteknek ténylegesen kiutalt jövedelemadó-hányaddal megegyező összeget” biztosítja. Vagyis csak egy viszonyítási alap lesz, minél több pénzt ajánlanak fel közvetlenül az adófizetők, annál több pénzből gazdálkodhat az Alapprogram. Egy ösztönző elem került tehát a törvénybe, mely szerint a civil szervezeteknek már kétszeresen is érdekük lesz, hogy az adófizetőket meggyőzzék arról, hogy rendelkezzenek.

Nem szabad viszont elfeledkezni arról sem, hogy az NCA pontot tesz a szintén évek óta kritika tárgyát képező „bizottsági pénzosztás” történetének végére is. Mint ismeretes, az Országgyűlés Társadalmi Szervezetek Bizottsága alakulása óta évente néhány százmillió forintot osztott ki alapítványok, egyesületek részére, és nyílt titok volt, hogy a támogatási döntések, vagy legalábbis egy jó részük, politikai alkuk eredményeként születtek. Ez évben ugyan – egyszeri és átmeneti jelleggel a MEH illetékes főosztálya – vette át a feladatot, és civilek bevonásával osztotta (illetőleg még osztja) ki az idei négyszáz-valahány millió forintot, de szerencsére az NCA beindulásával ez a „forrás-allokációs mechanizmus” végleg befejezi kétes dicsőségű pályafutását és – bízunk benne – a Bizottság végre teljes energiájával azzal foglalkozhat, amire hivatott.

Természetesen az NCA-ról hozott törvény sem aratott osztatlan elismerést. Többen a civil szervezetek – közpénzekből történő – lekenyerezését és a mögöttük álló szavazópolgároknak szóló kormánypropagandát sejtene a háttérben. Van, aki a relatíve nagy összeg elosztásához szükséges bürokrácia költségeit kifogásolja. Ezért olvashattunk olyan megnyilvánulásokat is a sajtóban, hogy ha a kormányzat mindenáron több pénzt óhajt adni a szektornak, akkor azt minden különösebb procedúra és felhajtás nélkül is elintézhette volna azzal, hogy megduplázza a kedvezményezetteknek kifizetendő, az adófizetők által felajánlott egy százalékot. Nem hiszem, hogy e némiképp cinikusnak minősíthető javaslat tarthatatlanságának bizonyítására szükséges volna érvek sokaságát felvonultatni, annyit azonban érdemes megjegyezni, hogy az „egy százalékos piacon” köztudottan nem minden „versenyző” azonos feltételekkel indul. Számos olyan tevékenységet lehetne felsorolni, amelyek társadalmi hasznosságát ugyan senki nem vonja kétségbe, de az állampolgárok „szubjektív preferencia-sorrendjében” a felajánlások megtételekor nem az élen állnak (hajléktalan-ellátás, emberi és kisebbségi jogok védelme, drog- és alkohol probléma stb.). Mindezt adatokkal is alá lehet támasztani, tehát úgy vélem, nem lenne helyes ezt az egyenlőtlenséget államilag tovább növelni. A közpénzek politikai célú osztogatásának vádjáról pedig annyit, hogy, ha lehet is benne némi valóságtartalom, az ilyen támogatások soha rosszabb helyre ne kerüljenek. Mondom mindezt akkor, amikor – ha nem is kapott ez akkora hírverést – villámgyorsan, pártkonszenzusos alapon az Országgyűlésben megszavaztak (és már ki is hirdettek!) egy másik törvényt is a pártalapítványokról. Hozzávetőleges becslés alapján majdnem félmilliárd forint

tot fognak soron kívül „átcsoportosítani” a költségvetésből erre a célra még az idén. De az már egy másik „érdekes” történet. Az NCA első negyedéves kerete viszont csak a jövő év elején áll majd rendelkezésre.

A kérdés most az, hogy valóban hogyan fog működni ez a mechanizmus. Hiszen a törvény lehet szép és jó, de az abban foglaltakat végre is kellene hajtani, mégpedig időben. Kiindulva a mostani „négysszáz milliós” program elhúzódásából fakadó és tapasztalható civil elégedetlenségből, könnyen megbecsülhető, hogy mekkora politikai presztízsvesztést és – nevezzük nevén – botrányt okozna, ha az Alapprogram a 2004. januárjában beérkező időarányos pénzt (mintegy 1,6 milliárd Ft) szervezeti kiépítettség hiányában nem tudná nyomban folyósítani. Ehhez azonban meg kell, hogy szülessenek a szükséges végrehajtási rendeletek, fel kell állnia a tanácsnak és kollégiumoknak, ki kell írni a pályázatokat stb., mindezt néhány hónap leforgása alatt. És nem utolsó sorban ne feledjük el, hogy országosan tízezres nagyságrendű pályázat érkezhethet be, amiket féltő, hogy csak „futószalagszerűen” lehet elbírálni. Vajon sikerül-e kiépíteni a rendszert úgy, hogy a célszerűség, az objektivitás, az arányosság egyszerre jelenjen meg benne, s mindez gyorsan, szakszerűen és hatékonyan működjön? S hogyan lehet aztán a támogatások felhasználását ellenőrizni, a beszámoltatást „leadminisztrálni”? Azt hiszem, a Miniszterelnöki Hivatal illetékes munkatársainak nem lesznek könnyű hónapjai...

Mindenesetre úgy vélem, ez nem pusztán az ő felelősségük. A civil szervezeteknek – jól felfogott érdekükből kifolyólag is – részt kell vállalni a lebonyolítás sikere érdekében. Egyrészt az NCA körüli tájékozatlanság még most is megdöbbentően nagy, ezért rendkívül fontos lenne, hogy a szektor önmagán belül is felvilágosító tevékenységet folytasson, ezáltal némiképp tehermentesítve az amúgy is „behavazott” hivatalt. Másrészt ahhoz, hogy a civil delegálási rendszer szerint felállítandó grémiumok létre tudjanak jönni – ismerve a szektorban tapasztalható „sokirányú” megosztottságot – valamiféle hallgatólagos tűzszünetre, és a „feledjük végre közös dolgainkat” elve alapján komoly együttműködés kialakítására is szükség lenne. Hisz ekkora kihívás elé még nem néztünk.

2003. július

NCA: KÉT LEGYET EGY CSAPÁSRA(?)

A napokban kézhez kaphattuk a Nemzeti Civil Alapprogram végrehajtási rendeletének tervezetét. Ebben – természetesen – számos kritizálható, vitatható passzus is található, azonban én most nem a részletek elemzésére térnék ki, hanem két olyan általános régi és mindig vissza-visszatérő problémára szeretném felhívni a figyelmet, melyeknek megoldására – legalábbis az NCA keretein belül – lehetőség nyílna. Az egyik a pályázatok során igényelt és végül is elnyert támogatási összegek közötti „különbségből” fakadó finanszírozási gondok kérdése, a másik pedig maguknak a pályázatoknak a rendkívül kusza, túladminisztrált és hosszadalmas lebonyolítási „rendje”. A valaha és bárhol is pályázott nonprofit szervezetek döntő többsége – úgy vélem – már mind a két esettel találkozott.

Tudjuk, hogy a legtöbb pályázatnál a bírálati szakaszban a döntéshozóknak a „sok eszkimó, kevés foka” dilemmáját kell valamilyen salomoni döntéssel lezárni. Adott keretből azonban a támogatottak számát csak úgy lehet növelni, ha a részükre megítélendő összegeket csökkentjük. Ebből adódóan a nyertesek általában a kért támogatásnak csak egy részét kapják meg. Statisztikai vizsgálatok szerint a kedvező elbírálásban részesülő pályázók számlájára végül átlagosan az igényelt hozzájárulás alig fele érkezik meg. Mi következik ebből? A dörzsöltebb pályázó ezt már tudja, és „eleve belekalkulálja” a költségvetés készítésébe (túlárazással, felesleges tételek megnevezésével stb.), emiatt irreálisan magas összeget kér. A rutinos bíráló is tudja ezt, tehát nyugodt szívvel „húz”. Ugyanakkor a szerény, reális igényekkel fellépő kérelmező esetében – és valószínűleg azért még ők alkotják a többséget – ez a „harmadolási, felezési gyakorlat” sokszor a pályázatban megjelölt cél, program megvalósítását teljesen ellehetetleníti, vagy csak olyan „minőségű”, takarékos kivitelezését engedi meg, mely már szinte az egész értelmét kérdőjelezi meg. Arról nem is beszélve, hogy ezek az ítéletek egyszersmind a pályázó költségvetésének komolyságát, magalapozottságát, s így magának a szervezetnek a hozzáértését is áttételesen kétségbe vonják. És hány-szor hallhattuk már, hogy „sikeres” pályázó végül nem fogadta el a felajánlott töredéknyi támogatást.

Hogy lehetne ebből az ördögi körből valahogy kivergődni? Megfontolásra javasolnám, hogy bizonyos pályázatok – és ez már az NCA során alkalmazható lehetne – kiírása során ne csak a megpályázható összeg felső, és esetleg alsó határa kerüljön meghatározásra, hanem a kikötések között az is szerepeljen, hogy az esetlegesen megítélt összeg milyen „sávban” térhet el a kérelmező által megjelölt összegtől. Tehát például: „Amennyiben a pályázatot a bíráló bizottság támogatásra javasolja, a megítélt támogatási összeg nem lehet kevesebb a pályázó által igényelt összeg 90 százalékánál (illetve nem haladhatja meg annak 110

százalékát). Ennél kevesebb (illetve több) támogatás nem adható. Ha ez az összeg nem biztosítható, a pályázatot el kell utasítani!” – olvashatnánk a tájékoztatóban. Milyen előnyök származnának egy ilyen „sávós pályázati rendszerből”? Először is a pályázó nem merne – az „úgy is csak egy részét kapom meg” okán – túl sokat kérni, hisz ezzel megnőne az automatikus kiutasítás kockázata. A nyeresre esélyes, reális igényekkel fellépő aspiránsnak pedig nem kellene már előre azon aggódnia, hogyan valósítsa meg elképzeléseit, hol kurtítsa a kiadásokat, milyen pótköltségvetést készítsen, egyáltalán belevágjon-e dologba, ha pozitív döntés születik. Mindez megkönnyítené a bírálók feladatát is, hiszen megszabadulnának a kénytelen-kelletlen „nyesegetés”, osztogatás, számolgatás hálátlan feladatától, és erre szánt idejük nagy részét ezentúl valóban a pályázatok érdemi megítélésével tölthetnék. Úgy gondolom, egy ilyen eljárás visszaadná, illetve megnövelné a pályázati rendszerek hitelét, a résztvevők bizalmát és komolyságát.

Természetesen tisztában vagyok azzal, hogy ez a módszer nem alkalmazható minden típusú pályázat esetében, hisz vannak valóban olyan fajta mennyiségben jól megragadható támogatások is, ahol a korlátozott lehetőségek folytán arányos és méltányolható csökkentés továbbra is alkalmazható (pl. egy iskola a tíz igényelt számítógép helyett csak ötöt kap).

A másik kérdéskör a pályázatok lebonyolításának módja, mikéntje. Még az NCA végrehajtási rendeletének tervezetében is két megoldás szerepel erre vonatkozóan. Az egyik variáns szerint egy külső szervezet, cég kapna megbízást arra, hogy ezt a feladatot elvégezze, de egy kifejezetten erre hívatott költségvetési szerv felállításának terve is szóba került. Nem megfélemlítve arról, hogy egy adott időszakra vonatkozóan az első megoldás költségvonzata lényegesen alacsonyabb lenne, mint egy állandó intézmény felállítása és működtetése, én mégis a második elképzelést tartanám – bizonyos, de alapvető kiegészítésekkel persze – hosszú távon megvalósítandónak. Úgy vélem, mind a szektornak, mind az államnak előnye származna abból, ha a különböző minisztériumi, költségvetési (NCA) pályázati támogatások egységes szisztéma szerint, egy közös intézményen keresztül kerülnének lebonyolításra. Egyrészt tarthatatlan az az állapot, hogy a minisztériumok sem tudják azt, hogy adott szervezet milyen másik minisztériumnál pályázott már (sokszor ugyanarra a célra), csökkentve így a többi pályázó esélyeit. A szervezeteknek pedig újból és újból végig kell csinálni ugyanazt a tortúrát, ha különböző pályázatokhoz óhajtanak támogatásért folyamodni. Ezt az adminisztrációs terhet nagymértékben csökkenteni lehetne, ha a szervezeteknek valamennyi pályázat esetében – a kiíró szervtől függetlenül – csak egy bonyolító szervezettel kellene kapcsolatba kerülniük ahhoz, hogy a pályázathoz szükséges formai követelményeknek eleget tegyenek. És mindezt nem kellene rendszeresen végezni, hisz ily módon kialakítható lenne egy olyan nyilvántartó rendszer is, melyben a regisztrált szervezetek már mentesülhetnének bizonyos igazolások beszerzésétől. Így a kiíró szakminisztériumnak is csak a pályázat szakmai részével kellene foglalkoznia, ami a döntések megalapozottságára és nem utolsó sorban gyorsaságára jótékony hatással lenne. Az egységes pályázattatási rendszer előnye

az is, hogy a pályázó szervezetek azonos formanyomtatványok segítségével, azonos kívánalmaknak megfelelően pályázhatnak a legkülönbözőbb témákban, így a pályázatok minősége – és esélyessége – rövidtávon is erőteljesen növekedne. Es akkor még nem említettem a sikeres pályázatról szóló értesítés és a támogatás kiutalása közötti időszak „eseményeit”. Itt is találunk számos olyan problémát, aminek egységes kezelése mindkét fél számára előnyökkel járna.

Nem hiszem azt, hogy az NCA működőképessé tétele és ezen javaslatok gyakorlatba való átültetése jelen pillanatban összekapcsolható lenne, de talán a rendszer beindulása után – és addig is – nem árt elgondolkodni rajta.

2003. július

A PÁRTNAK A NÉPTŐL...

Az Országgyűlés június 23-i utolsó tavaszi ülésnapján – több másikkal egyetemben – elfogadásra került egy olyan törvényjavaslat is, amiről a „kórháztörvény” körüli zajos vita miatt meglehetősen kevés szó esett, és gyanítom, az állampolgárok jó részének mai napig nincs is tudomása arról, hogy ez – a pártalapítványok létrehozásáról és támogatásáról szóló – jogszabály július 1-től hatályba is lépett.

Pedig több okból is érdemes beszélni róla. Hiszen példaértékű a parlamenti pártok ellentéteiken felülemelkedő sikeres összefogása egy országos jelentőségű probléma mihamarabbi megoldása érdekében. Mi is történt? Májusban a négy párt egy-egy képviselője közösen terjesztett be egy törvényjavaslatot arról, hogy a pártok „működésüket segítő tudományos, ismeretterjesztő, kutatási, oktatási tevékenységet végző” alapítványokat hozhassanak létre és ezek költségvetési támogatásra legyenek jogosultak. A bizottságokon rekordidő alatt keresztyúlvágtató javaslat – minden felesleges nyilvánosság és társadalmi vita nélkül – a fenti napon, délután 17 óra 48 perckor eljutott a zárószavazásig. Ekkor, a jegyzőkönyvek tanúsága szerint, három perc alatt három szavazás is lezajlott. A T. Ház szinte egyhangúlag megszavazta a kétharmados többséget igénylő párttörvény-módosítást, az új, pártalapítványokra vonatkozó törvényt, és még arra is maradt ideje, hogy felkérje az államfőt a sürgős kihirdetésre. Erre azért volt szükség, mert „a törvény alapján létrehozott alapítványok a költségvetési támogatás időarányos részére jogosultak”, így már idén kiosztásra kerülhet a számítások szerint az évi kb. egymilliárd forint fele. Hogy miből, tehetnénk fel önkéntelenül a kérdést az elmúlt napokban hallott pénzügyi, gazdasági nehézségekre, tervezett megszorító intézkedésekre, elhalasztani szándékozott nyugdíj-kiegészítésekre stb. célozva? „Felhatalmazást kap a Kormány, hogy az előző évek előirányzat-maradványai-ból – függetlenül az eredeti felhasználási céltól – átcsoportosítást hajtson végre az alapítványok 2003. évi támogatásának biztosítása céljából.” – olvashatjuk a megnyugtató választ. A költségvetési hozzájárulásnak három formája lesz: alap-, mandátumarányos kiegészítő és ún. „eseti” támogatás, ez utóbbi feltételeit és mértékét a törvény jótékony homályban hagyja. Természetesen az állami támogatáshoz csak a négy parlamenti párt juthat, a pénz felett pedig olyannyira a frakciók rendelkezhetnek, hogy még az alapítványok kezelő szerveit (kuratórium) is a képviselőcsoportok, és nem maguk a pártok nevezik ki. Ilyen értelemben talán helyesebb lenne frakcióalapítványokról beszélni. Ennyi a történet...

Félreértés ne essék, nem arról van szó, hogy ab ovo el kellene utasítanunk azt, hogy a pártok a nekik járó költségvetési támogatáson kívül – a német és olasz példára hivatkozva – végre „legálisan”, átláthatóan, szabályozott keretek között kapják meg a közpénzekből azt, amit tudvalevőleg valamilyen úton-módon

eddig is megszerezték „magánalapítványaikon” keresztül, de úgy gondolom, a nonprofit szektor joggal várhatta volna el azt, hogy ezért a törvényért „cserébe”, a politikai pártok kivonulnak a „civil világból”. Ha azonban áttanulmányozzuk a vonatkozó paragrafusokat, egyértelműen kitűnik, hogy itt egyáltalán nem ez történt. Eleve nem – a közalapítványokhoz hasonlóan – egy új jogi formát (mondjuk pártalapítvány) teremtettek meg, hanem az új alapítványok is a „polgári” magánalapítványként fognak megszületni, csak éppenséggel ezekre „a PTK. rendelkezéseit az e törvényben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni”.

Ezek között „komoly” megszorító előírások is vannak, nevezetesen pártonként csak egy alapítvány támogatható, s ezek nem részesülhetnek az adófizetők által felajánlható egy százalékból, vagy például az alapítványt támogató magánszemélyek adatait és hozzájárulásának összegét nyilvánosságra kell hozni, de csak, ha ennek mértéke meghaladja a félmillió forintot. (Arról nem szól a paragrafus, hogy ha valaki több alkalommal, de esetenként ennél kevesebb pénzt utal át, akkor mi a teendő.)

Az a bekezdés viszont, miszerint „e törvény hatálybalépése a pártok által alapított, bejegyzett és közhasznúsági nyilvántartásba vett alapítványainak jogviszonyát nem érinti, e szervezetek továbbra is jogosultak költségvetési támogatás igénylésére”, egyértelműen bizonyítja, hogy az az előbb említett elvárás, hogy e törvény megszületése után az „Istennek, ami az Istené, császárnak, ami a császáré” elv végre „kodifikálódik”, hiú ábránd volt. Ahhoz ugyanis az említett bekezdés helyett valami olyasminek kellene állnia, hogy „a pártok csak akkor részesülhetnek a pártalapítványoknak járó költségvetési támogatásból, ha az általuk korábban alapított, bejegyzett és közhasznúsági nyilvántartásba vett alapítványaikat megszüntetik, vagy az új pártalapítványba olvasztják.”

Az már csak hab a tortán, hogy a PTK. hatálya alóli „kivételek” között olyan mondatot is találhatunk, hogy „államigazgatási szerv az alapítvány gazdasági-pénzügyi ellenőrzésére nem jogosult”. Tehát a mezei alapítványokkal ellentétben, nem kell az APEH ellenőreitől sem tartaniuk.

Néhány kisebb párt már azt fontolgatja, hogy az Alkotmánybírósághoz fordul a törvénnyel kapcsolatban. No persze, annak számukra diszkriminatívnak tűnő elemei, és nem a közpénzek ily módon történő kiáramoltatása miatt érzett aggodalmuk okán.

Azt hiszem, ez a „jogalkotási esemény” nem fog bekerülni a magyar képviselői demokrácia történetének dicsőségekönyvébe.

2003. július

„LÁTHATATLAN” TÁMOGATÓK – A SZÁMOK ÁRNYÉKÁBAN

Az elmúlt év során számos megnyilatkozás, cikk, hozzászólás látott napvilágot az egyházaknak nyújtandó hitéleti támogatás elosztása körül kirobbant vita kapcsán. Mint ismeretes, eddig az állampolgárok által személyi jövedelemadójukból közvetlenül felajánlott 1 százalékos támogatást az állam kiegészítette a teljes felajánlható összeg 80 százalékáig, és e kiegészítő támogatást az egyházak között a tényleges felajánlások arányában osztotta szét. A nagy történelmi egyházak nehezményezték ezt az eljárást, mondván az ő hívőik között nagyobb arányban vannak az adót nem fizető (jobbára nyugdíjas, diák) állampolgárok. Az Orbán-kormány ezt a gyakorlatot kívánta megváltoztatni, úgy, hogy a 2001. népszámlálás felekezeti hovatartozásra vonatkozó, nem kötelezően kitöltendő kérdésére adott válaszok alapján legyen ezentúl a kiegészítő támogatás szétosztása. Mivel ez számos törvényességi aggályt is felvetett, az új kormányzat nem volt hajlandó változtatni a korábbi szabályozáson.

Látható tehát, hogy valamennyi érdekelt fél a vitában az egyházak állampolgárok általi „tényleges” támogatottságot hozta fel érvként. A kérdés főleg a történelmi keresztény egyházak számára húsbavágó, hisz esetükben a kétféle „számítási mód” meglehetősen eltérő eredményeket produkál. A 2001. évi népszámlálási adatok szerint (a felekezeti hovatartozásra adott válaszok alapján) a népesség körülbelül 55 százaléka katolikus, 16 és 3 százalék a reformátusok, illetve az evangélikusok aránya. Ezzel szemben 2003-ban a mintegy 4,4 millió adózó állampolgár közül mindössze 409 ezer ajánlotta fel jövedelemadója 1 százalékát a katolikus egyháznak. Vagyis az adófizetők kevesebb, mint 10 százaléka. Ugyanez az arány a reformátusoknál 2,8, az evangélikusoknál 0,8 százalék. Az arányok közötti hatalmas különbségek igencsak nehezen megválaszolható kérdéseket vetnek fel. Vajon – maradjunk csak a legnagyobb egyháznál – a katolikusok támogatottsága 55, vagy csak 10 százalékos? Elképzelhető-e az, hogy – érvelésüket elfogadva – ezek szerint támogatóik 92 százaléka az 5 és fél millió adót nem fizető polgár között van? Vajon „támogatónak” minősül-e valaki, aki egy vallási felekezethez tartozónak vallja magát? Ugyanakkor nem eléggé meggyőzően fejezi-e ki azon szándékát az állampolgár, hogy nem óhajt támogatni egyetlen egyházat sem, amikor az adóbevalláshoz mellékelt nyilatkozaton nem tölti ki, pedig ebből sem anyagi előnye sem hátránya nem származik? Feltételezhetjük-e azt, hogy – mint az izraeliták esetében – negatív történelmi tapasztalatok miatt sokan nem merik így kifejezni vallási hovatartozásukat? (Bár, ha így lenne, akkor az a népszámlálási eredményekben is tükröződne.). S tudjuk azt is, hogy az alkalmá-

zottak nagy részének a munkaadója készíti el a bevallását, és ez utóbbiak nem szívesen foglalkoznak a nyilatkozatok kitöltésével, legfeljebb, ha azt a munkavállaló maga kéri. De vajon mennyire elkötelezett „támogató” az, aki ez ügyben nem tesz lépéseket?

Tehát 55 vagy 10? Az igazság persze valahol a kettő között lehet, de hol? Pontos számot ugyan nem tudunk meghatározni, de néhány adalékon azért érdemes elgondolkozni.

Társadalmi szervezetnek, alapítványnak az adófizetők több mint 30 százaléka ajánlotta fel az egy százalékot. Ez azt jelenti, hogy körükben a társadalmi, szociális problémák iránti fogékonyság sokkal nagyobb, mint egyházi elkötelezettségük. S ha fel is tételezzük, hogy mindenki, aki egyház javára nyilatkozott, a másik ajánló szelvényt is kitöltötte, akkor is marad majdnem 650 ezer olyan személy, aki az egy lapon levő nyilatkozatnak csak a „felső” részében jelölt meg kedvezményezettet, tehát „alulra” tudatosan nem írta be egyetlen egyház kódját sem.

Ha igaz az a feltételezés, hogy az egyházat támogatók nagy része a nem adózók körében van, vagyis a hívők többségét az alacsonyabb jövedelműek képezik, akkor ennek tükröződnie kellene az egyházaknak 1 százalékot felajánlók – szerényebb – jövedelmi viszonyaiban is. Hiszen nehezen képzelhető el, hogy a támogatók csak az adómentes, és az átlagosnál jóval magasabb adót fizető rétegek közül kerülnének ki, a „középosztályból” nem. A számok azonban mégis ezt látszanak alátámasztani. 2003-ban az átlagos adófizető kb. 240 ezer forint adót fizetett be. A civileknek 1 százalékot felajánlóknál ez a szám 435 ezer, az egyházak részére (is) nyilatkozóknál pedig 471 ezer – a Katolikus Egyháznál „csak” 455 ezer – forint volt. Tehát az adófizetők közül mégis inkább a módosabbak támogatták az egyházakat. Azt, hiszem, ebben van némi ellentmondás...

Arra vonatkozóan, hogy az 1 százalékot felajánlóknak van-e valamilyen „prioritása” a támogatandó célok tekintetében, érdemes megnézni a kiemelt költségvetési előirányzat részére felajánlott összegek utóbbi ötéves alakulását a célok szerint. Parlagfű-mentesítés (2003): 818 millió forint; sürgősségi betegellátás (2002 és 2001): 923, illetve 610 millió forint; árvíz-kár-megelőzés (2000): 551 millió forint; ezeréves államiségünk megünneplése (1999): 46 millió forint!

A statisztikai vizsgálatok szerint a magukat valamilyen szinten vallásosnak mondók közül nagyjából egyharmad gyakorolja vallását az egyház által megkövetelt módon és gyakorisággal, a többiek nem rendszeresen vagy inkább a maguk módján, egyházon kívül.

Mindezek talán segítenek rávilágítani arra, hogy miért lehet „egyszerre” 55 és 10.

2003. szeptember

A KÖZÖSSÉGI SZERVEZETEK FOGALMÁNAK KÖRÜLJÁRÁSA A NONPROFIT SZEKTORON BELÜL

A nonprofit szervezetek bármiféle csoportosításakor nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a szektor meglehetősen heterogén. Bármely, az egész szektorra vonatkoztatott megállapítás érvényessége csupán viszonylagos. A *formális ismérvek* mentén – tevékenységi terület, jogi forma, hatókör stb. – ugyan könnyen elkülöníthető csoportokat alkothatunk, azonban ezeken a csoportokon belül lényegesen eltérően működő, más és más célért, más és más eszközökkel operáló szervezeteket találunk. Ebből adódóan a „közösségi” szervezetek fogalmi és – még inkább – fizikai körülhatárolása is nehezen valósítható meg.

A nonprofit szektor elemzéséhez használt főbb formális statisztikai ismérvek

Jogi forma	Tevékenység	Hatókör	Településtípus	Bevételnagyság
Alapítványok – (magán)alapítvány – közalapítvány Társas nonprofit szervezetek – egyesület – köztestület – szakszervezet – szakmai, munkáltatói érdekképviselő – közhasznú társaság – nonprofit intézmény (– politikai párt, – egyház, – önkéntes biztositó-pénztár)	– kultúra – vallás – sport – szabadidő, hobbi – oktatás – kutatás – egészségügy – szociális ellátás – polgárvédelem, tűzoltás – környezetvédelem – településfejlesztés – gazdaságfejlesztés – jogvédelem – közbiztonság védelme – többcélú adományosztás, – nonprofit szövetségek – nemzetközi kapcsolatok – szakmai, gazdasági érdekképviselő – politika	– egy intézmény támogatása, konkrét cél elérése – kisebb lakó-, munkahelyi körzet – egy település – több település – egy megye – több megye – régió – Magyarország – több ország, nemzetközi	– főváros – megyeszékhely – egyéb város – község	– 50 ezer Ft alatt – 50 ezer–500 ezer Ft – 500 ezer–5 millió Ft – 5 millió Ft felett

Vannak kis és nagy bevételű, alacsony és magas taglétszámú, szolgáltatásokat nyújtó és csak adománygyűjtő, program-orientált, aktív tevékenységet folytató és passzívan létező, támogatásokat nyújtó és támogatásokat kérő, saját zárt körüket kiszolgáló és tömegeket megmozgató, önkéntes szándékból és kényszer hatására létrejövő szervezetek. Mindebből még tényleges közösségi tevékenységükre

vonatkozóan nem vonhatunk le konkrét következtetéseket. Megtehetjük azonban, hogy olyan, a formális ismérvek kombinációjából alkotott, több dimenzió mentén kialakított osztályozási rendszert határozunk meg, mely alkalmas arra, hogy a szféra szereplőit *tényleges* működésük alapján többé-kevésbé homogén rétegekbe sorolhassuk. Ez lehetővé tenné, hogy legalább e csoportokra vonatkozóan próbáljuk meg eldönteni, hogy azok közül melyek, milyen mértékben felelnek meg a közösségi szervezetek inkább csak a közvélekedés szintjén létező, de igazán nem konkrétan megfogalmazott kritériumainak.

Ez a *funkcionális* besorolás a következő dimenziók alapján történhet:

- *Ki?* Kik alapították a szervezetet és milyen formában működik?
 - *Mit?* Milyen tevékenységet folytat a szervezet?
 - *Kinek?* Milyen sokaság érdekeit, igényeit tartja szem előtt a szervezet?
 - *Hogyan?* Milyen eszközökkel kívánja az adott célt elérni?
 - *Miért?* Milyen cél elérésére törekszik a szervezet?
-
- A szervezetek egy – döntően egyesületi formában működő – csoportját olyan, azonos érdeklődési körrel, szándékkal, céllal rendelkező személyek hozzák létre, akik felismerik, hogy ilyen irányú szükségleteik kielégítése leghatékonyabban egy ilyen szervezet keretei között valósulhat meg. A tevékenységek, szolgáltatások ilyenkor döntően a szervezethez valamilyen módon kötődő személyek felé irányulnak. A szervezetek a szükséges forrásokat jórészt maguk teremtik elő, tagdíjon, szolgáltatási díjon, önkéntes munkán keresztül, de nem kizárt a különböző külső támogatások gyűjtése sem. Alkalmanként kapcsolatba kerülhetnek az állami, önkormányzati szervekkel, pályázhatnak, végezhetnek üzleti vállalkozási tevékenységet is, ám ez kizárólag saját igényeik hathatósabb kielégítését szolgálja. Egy részüknek nincs is pénzforgalma, működésükhöz csak a formális jogi háttér szükséges. Aktivitásuk döntően saját alaptevékenységük végzésére irányul. Ezeket nevezzük *önkiszolgáló* szervezeteknek. Ebbe a csoportba tartozik például a legtöbb sport-, hobbi- és szabadidőklub (vadásztársaságok, galambászegyesületek, nyugdíjas- és öregdiákkörök stb.), és több kulturális szervezet (olvasókörök, film- és táncklubok, kábeltévé-társaságok stb.).
 - *Csoportkiszolgáló* szervezeteknek tekinthetjük azokat a főleg társas nonprofit formában működő szervezeteket, amelyek nemcsak saját tagjaik, de környezetük, a társadalom hasonló helyzetben levő csoportjainak igényeit is kielégítik, érdekeit is képviselik. Tevékenységük haszna már szélesebb körben is érzékelhető, az általuk előállított közjavak ingyen vagy térítés fejében, de kívülállók számára is hozzáférhetőek. Működésük költségei nemcsak a tagok, közvetlenül érdekelt támogatók hozzájárulásából származik, hanem társadalmi fontosságukra apellálva már külső – főként magán, de sok esetben állami – támogatásra is joggal számot tarthatnak. Tevékenységük főleg az érdekképviselőkre, közfeladatok ellátására, vagy a csoportismérv szerinti sokaság ellátására, problémáinak enyhítésére terjed ki, döntően valamilyen

szolgáltatás nyújtása által. Ide sorolhatóak a különböző szakmai, munkaadói, termelői munkavállalói érdekképviselések, polgárőrségek, tűzoltóegyesületek, az egészségkárosodottak szervezetei, város- és faluvédő szervezetek, tudományos társaságok, egyéb képviselések (autóklub), egyházak stb.

- Az előzőtől némiképp eltér az általunk *közkszolgáló* szervezeteknek elnevezett csoport. Bár sok szempontból hasonló a csoportszolgáltatóhoz, a jelentős különbség az, hogy ezek a szervezetek általános, az állam, önkormányzat feladatkörébe tartozó társadalmi problémákkal foglalkoznak, rendszeres szolgáltatást nyújtanak, alapítói, tagjaik nem feltétlenül érintettek közvetlenül az adott kérdésben, és sokszor éppen az állam vagy az önkormányzat, illetőleg más nonprofit szervezet, egyház – önállóan vagy aktív részvétellel – hozza őket létre. Tevékenységük főként a szociális, egészségügyi, oktatási, környezetvédelmi területeket érinti. Jellemző rájuk a társadalmi szolidaritás, az önkéntesség aktivizálása, működésük elengedhetetlen feltétele az önkéntes munka, az adományok gyűjtése, sok esetben az állammal önkormányzattal való aktív – szerződéses – együttműködés. Sokszor speciális szolgáltatásokat nyújtanak, ezt tehetik ingyen, kedvezményes, sőt piaci árért is, működésük finanszírozásában fontos az állami, és/vagy magántámogatás, és kiegészítésképpen vállalkozhatnak, pénzügyi befektetéseket is végezhetnek. Bár az adományszerzés is fontos része tevékenységüknek, inkább szolgáltatás-orientáltak. Átlagos méretükből adódóan gyakran foglalkoztatnak főállású munkatartót is. Itt található a legtöbb szociális, egészségügyi, oktatási intézmény, munkanélküliség- és egyéb válságkezelő központ, telefonos lelkisegélyszolgálat stb.
- Egy másik népes csoportot olyan nonprofit szervezetek, általában alapítványok alkotnak, melyek kifejezetten egy intézmény (iskola, óvoda, kórház, templom, színház, zenekar, állatmenhely), vagy egy speciális cél (ösztöndíj, műtét elvégzése, emlékmű-állítás, sportág-fejlesztés) anyagi támogatására jöttek létre, az érdekeltek, vagy maga az intézmény kezdeményezésére. Rendszerint az intézményhez kötődők, vagy a cél elérésében érdekeltek támogatására számíthatnak, de megpróbálnak kívülállókat is megnyerni, illetve pályázatok segítségével is pótlólagos forrásokhoz jutni. Az érdekeltek önkéntes munkája jórészt az adományok felkutatására, összegyűjtésére, illetve pénzügyi befektetésekre terjed ki. A felhalmozott adományok automatikusan – sokszor a támogatott intézmény közvetlen részvételével – az előre megjelölt cél érdekében kerülnek felhasználásra. E szervezetek általában kicsi és közepes méretűek. Egyéb tevékenységet ritkán folytatnak, ha mégis, többnyire az is adománygyűjtési célokat szolgál. Intézményesültségük jórészt formális, egy részük csak a gazdasági kényszer hatására született. Ezeket a szervezeteket *céltámogató* nonprofitoknak nevezhetjük.
- A *többcélú adományozó* szervezetek olyan, többnyire nagyobb és általában alapítványként működő nonprofitok, melyek célja anyagi ösztönzéssel a társadalom tagjait, csoportjait, intézményeit bizonyos közcélok előmozdítására, nagyobb fejlesztések, beruházások, kutatások elindítására bírni. Alapítói

lehetnek – nemcsak hazai – magánszemélyek, állami és önkormányzati szervek, intézmények. Az alapítók kilététől függően e szervezeteket az erőteljes állami vagy magántámogatás jellemzi. Általában tőkeerősek, ebből adódóan pénzügyi befektetéseket végeznek. Támogatásaikat jórészt programokon, pályázatokon keresztül nyújtják, az ehhez szükséges adminisztráció nem nélkülözheti a főállású munkaerőt. Intézményesültségük magas fokú, rendszeres kapcsolatban állnak mind az állami, önkormányzati szervekkel, mind a piaci résztvevőkkel, valamint a nonprofit szektor és a lakosság – mint a pályázatok és programok aktív részesei – jelentős részével. Ilyen típusú szervezetek a különböző (kulturális, tudományos, gazdaság- és településfejlesztési stb.) céllal létrejött állami, minisztériumi, önkormányzati közalapítványok, de például a Soros Alapítvány is.

- Közkiszolgáló-adományozó szervezeteknek tekintjük a közkiszolgáló szervezetekhez sok szempontból hasonlatos szervezetcsoportot, mely szolgáltató tevékenysége mellett rendszeres adománygyűjtést és -osztást is végez, és ez utóbbi jelentősége legalább akkora, ha nem nagyobb, mint a szolgáltatásnyújtásé. Az ide tartozó nonprofitok tevékenysége szerteágazó, adománygyűjtő kampányokat szerveznek, önkénteseket mozgósítanak, sokszor foglalkoztatottakat is alkalmaznak. Adománygyűjtő és -osztó mivoltukból következően, pénzügyi befektetőként is megjelenhetnek. Működhetnek kis és nagy településen, helyi és országos hatókörrel. Jellemző rájuk az egyidejűleg végzett többféle probléma- és válságkezelés, akció-orientáltság. Ilyen típusú szervezet a Vöröskereszt és más szeretetszolgálatok, az egy települést átfogó univerzális alapítványok egyesületek, némely nagyobb nonprofit szövetség.
- Végül *üzleti* szervezeteknek tekintjük azokat az inkább csak jogi formájukban nonprofit szervezeteket, melyek kifejezetten termelési, piaci szolgáltatási vagy pénzügyi tevékenység végzésére jöttek létre. Általában nagyméretűek, komoly intézményi háttérrel, sok foglalkoztatottal rendelkeznek, tőkeerősek és gyakran haszonérdekeltek. Rendszeresen vállalkoznak, pénzügyi befektetéseket eszközölnek. Viselkedésük sokban hasonlít a piaci szektor résztvevőéhez. Alapítóik – tulajdonosaik, működtetőik – lehetnek magánszemélyek (önkéntes biztosító pénztárak), állami és önkormányzati szervek, intézmények (kommunális, gazdasági, népjóléti közfeladatokat ellátó közhasznú társaságok). Találhatunk azonban közöttük a legkülönbözőbb tevékenységi területen működő, piaci áron szolgáltató szervezeteket is (sport-, szabadidő klubok, hagyományos és természetgyógyász, oktatási, képzési vagy éppen környezetvédelmi szervezeteket, bentlakásos intézményeket). Nem jellemző rájuk sem az önkéntes munka, sem az adománygyűjtés és -osztás. A nonprofit ismérvek közül egyedül a profit szétosztás tilalma érvényes rájuk. Ennek ellenére sokszor nagyon hasznos társadalmi feladatokat látnak el.

A fenti csoportok tömör – és korántsem teljes – körülírása során számos megközelítési szempontot említettünk meg. De vajon el lehet-e helyezni ezeket a funk-

cionális csoportokat néhány átfogóbb, általánosabb fogalom szerint kialakított lineáris tengely mentén, olyan szempontok szerint, amikről feltételezhetjük, hogy a közösségi szervezetek definíciójához (is) tartozó jellemzők?

Négy olyan ismérvet vettünk figyelembe, melyekről feltételezzük, hogy – nemcsak szakmai megközelítésben, de a társadalmi elvárások szerint is – ennek lényegi elemeit ragadhatják meg.

- *Aktivitás.* A szervezetek milyen mértékben támaszkodnak *saját tagjaik, támogatóik* önkéntes tevéleges részvételére a szervezet céljainak elérésében, illetve milyen mértékben tudják ezt az energiát felszabadítani.
- *Mozgósító képesség.* A szervezetek milyen mértékben tudják *a közösség, a társadalom tagjait* mozgósítani és bevonni a szervezet által felvállalt közcélok elérésébe, illetve milyen mértékben tudják a közösség, a társadalom szolidaritását érdeklődését felkelteni az adott cél megvalósítása, támogatása iránt.
- *Függetlenség.* A szervezetek milyen mértékben tudják magukat, tevékenységüket függetleníteni az őket körülvevő *tágabb környezettől, állami és piaci szférától*, illetve milyen mértékben tudják ellátni feladataikat, megvalósítani céljaikat a külső környezet támogatása és befolyása nélkül.
- *Közhasznúság.* A szervezetek célját, tevékenységét milyen mértékben ismeri el *hasznosnak* a közösség, a társadalom, illetve milyen mértékben vállalnak olyan *közfeladatokat*, tűznek ki olyan *közcélokat*, melyek elvégzése, elérése a közösség, társadalom egészének javát szolgálja.

Anélkül, hogy most megpróbálnánk a hét csoportot külön-külön elhelyezni a skálakon, kíséreljük meg inkább gondolatban ugyanezt spekulatív módon csupán egyetlen szempont, nevezetesen a „közösségiség” szerint.

Rögtön azt tapasztaljuk, hogy a jól elkülöníthető, üzletinek nevezett típuson kívül valamennyi csoporthoz tudjuk társítani az előbb említett négy ismérvet, igaz ugyan, hogy esetleg mindegyiket más és más „intenzitással”. Hiszen esetleg a zártabb „közösségek” kevésbé mozgósítanak *kifelé*, de annál intenzívebbek *belül* és fordítva. A céltámogató és adományozó szervezetek viszont céljaikat tekintve lehetnek „nemesebbek”, és látszólagos passzivitások mellett, élénken tudják mozgósítani szűkebb-tágabb környezetük támogatóit, illetve támogatottjait. Még a látszólag könnyebben megítélhető függetlenség és közhasznúság kérdésében is igen nehéz lenne alátámasztani egyik vagy másik szervezetcsoport „helyezését”.

Mindebből mi következik? Az, hogy ha a szektorban tevékenykedő sokszínű alakatokat éppen egyik legfontosabbnak tekintett „közös” tulajdonságuk mentén próbáljuk *objektív* módon rangsorolni, akkor arra a felismerésre juthatunk, miszerint magáról a viszonyítása alapról derül ki, hogy sokszínű. Más szavakkal, az igazán közösséginek nevezhető szervezetet csak e kritériumhalmaz egy-egy – éppen az adott célra felhasználható, s ha ez megkívánja, mérhető – elemének önkényes kiemelésével azonosíthatunk. A megoldás? Marad a *szubjektív* megközelítés...

2003. október

a Szövetség az Országos Civil Érdekképviseletért Egyesület létrejöttének előzményeiről, főbb célkitűzéseiről

A magyarországi nonprofit szektor méretének és súlyának az utóbbi tizenöt évben lezajlott növekedésével párhuzamosan egyre inkább előtérbe került az Európai Unió gyakorlattal harmonizáló, – a szervezetek részéről is megfogalmazott – igény a szféra hivatalos érdekképviseletének megoldására. A szektorra vonatkozó általános jogi, gazdasági szabályozás, az adókedvezmények megállapítása, az állami hozzájárulás mértéke és mikéntje, a külföldi támogatások felkutatása, elérhetősége mind olyan kérdés, mely a szervezetek jelentős részét érinti, nem is beszélve az ezekkel kapcsolatos döntések következményeiről. Rendkívül fontos lenne, hogy ezen döntések előkészítésébe bevonják a nonprofit szektor képviselőit is, véleményüket kikérjék, javaslataikat a döntéshozók figyelembe vegyék, érdekeiket megfelelő módon képviselhessék. Hasonló céllal ugyan több különböző, területi, tevékenységi alapon létrejött szövetség is működik, azonban nincsen olyan szervezet, mely a szektor egészének képviselőjét – a törvényhozói és végrehajtói hatalmi ágak elvárásainak megfelelő formában – látná el.

Ilyen jellegű és jelenleg is megoldatlan szektor szintű problémák például:

- az önkéntes segítők jogi és társadalmi elismertetése;
- a pályázati rendszerek problémái (utófinanszírozás, önrész kérdése);
- a magánadományok után járó adókedvezmények mértéke;
- a szektorra vonatkozó jogi, könyvviteli és adószabályozás hiányosságai, illetve az ezeken a területeken tapasztalható túlszabályozás;
- a nyilvántartási, beszámolási, közzétételi kötelezettségek, valamint ezek ellenőrzése;
- a bírósági bejegyzéssel, valamint a közhiteles nyilvántartással kapcsolatos kérdések;
- a szektor külföldi képviselőténak megoldása;
- egy esetleges etikai kódex kidolgozása.

A *Civil Együttműködési Program* keretében tevékenykedő *Érdekképviselési Munkacsoport* 2002. novemberében éppen azzal a céllal alakult meg, hogy a téma iránt érdeklődő, és az ügy érdekében tenni akaró civil szervezetek a közös gondolkodás, az érvek, vélemények ütköztetése, az eddigi javaslatok, elképzelések összegyűjtése és elemzése révén megpróbáljon kidolgozni egy olyan koncepciót, mely egyrészt magában foglalja a különböző korábbi elképzelésekben megjelent alapvető elemek többségét, ugyanakkor konkrét megvalósítási programmal is rendelkezik. Több mint féléves aktív munka, vita, egyeztetés eredményeképpen 2003 áprilisában sikerült egy olyan, konszenzussal véglegesített tervezetet kialakítani és egyhangúlag elfogadni, amely már alkalmas a legszélesebb civil nyilvánossággal való megismertetésre, megmérettetésre.

Az *Országos Civil Érdekképviselés (OCÉ)* koncepciójának főbb elvei a következők:

- **Legitimitás.** Az OCÉ csak akkor tud hatékonyan működni, ha a szektor részéről megkapja a képviselethez szükséges legitimitást. Ezt egy olyan kombinált választási és delegálási rendszer biztosítaná, amelyben valamilyen nyílt nonprofit szervezet alanyi jogon részt vehet.
- **Kétdimenziós szervezeti felépítés.** Az OCÉ alulról felfelé építkezve minden közigazgatási szinten létrehozza az adott érdekképviselési egységet. Az országos szintű ágazati alapú képviseletet is biztosítja. A különböző szintek között nincsen alá-, illetve fölérendeltségi viszony. A rendszer a már működő területi és szakmai együttműködések befogadására és integrálására épít.
- **Korlátozott hatáskör.** Az OCÉ hatásköre a szektor egészét érintő kérdésekre terjed ki, ágazati, szakmai kérdésekre nem. Képviselői csak azokban az ügyekben – és csak meghatározott mértékben – járnak el a szektor nevében, amelyekre konkrét felhatalmazást kapnak.
- **Szervezeti szabadság.** – Az OCÉ csak önkéntes alapon szerveződhet, bármilyen szervezet bármikor csatlakozhat. A szervezeti tagság nem járhat semmilyen közvetlen előnnyel, és a szervezetből való kimaradás nem járhat semmiféle hátránnyal. Az OCÉ semmiképpen nem csorbíthatja sem az egyedi szervezetek, sem a különböző területi, szakmai együttműködések, szövetségek függetlenségét, tevékenységükbe nem szól bele.

A modell kidolgozása után a munkacsoport tagjai felvetették, hogy most már az országos érdekképviselés megvalósításának lehetséges eszközeit kell megkeresni. Ezért 2003 novemberében Budapesten 29 civil szervezet részvételével megalakult a „Szövetség az Országos Civil Érdekképviselésért” (OCÉ-ért) elnevezésű szervezet. Alapvető céljának azt tekinti, hogy tervei szerint legkésőbb 2005. december 31-ig létrejöjjön az Országos Civil Érdekképviselés.

Az új egyesület legfontosabb feladata, hogy minél több szervezettel megismertesse és megvitassa az országos civil érdekképviselés modelljét, és elősegítse annak gyakorlati megvalósítását. Ebben partneri viszony és együttműködés kiépítésére törekszik a civil szférában tevékenykedő szakmai és ernyőszerveze-

tekkal, társadalmi szövetségekkel. A szervezet emellett fontosnak tartja továbbá, hogy célkitűzéseiről, tevékenységéről a törvényhozó, kormányzati és államigazgatási szerveket – támogatásuk és egyetértésük elnyerése érdekében – folyamatosan tájékoztassa.

2004. május

Országos és Regionális Civil Alapprogram?

Magyarországon folyamatban van az európai uniós elvárásoknak megfelelő régiós átszervezés. A régiók ugyan hivatalosan – közigazgatási szinten – még nem léteznek, ám sok új intézmény, szervezet már regionális szempontok figyelembe vételével alakította ki szerkezetét. A Nemzeti Civil Alapprogram (NCA) is a működési támogatások odaítélését regionális kollégiumok létrehozásával decentralizálta. Emellett azonban, a területhez, régióhoz nem köthető ún. országos hatókörű szervezetek számára önálló kollégium került felállításra. Nem kívánok most abba mélyebben belemenni, hogy mely szervezet és milyen kritériumok alapján tekinthető országosnak (hiszen erre formális jogi kategória – mint például a közhasznúság esetében – nincsen), de valószínűleg mindenki számára világos, hogy ezek között általában országos kiépítettségű, többnyire nagyobb költségvetéssel és infrastruktúrával működő szervezetek találhatók. Az országot ismerve az is nyilvánvaló, hogy ezek döntő többsége fővárosi székhelyű.

A másik oldalról nézve a dolgot, a sok ezernyi – méretét és anyagi hátterét illetően – „kis” szervezet természetesen a regionális kollégiumok illetékeségi körébe tartozik. Az országos kollégium felállításának nem is burkolt célja éppen az volt, hogy a működési támogatásokért folyamodó szervezetek között ne alakuljon ki egy adott kollégiumon belül egyenlőtlen küzdelem a helyi kicsi (regionális közepes) és a helyben székelő országos szervezetek között. Hiszen ez akarva akaratlanul is az általában tekintélyesebb, befolyásosabb nagyobbak malmára hajtana a több vizet az előbbieik rovására. Az elv szép is volt, azonban, első lépésként meg kellett osztani a keretet a kollégiumok között. Ezt a hálátlan szerepet az NCA Tanácsának kellett felvállalnia, és – mint ismeretes – bizonyos szakértői becslések alapján ennek eleget is tett. Az eredmény várható volt: az országos kollégium – súlyának megfelelően, illetve a regionális kollégiumok elégedetlenségét lefordítva nem megfelelően – nagyobb arányban részesedett a keretösszegeből, mint bármelyik másik. Köztes helyzetbe került a közép-magyarországi kollégium, mivel regionális mivolta ellenére a többinél jóval nagyobb hányadot kapott, aminek két oka is volt. Egyrészt ide tartozik Budapest, a maga rengeteg „helyi” szervezetével, melyek átlagosan nagyobbak a vidékieknél, ezen kívül pedig – feltehetően – itt működik azon *de facto* országos szervezetek többsége is, amelyek ilyen vagy olyan okok miatt nem tudtak vagy nem akartak országos hatáskörüket bizonyítani.

Mindenesetre a „vidéki” kollégiumok kevesellték a nekik juttatott forrásokat és ennek hangot is adtak. Az első pályázati kiírások eredményeinek és statisztikáinak teljes körű ismerete nélkül korai lenne megítélni, hogy a Tanács jól döntött-e, mindenesetre fel kell hívni a figyelmet arra a veszélyre, melyet a forráselosztás körül kirobbant vita jelenthet. Annál is inkább, mert a napokban újabb elosztási procedúra kezdődik a Tanácsban. Nem is a várható lobbitevékenység, beadványok és tiltakozások megjelenése okoz súlyos presztízsvesztést – ez beletartozik az érdekérvényesítés eszköztárába –, hanem az az „érvelés”, mely már itt-ott hallható egyes képviselők szájából, miszerint az „országosnak” titulált szervezetek *en bloc* csak léteznek és nem sokat tesznek, az igazi aktív civilek a helyiek, a kicsik és közepesek, ők küzdenek a mindennapi problémákkal stb. És ennek megfelelően az ő kollégiumaik büdzsáját kell megemelni és az előbbieket kurtítani. Nem is az állítások valóságtartalmával szállnék vitába, hisz nem is érdemes, feltehetőleg nehéz volna meggyőzni az érvelőket arról, hogy egy „igazi” országos szervezetnek teljesen más a kiadási szerkezete – a léptékéről nem is szólva – mint egy kisebb területet átfogó egyesületnek vagy alapítványnak; hogy természetes az, hogy ők általában joggal igényelhetnek, és kaphatnak nagyobb támogatást, és ebből fakadóan részükre nagyobb keret is szükségeltetik. Nem a kicsik rovására, hanem az adott méretű tortából.

Hangsúlyozom, nem a konkrét elosztás védelmében írom e sorokat, hanem a regionális törekvéseknek az ilyen típusú „illegitimáló” felhangjai ellen. Ha a civil szervezetek bármilyen csoportja önmaga érdekének hathatósabb érvényesítésére a szektor bármelyik másik csoportjának legitimitását, tevékenységének fontosságát, hasznát vonja kétségbe, és ezáltal próbálja a saját súlyát relatíve növelni, az az egész szektor tekintélyét, külső megítélését csökkenti, mégpedig abszolút mértékben. Emellett nem tartanám kíváncsnak azt sem, hogy e negatív hatásaihoz mérten csekély eredménnyel – néhány millió forinttal – kecsegtető küzdelem a szektorba olyan „külső világból” érkező megosztottságot honosítson meg, amit a kívülállók nagyon könnyen a számukra érthetőbb vidék-főváros, netán népi-urbánus ellentétek „civilizált” változatának tekintenének.

És csak remélni merem, hogy mindez nem fog arra vezetni, hogy egyesek a végén egy OCA-tól független RCA-t követeljenek...

2004. szeptember

CIVIL DILEMMÁK, CIVIL KÉTELYEK A CIVIL SZERVEZETEK (KÖZ)ÉLETÉBEN*

„Civilnek lenni annyi, mint civilnek megmaradni.”

Bevezetés

A civil szféra tizenöt éves fejlődéséről számos tanulmány, értekezés látott már napvilágot. A hivatalos és rendszeres statisztikai adatfelvételek meglehetősen pontos információkat szolgáltatnak a szektor méretéről, összetételéről, gazdasági helyzetéről, társadalmi támogatottságáról. Még felsorolni is nehéz lenne azokat a kutatásokat, vizsgálatokat, melyek a civil szervezetek életének, tevékenységének egy-egy speciális területét tárták fel, vagy a mozgásterüket meghatározó jogi, pénzügyi háttérhatását elemezték. Mindezek eredményeképpen sokat tudunk azokról a problémákról, mindennapi gondokról is, melyekkel e szervezeteknek meg kell küzdeniük a fennmaradás, az adott szolgáltatás folyamatos biztosítása, bizonyos (köz)érdekképviselő és érvényesítése, a kívánt cél megvalósítása érdekében. Ezt a „harcot” azonban inkább tekinthetjük a külső környezethez, az objektív tényezőkhez való viszonyunknak. De vajon nem léteznek-e olyan belső, szubjektív elemek, melyek a folyamatos és sikeres helytállás, a pozitív cselekvőképesség hatékonyságát erőteljesen befolyásolhatják? A háromszektorú gazdaság létét ugyan már mind az állam, mind az üzleti világ többé-kevésbé fel- és elismerte, és a lakosság is a társadalmi felépítmény szerves részeként tekint a civil szférára, mégis úgy tűnik, sok esetben maguk a civil szereplők bizonytalanok abban, hol is van a „helyük”. Ez a betagozódási folyamat sokkal akadozóbban halad előre, mint ahogy ez a szektor napjainkban vitathatatlan súlyából, fontosságából, megkerülhetetlenségéből következően elvárható lenne. Természetesen a jelenség nem általánosítható, számos konkrét példát hozhatnánk fel a jól működő, öntudatos civil aktivitás meglétére, az új struktúrába való zökkenőmentes beilleszkedésre, ám a hétköznapi tapasztalataink azt mutatják, hogy ezek ellenére létezik valamiféle nehezen megragadható problémahalmaz, melynek csupán megfogalmazása, összetevőinek meghatározása sem könnyű feladat. Jelen írásban is pusztán arra teszek kísérletet, hogy a teljesség kielégíthetetlen igénye nélkül felsoroljak néhány olyan dilemmát, melyek véleményem szerint – kimondva vagy kimondatlanul – de foglalkoztatják a szektor legkülönbözőbb szintjein tevékenykedő szereplőit. E diagnózisnak korántsem nevezhető gondolatsor nem óhajt és nem is adhat ezekre válaszokat, de talán hozzájárul ahhoz, hogy azok, akiknek viszont

* A cikk először a Civil Szemle 2004/1. számában jelent meg.

előbb-utóbb meg kell találniuk a – valószínűleg egyedenként és esetenként is eltérő – megoldást, első lépésként szembesülni tudjanak ezekkel a kihívásokkal.

Függetlenség vs. kiszolgáltatottság

A civilség egyik legfontosabb definitív kritériuma a függetlenség. Függetlennek lenni az (állam)hatalomtól, pártoktól, az üzleti világtól, általában a társadalom erőviszonyait alakító hagyományos formációktól és nem utolsósorban egymástól. E függetlenség feladása, bárminemű csorbítása könnyen annak a lényegnek az elvesztésével járna, mely e mozgalom alapját képezi. Sarkítottan fogalmazva, a szervezet életre hívója tulajdonképpen maga a tagadás, az a cselekvésre ösztönző felismerés, hogy a központilag felépített és irányított struktúrában (legyen az a legdemokratikusabb is) való önkéntes vagy kényszerű részvétel a szabadságról való részleges lemondást jelenti. Jóllehet, az ebbe formálisan be nem tagozódó, ám szervezeti keretek között működő és relatíve nagy mozgástérrel bíró kisközösségek kialakításához is – a függetlenség hivatalos elismer(tet)ése érdekében – el kellett fogadni bizonyos külső korlátokat (jogrend, gazdálkodási szabályok stb.), de további engedményeket nem célszerű tenni.

Ugyanakkor a működéshez, fennmaradáshoz pénzügyi támogatás szükségeltetik. Ezt valamilyen forrásból biztosítani kell, az önfenntartó „nonprofit” szervezet meglehetősen ritka jelenség, és ráadásul tevékenységüket tekintve ezek állnak legmesszebb a hétköznapi értelemben vett közérdekű civil kezdeményezésektől. Támogató ugyan lehet maga a tagság, az érintettek vagy érdekeltek, netán szintén „független” nagylelkű magánszemélyek, cégek, de – a világon bárhol is – a szektor bevételi szerkezetének tanulmányozása során látható, hogy az állam ebből a körből nem hagyható ki. Az állami támogatásnak persze lehetnek közvetett(ebb) formái is (normatívák, szerződéses feladatátadás, 1 százalék, adó-visszatérítés stb.), melyek kevésbé tűnnek „alamizsnának”; attól azok még a függetlenséget leginkább veszélyeztető aktortól származnak.

És máris megfogalmazódik az első dilemma. Hogyan lehet független egy olyan szervezet, melyet köldökzsinór köt a kormányzati szervekhez, minisztériumokhoz, önkormányzathoz? Még markánsabban vetődik fel ez akkor, ha történetesen olyan alapítványról, egyesületről van szó, mely programjában, céljait tekintve éppen „szembe megy” a hatalom elképzeléseivel, szándékaival. Hogyan tiltakozzon egy helyi környezetvédő szervezet az önkormányzat „természetromboló” beruházása ellen, ha éppen működési támogatást kér tőle? És ha nem kapja meg, nem lesz elegendő pénze akciókra, rendezvényekre, szórólapra, szakértők bevonására, netán ügyvédre. Függetlenség vagy tevékenység – szélsőséges esetben így is megfogalmazható a helyzet. És ha meg is kapja a támogatást, vajon nem azért, hogy „csendben maradjon”? Vagy gondoljunk csak pusztán az önkormányzati ingatlanok, infrastruktúra meglehetősen gyakran előforduló, és nemes gesztusnak értékelhető ingyenes használatára. Vajon Damoklész kardjaként nem lóg-e a fejük felett annak a lehetősége, hogy mindez megszűnhet, ha a szervezet „nem jól viselkedik”? A másik oldalnak könnyű a dolga, hisz ezeket a „fenyegetéseket”

– feltéve, hogy szándékában áll – még kódolva sem kell közölnie, a szervezetek ezt akkor is így (ít)élik meg nap, mint nap. Akkor is, ha tisztában vannak azzal, hogy tevékenységük közhaszna megkérdőjelezhetetlen.

Milyen választ tudnak erre adni a civilek? Hogyan próbálják függetlenségüket is és magukat is fenntartani? „Független szervezet vagyunk, nem kérünk és nem is kapunk semmiféle állami támogatást!” – hallhattuk már sokszor szervezeti vezetők bemutatkozása során. Más szavakkal a függetlenség deklarálása kimerül annak anyagi javakra való degradálásában. Igaz, a valóságban tényleg erről van szó. Kevésbé tehetős szervezetek azonban – és ebből van a több – ezt az elhatárolódást nem engedhetik meg maguknak. S ha nem tudják túltenni magukat ezen az ambivalencián, sok esetben ők is a verbális deklarációs eszköztárba nyúlnak. „Az önkormányzat tartsa tiszteletben a civil szervezetek autonómiáját.” Ilyen és ehhez hasonló mondatokkal sokszor találkozhattunk különböző fórumokon, együttműködési megállapodásokban, felhívásokban stb., akkor is, amikor a fent említett probléma nem is merült fel. Ennek az elismertetési kényszernek azonban más a funkciója, arra hivatott, hogy csökkentse a kiszolgáltatottsági érzés okozta frusztrációs hatást. Ennek erőteljesebb, de szintén gyakran tapasztalható megnyilvánulási formája az, amikor a civil szervezetek az állami szervek, önkormányzatok részéről érkező kezdeményezéseket, javaslatokat „ab ovo” azzal a gyanúperrel kezelik, és ennek hangot is adnak, hogy ezek a függetlenségük csökkentésére, tevékenységük külső befolyásolására irányulnak. Ezek a gyakorta megalapozatlan előfeltevések fölösleges konfliktushelyzeteket teremtenek az amúgy sem problémamentes viszonyrendszerben, és ettől a kommunikációs csatornák – illetve radikálisabb reakciók esetében a támogatási források is – idő-ről-időre eldugulhatnak.

Természetesen nem állítom, hogy a hatalmi szféra soha sem próbálna olyan lépéseket tenni, melyek célja a civilek kordában tartása, lekenyerezése, horribile dictu, megosztása lenne; és emiatt a civilek gyanakvása teljesen alaptalan lenne, de úgy vélem, a téma szempontjából ez most kevésbé érdekes. Sokkal inkább az, hogy mi módon tudja a szektor általánosságban elfogadni és feldolgozni a kényszerű és ténszerű támogatottság állapotát. Hiszen még a magyar kifejezés sem túl szerencsés, támogatni a gyengét, a kiszolgáltatottat kell az erősebbnek, és ez automatikusan az alá-fölérendeltségi viszonyt feltételezi. Lehet-e a támogatottságot és függetlenséget másként, mint egymást kizáró ellentétet értelmezni? Lehet-e a formálisan egyirányú pénzáramlást „üzleti tranzakcióként” felfogni? A válasz egyértelműen igen, és ennek alátámasztásához szükséges ideológiai muníciót szintén az életből vett példákban nyerhetünk.

Gyakran hallható a támogatások kieszközlésekor érvként, hogy a civil szervezet olyan közhasznú tevékenység elvégzésének biztosításához „igényel” hozzájárulást, mely egyébként az állam, önkormányzat feladatkörébe tartozik, és ebből fakadóan megilleti őt az ehhez szükséges részesedés a közpénzekből. (Ennek intézményesült formája is van, a szerződéses feladatátvállalás, ez azonban már éppen hivatalos volta miatt nem érinti ezt a problémakört). A támogatás illetén

felfogása sokkal praktikusabb, öntudatosabb civil hozzáállásra vall, a függetlenségi dilemma ebben az esetben valószínűleg nem is kerül előtérbe. Kevésbé gyakorlatias, de annál logikusabbnak tűnik az a vélekedés, miszerint a közvetett demokrácia elvén megválasztott képviseleti szervezeteknek a redisztribúciós folyamat során is az őket megbízó adófizető civil társadalom akarátát kell végrehajtani („ők vannak miértünk, nem fordítva”), így kötelességük ez utóbbiból közvetlenül szerveződött közösségek anyagi támogatása is. Ez utóbbi két érvelés már túllépett a dilemma feloldhatatlanságán, oly módon, hogy a civil szektort és így magukat a szervezeteket is a társadalmi, gazdasági és politikai szerkezet részének tekinti, melynek megvannak a maga kötelességei és – ami a lényeg – jogai.

Így a függetlenség fogalmának már egészen más a tartalma. A társadalmi játékszabályok önkéntes betartása mindenkit feljogosít arra, hogy a közjavakból súlyának, helyzetének megfelelő részesedést kapjon. Ezáltal a függetlenség is független változóvá válik a pénzügyi körülményektől. Főleg akkor, ha eljutunk ahhoz a felismeréshez is, hogy itt nem két homogén elem viszonyáról van szó, hiszen a döntéshozó hatalom meglehetősen összetett rendszer. Ennek csak egy eleme az újraelosztó funkció, az ellenőrzési és hatósági jogkör pedig mégiscsak valamiféle demokratikus kontroll alatt áll. A civil szervezetek által fenntartani kívánt és óvandó függetlenség pedig ez utóbbival van kapcsolatban.

A támogatótól való tényleges vagy vélt függőség természetesen akkor bukkan fel, ha egy szervezet bevételeinek jelentős része egyetlen adományozótól származik, és annál inkább, minél nagyobb arányban. A fenti elemzés ennek legtipikusabb esetére, az állam és annak szerveitől kapott hozzájáruláshoz „járuló” kiszolgáltatottságra vonatkozott, de ez a jelenség megragadható akkor is, ha a kizárólagos szponzor történetesen egy vállalat, egy párt, egy külföldi szervezet, valamelyik egyház, vagy éppenséggel egy jómódú magánszemély. Vajon ekkor milyen mértékben érvényesül az adott egyesület, alapítvány tevékenységében – adomány(tovább)osztó szervezetek esetében az objektív döntéshozatalban – az ismert vagy gyanított támogatói akarát iránti engedelmesség, elvárásoknak való megfelelés, a lojalitás? És itt még az előbbieken említett „közjogi státusra” sem lehet hivatkozni, legfeljebb arra, hogy „viszont” az államtól való függetlenség töretlen, és különben is a cél szentesíti a pénzeszközt.

Az anyagi kiszolgáltatottság és a megfelelő mozgástér együttes megléte a mindennapi élet legkülönbözőbb területén is megjelenik. Gondoljunk csak az állami segélyből, dotációból élő tiltakozó munkanélküliekre, kistermelőkre vagy a vállalati belső ellenőrökre, akik szintén kerülhetnek konfliktusba kenyéradó-jukkal. Jóllehet, a jogi garanciák formálisan ki is zárják annak lehetőségét, hogy méltánytalan retorziók érék őket, ennek permanens veszélye nyilvánvalóan tudatosul bennük. Feltehetjük azonban, hogy nekik nincs szükségük arra, hogy „helyzetük” bizonyítására felesleges energiákat fordítsanak. Mindez viszont egy hallgatóságos társadalmi konszenzus eredménye, melynek lényege az, hogy a felek „elfogadták” egymást, és nem kérdőjelezi meg egymás legitimitását. A civil szektor esetében, úgy tűnik, ez a folyamat általánosan és teljes körűen még

nem zárult le, és a helykeresés, a megfelelő stabil pozíciók elfoglalása, vagyis a korábban említett társadalmi beágyazódás még nem ért véget. Ennek felszíni megjelenése a függetlenség és a kiszolgáltatottság elő-előbukkanó dilemmája.

Legitimitás

Az előzőekben többször is felmerült a legitimitás kérdése. Itt természetesen nem a civil szervezetek formális legitimitásáról van szó, hiszen a vonatkozó jogszabályok betartásával született alapítványok, egyesületek létjogosultsága nem vonható kétségbe. Inkább az a kérdés vetődhet fel, hogy az adott ügyet, célt felvállaló szervezetnek ki ad felhatalmazást, kinek a nevében cselekedhet. Az ugyan egyértelmű, hogy a közvetlen tagság, támogatói kör – formailag is meglévő – jogosítványokkal ruházza fel közvetlen módon a „jogi személyt”, és addig, ameddig az nem lépi túl ezt a határt, ez a dilemma nem is vetődik fel. A gyakorlatban a szervezetek döntő többsége ilyen „hatókörrel” működik, a vadásztársaságok, az iskolai alapítványok, baráti körök és sportklubok jól behatárolható embercsoport meghatározható tevékenységének biztosítanak keretet. Azonban mi történik akkor, ha a szervezet már egy nagyobb – és főleg közvetlenül hozzá nem kapcsolható, külső – közösség nevében tűnik fel? Amikor olyan horderejű téma kapcsán aktivizálódik, mely messze túlhaladja az előbb említett szervezeti kereteket? Mire tud hivatkozni, ha olyanokat is képvisel, akik erre nem ad(hat)ják meg hozzájárulásukat, annál az egyszerű oknál fogva, hogy a civil szervezet a közvetlen demokrácia alapján, és csak „házon belül” működik?

Lehet ez a nehezen értelmezhető közérdek, aminek nevében feljogosítva érzi magát, ám ennek megfogalmazása csak szubjektív módon történhet. És még ha valóban a józan ész által is ennek tekinthető álláspontot hirdet, akkor is lehetetlen annak bizonyítása, hogy nem létezik ezzel ellentétes másik közérdek. És ha van, akkor máris kétségbe vonható a külső támogatottság (ellenőrizhetetlen) nagysága. A többség-kisebbség ellentét kialakulása pedig óhatatlanul a közérdek részérdekké való degradálódásához vezet, mely magának a szervezetnek a kiterjesztett legitimitását is lecsökkenti. Mindez adott konfliktushelyzetben a cselekvőképesség korlátozódásához vezet. Ráadásul, ha az „ellenfél” valamilyen – közvetett demokratikus úton megválasztott – államhatalmi szerv, amelynek pontosan meghatározható, és megkérdőjelezhetetlen legitimitása van, a civil szervezet meglehetősen nehéz helyzetbe kerül. Az elvesztett legitimitás pótlására ugyan léteznek különböző eszközök, ezek alkalmazása azonban amellet, hogy a konfliktus eszkalálódásához vezet, nem mindig hoz sikert.

Ilyen eszköz lehet a közvélemény megnyerése különböző felvilágosító, tiltakozó akciók, kampányok indításával. A közvélemény támogatása ugyan nehezen „regisztrálható”, de mértékének helyes felismerése növelheti az adott ügyet felvállaló szervezet legitimitását. Mindez racionális keretek között is történhet, de sok olyan példával is találkozhattunk, amikor a saját álláspontot általános és elvont felsőbbrendű igazságként próbálják beállítani. Más szavakkal a hiányzó társadalmi bázist transzcendens legitimitással helyettesítik. Ez a módszer azonban

sokszor irreális követelésekkel párosul, ami hosszú távon az elszigetelődéshez vezethet.

Gyakran fordul elő, hogy civil szervezetek egymással keverednek elvi és szakmai, netán anyagi konzekvenciákkal is járó vitába, érdeellentétbe, és ilyenkor saját igazuk alátámasztására érvként a másik civilségének megkérdőjelezésével állnak elő. Ez a „ki is az igazi civil, vagy ki a civilebb?” hangoztatása nem más, mint a relatív legitimitás növelésére irányuló kétségbeesett kísérlet. Ennek különösen nagy veszélye abban rejlik, hogy az ilyen megnyilvánulások a civil szektor egészének legitimitását csökkentik – abszolút mértékben.

Ha viszont ezek által egy helyi szervezetnek sikerül is egy kisebb közösséget maga mellett felsorakoztatni, egy olyan ügy kapcsán, mely már túlnyúlik a lokális kereteken, könnyen előfordulhat, hogy a túlbecsült legitimitás, a helyi közérdek következetes képviselése ellentétbe keveredik a külső közérdekkel.

Lokalitás vs. globalitás

Ez a következő dilemma, melynek feloldása szintén nem könnyű. Meddig mehet el egy civil szervezet a lokális szempontok előtérbe helyezésében akkor, ha az nyilvánvalóan és bizonyíthatóan csak a globális érdekek semmibe vételével jár együtt. Úgy is feltehetjük a kérdést, mi a fontosabb, a cél vagy a közösség? Ha visszautalunk az előzőekre, a szervezet a legitimitását a közösségtől kapta, amely azt várja el, hogy a lokális célokért küzdjön. Ha a szervezet határozottan ilyen indíttatással jött létre – pusztán érdekvédőként –, akkor nyilván elfogadja, hogy a külső társadalom is csak ennek tekintse. Ám ez esetben tevékenysége során le kell mondenia arról, hogy érvrendszerébe általános– és ezáltal könnyebben védhető – igazságokra hivatkozzon. Ha azonban magasztosabb célok vezérelték, önmagával kerül ellentmondásba akkor, ha nem a globális érdek érvényesítéséért tevékenykedik, akár a helyi közösség ellenében is. Vajon felvállalja-e ennek ódiúmát? Megerősíti ugyan helyi legitimitását, de végképp elveszti a cél iránti elkötelezettségének külső elismertségét.

Miután a szervezetek nagy része lokális tevékenységet folytat, ez a dilemma igen gyakran felbukkan. Napjainkban nem egy olyan konkrét esetről hallhatunk, például a környezetvédelem területén, amikor is helyi zöld szervezetek a helyi lakosság érdekében „kénytelenek” akadályozni olyan beruházásokat, mely ugyan valóban lokális károsodást okozhatnak, de ezzel egy időben a globális környezeti problémák enyhítését célozzák. Hogyan dönt ilyenkor a környezetért, de a helyi közösségért is felelősséget érző civil? Kijelentheti-e, hogy a környezet védelme csak a településhatárig számít. Bárhogya is dönt, az hitelvesztéssel jár. A verbális deklarációk szintjén megkísérelt feloldás ezt csak rövid távon odázhatja el.

És újra megjelenik a függetlenség kérdése is, igaz más vonatkozásban. Ahhoz, hogy az adott helyzetben olyan alternatívát képviseljen, amely mondjuk az arányos „közteherviselés” szellemében megpróbálja a lokális károk bizonyos fokú reális csökkentésének elérése fejében rávenni a helyi közösséget a terv elfogadá-

sára, az kell, hogy függetlenedni tudjon attól a közegtől, mely viszont a legitimitását biztosítja, és ezt a bizalmat bármikor visszavonhatja.

Laicitás vs. szakszerűség

Ha a civil szervezet megfelelő színvonalon kívánja tevékenységét folytatni, bizonyos érdekeket képviselni, célokat elérni, akkor elengedhetetlen, hogy az adott (szak)területen alapvető ismeretekkel rendelkezzen, ezen kívül tisztában legyen a jogi, gazdasági környezettel, mely meghatározza mozgásterét. Ez még a látványlag „egyszerűbb”, hétköznapiabb kisközösségre is vonatkozik, hiszen még egy nyugdíjas körnek is vannak adminisztratív kötelezettségei, nem beszélve arról, hogy különböző források, támogatások megszerzése is megköveteli a hozzáértést és nem utolsósorban a folyamatos tájékozottságot. A szervezetek tagsága azonban többségében nem ilyen jellemzők mentén verbuválódik. Általában valamilyen helyi, generációs, szociális, egészségügyi érintettség, közös érdeklődés, netán a spontaneitás hozza össze az egyéneket. Katalizátor hatása van ebben sokszor a személyes aktivitásnak, ambícióknak, a felhalmozódott tenni akarásnak, a lelkesedésnek, a szabadidő hasznos eltöltése iránti igénynek, a közösségi élet vonzóerejének, és még sorolhatnánk.

A létrejövő szervezetben azután mind az alaptevékenység, mind a működéshez szükséges kötelező feladatok végzése során előbb-utóbb kiderülhet, hogy fenti tulajdonságok önmagukban nem elegendőek. Hatványozottan jelentkezik mindez akkor, amikor a szervezet valamilyen formában már a közéletben is megjelenik. Ha továbbra is ezzel a – nevezzük így – laicitással próbál eredményeket elérni, nagyon könnyen legyőzhető éppen azzal a szakszerűséggel, aminek híján van. Ha könnyen eltéved a jog vagy hivatal útvesztőiben, ha nem tud kellően alátámasztott szakszerű érveléssel előállni, ha bármilyen formai követelménynek nem tud megfelelni, erre való hivatkozással egyszerűen nem tekintik partnernek, vagy ha mégis, nem veszik komolyan. A kellő szakszerűséget pedig nagyon kevés szervezet tudja saját kebelén vagy közvetlen környezetén belül biztosítani. Ehhez többnyire külső, a témában járatos szakemberek, tanácsadók bevonása szükségeltetik, ami persze már megfelelő anyagi háttérrel is igényel.

Mindez a szervezet fejlődését is megköveteli, mégpedig egy olyan irányba, amelyet esetleg az alapítók nem tartottak, és most sem tartanak kívánatosnak. Nevezetesen a kötetlenségből az intézményesültség felé. S ha mindez még a szervezet fizikai növekedésével is együtt jár, elkerülhetetlen a formalizáltság belső kiépítése is.

A szakértők megjelenése ezeken felül még egy konfliktushelyzet kialakulásának lehetőségét is magában hordozza. A jobb felkészültségű, szélesebb látókörrel rendelkező „profil” tevékenysége hamar amortizálhatja a régi laikus vezetőgárdát. S ha ezt nem tudják rugalmasan elviselni, önként „visszavonulni”, és új modus vivendit kialakítani, akkor ez elkerülhetetlenül összeütközésekbe torkollik, felüti fejét az elégedetlenség, netán a hatalmi harc, és a belső megosztottság könnyűszerrel a szervezet erodeálódásához vezethet.

A dilemma tehát nem csak a laicitás-szakszerűség vagy a formalitás-informalitas dichotómiájában jelenik meg, hanem valójában mint fejlődés-elmaradás, hatékonyság-eredménytelenség. De vajon a kezdetben még előrevivő, katalizátorként említett tulajdonságok fokozatos háttérbe kerülése során – melynek bizony még a tagságot érintő személyi konzekvenciái is lehetnek – nem tűnik-e el az eredeti cél? Vajon fenntartható-e bizonyos egyensúly a két vélet között?

Kötetlenség vs. bürokrácia

Az előbbi kérdés kapcsán a kisközösség belső viszonyairól szoltunk. Ugyanakkor lényegbe vágó a külső megjelenés is. A potenciális partnerek szemében csak a közös akaratot kifejező, egységes fellépést mutató civil szervezet tárgyalóképes. A „befelé kétség, kifelé egység” elvének alkalmazása azonban korántsem ilyen egyszerű. Ismét arról van szó, hogy valami olyanról kell lemondani, ami valahol a civil mozgalom lényege, valami olyasmi javára, ami ellen létrejött. Hiszen hogyan tud a szervezet egyszerre a sokszínűség belső, és az uniformizáltság külső kényszerének megfelelni? Hogyan tudja kifelé a társadalomnak és intézményeinek bürokratikus szabályait elfogadó „alattvalói” viselkedést folyamatosan megjátszani úgy, hogy ez a belső életére ne nyomja rá a bélyegét? Hogy akarva-akaratlanul, ráadásul a siker érdekében ez az azonosulás ne jelenjen meg az összefüggések során, hogy a tervezett program kialakításakor még véletlenül se a külső elvárásoknak való megfelelés váljon a döntő szemponttá? És fordítva, hogyan lehet a belső heterogenitást közös döntéssé konvertálni, és a bürokrácia nyelvére emészthető módon folyamatosan lefordítani? Mi van akkor, ha még ez sem hozza meg a kellő eredményt, és az érdekérvényesítésért – alapvető civil elvek fokozatos feladása és kompromisszumok árán – tett eddigi erőfeszítések is kevésnek bizonyulnak?

Marad a közéleti szerepvállalás fokozása, ez viszont már elvezethet a politika –eleddig kínosan elkerült – porondjára való fellépéshez is.

A párttal vagy a néppel

Meddig mehet el a civil társadalom a politikai döntéshozatalban való részvételben? Egy általánosan hangoztatott nézet szerint csak a döntés-előkészítési szakaszban célszerű és kívánatos a jelenlétük. Ennek számos informális és intézményesített formája létezik. A minisztériumok különböző tanácsokba hívják meg az érintett szervezetek képviselőit, önkormányzatok állandó vagy eseti meghívottként kezelik a szervezeteket, néhol még bizottsági tagként is számítanak rájuk. Mára a helyi civil társadalom nyilvános negligálása ebben a folyamatban szinte elképzelhetetlen, a politikai etikett megsértését jelentené.

A civilek természetesen igénylik is ezt a bánásmódot és általában élnek is a lehetőséggel. Véleményezik a szakterületükkel kapcsolatos tervezeteket, előadják elképzeléseiket, részt vesznek a különböző vitákon. A közéletbe való aktív bekapcsolódásuk, a hatalmi szervek és a lakosság közötti kommunikációs, közvetítő szerepük pozitív hatása elvitathatatlan.

De mi történik akkor, ha ez a szerepvállalás nem elegendő a hatékony érdek-képviselőre és -értvényesítésre? A szervezet dönthet úgy, hogy – szigorúan megkülönböztetve és elhatárolva magát a politikai pártoktól – beszáll a helyi választási küzdelembe, vagyis közvetlenül a döntéshozatalból kíván részt vállalni. Már önmagában a szándék is komoly dilemmával jár, hiszen egy választási kampányban való részvétel olyan politikusi attitűdöket követel meg, amely a klasszikus értelemben vett civilségnek nem a sajátja. Ha azonban sikerrel jár, és képviselője a pártok küldöttjeivel egyenrangúan foglal helyet a testületben, szembe kell néznie a következőkkel.

A civil képviselő már nem csak a szervezeti tagságnak, hanem választóinak is felelősséggel tartozik.

A pártok általában – és jó esetben – egy település valamennyi problémáját érintő program végrehajtását tűzték ki célul, míg a civil szervezetek többségükben egy-egy speciális részterülethez „értenek”. Ugyanakkor a többi témában születő döntésekben szintén részt kell venni, vállalva annak minden következményét. Vajon egy városvédő szervezet képviselője felkészült-e arra, hogy adott esetben jóváhagyjon egy iskola-bezárást, miután megismertették vele a költségvetési deficit várható nagyságát. És ha igen, vajon nem kerül-e emiatt konfliktusba saját tagtársaival, akik az ő mandátumát pusztán városvédelmi kérdésekre értelmezték?

A civil szervezet képviselője „függetlennek” tekinti-e magát, aki csak választóinak felel, vagy pedig a pártdelegáltakhoz hasonlóan a pártutasítások szószólójának? Első esetben hamarosan a küldő szervezettől is „függetlenedni” fog, utóbbi esetben viszont a civil szervezet kényszerül arra, hogy pártként viselkedve, politikai kérdésekben is döntéseket hozzon és ezt „közvetítője” útján érvényesítse. Hol lesz akkor a civil lényeg, hogyan tud e szervezet az eredeti tevékenységével foglalkozni? És akkor még meg sem említettük a politikai csatározásokkal járó egyéb kényszerű változások hatásait. Milyen lesz vajon ezután az egyleti élet?

A bipolarizált hazai politikai közéletben való független civil részvétel még a legjobb szándék ellenére is fel fogja kelteni a szervezet politikai elkötelezettségének gyanúját. A külső környezet könnyen állásfoglalásai alapján fogja a civil képviselő politikai hovatartozását elkönyvelni. Még akkor is, ha a lelkiismeretes civil saját legjobb belátása alapján szavaz, hol egyik párttal, hol a másikkal, legfeljebb akkor még a „megbízhatatlan” jelzőt is kiérdemelheti.

Számolni kell azzal is, hogy az újraelosztási döntéseket aktívan befolyásolni képes civil szervezet kapcsolatrendszere alapvetően megváltozik. Mind a lakosság, mind a többi civil szemében a hatalom gyakorlóivá válik. A korábban leírt civil dilemmák egy része megoldódik, egy része megmarad, s mindez átkerül a „túloldalra”.

Összefoglalva tehát: annak az ügynek az előbbre vitele, ami miatt a civil szervezet ezt a lépést választja, megéri-e ezen kihívások önkéntes felvállalását?

Felelősség

Többször is utaltam a felelősség kérdésére is. A döntéshozásban való részvétel esetén ez formálisan is megjelenik, ráadásul halmozottan is. Egyrészt politikai szinten a választások során, másrészt közjogi értelemben a közvagyon feletti rendelkezés kapcsán. De ha visszatérünk a „hagyományos” civil terepre, ha a civil közéleti aktivitást csak a döntés-előkészítési folyamatra korlátozzuk, akkor is felmerül a kérdés, a civilek tartoznak-e valakinek is felelősséggel? Szervezetben belül a tisztségviselők a tagság felé mindenképp, de ezt tekinthetjük „belügynek” is, és ameddig csak olyan szervezetről van szó, amely tevékenységének kifelé irányuló hatása nincsen, a kérdés számunkra irreleváns. De ha már a civil egy közösség, egy másokat is érintő döntés befolyásolásában vállal szerepet, és ennek hatása is van, vajon számon kérhető-e ez rajta valamilyen formában? Mi történik akkor, ha például civil nyomásra történik valami úgy, ahogy, és később kiderül, hogy tévedés történt? A nyomásgyakorlás során mennyire befolyásolja a civileket az, hogy gyakorlatilag rájuk nézve semmiféle következménye nincs annak, amit csinálnak? Vajon ugyanolyan alapossággal járnak-e el, mintha lenne? És ezeket a kérdéseket ők maguk is felteszik-e akkor? S ha igen, elég-e, ha csak önmaguk előtt felelnek? Ez a dilemma már csak azért is a legnehezebb, mert morális területet is érint. És a függetlenség újabb aspektusa is előbukkan, függetlennek lenni saját cselekedetük közvetett hatásaitól.

Együtt, de külön

A függetlenségről, mint a civil mozgalom egyik lényegi eleméről többféle vonatkozásban is szó esett. A szervezetek lehetőségükhöz mérten próbálják ezt fenntartani, még akkor is, ha a forrásteremtés, hatékonyság, szakszerűség, legitimitás, érdekérvényesítés érdekében fel is kell „áldozni” ebből valamennyit. Mindezeket azonban nagyobb eséllyel tudják elérni akkor, ha nem külön-külön, hanem egymással összefogva, tevékenységüket összehangolva lépnek fel. Ezek lehetnek formalizált és kevésbé formalizált, hálózat-jellegű együttműködések, egy valami azonban közös bennük: mindegyik esetében valamelyest csorbul az egyéni függetlenség. Ezzel a szervezetek is tisztában vannak, sőt néha hajlamosak a kérdést misztifikálni is. Sokszor úgy érzik, maradék függetlenségük kerül veszélybe akkor, ha bármilyen „felettes csúcsszerv” vonzásába kerülnek. Az ettől való félelem olyan erős, hogy sokszor még a többi „fronton” elérhető többszörös nyereség biztos tudatában is elzárkóznak mindennemű kooperációtól sorstársikkal. Vajon mi lehet az oka, hogy a felsorolt mindennapi kihívások közül éppen itt tapasztalható leginkább a vonakodás?

Talán megint a helykeresésből fakadó bizonytalanság, a szektorszintű szerény önbizalom megnyilvánulásának lehetünk tanúi. A fenti dilemmák a társadalmi felépítmény régi és erősebb (vagy annak vélt) szereplőihez való közvetett vagy közvetlen viszonyulásból, az eleve esélytelennek ítélt küzdelem miatti kisebb aktivitásból eredeznek. Ez utóbbi viszont csak egyenrangú felekre tartozik,

itt nyílik lehetőség a korábbi kudarcok ellensúlyozására, hisz az ellenállás itt kecsegtet a legtöbb sikerrel.

És nem szabad megfélekezni a politika jó szándékúnak korántsem nevezhető begyűrűző hatásáról sem. A pártok holdudvarában leledző – függetlennek nemigen tekinthető – elkötelezett civil szervezetek aknamunkájáról sem. A politikusok rémálmaiban felderengő semleges civil összefogás egyébként – sajnos – irreális képe által kiváltott aktivitás hatására gomba módra szaporodnak a pusztán jogi értelemben civilnek titulált szerveződések, és az eredendően független közösségek körében végzett halászat sem teljesen eredménytelen. Az anyagi javakra fordítható érdekérvényesítő-képesség növelésével kecsegtető, leplezhető vagy nyíltan felvállalt behódolás, mint alternatíva, valós kihívás elé állíthatja az egyébként politikamentes célkitűzéseket követő szervezeteket is. Ez az orientáció nem mozdítja elő a területi vagy szakmai kooperáció szekerét. És arról még nem is szóltunk, hogy a civil szektort sok politikai ejtőernyős is alkalmas leszállási terepnek, és majdani ugródeszkának tekinti...

A kör bezárul

Függetlenség vagy kiszolgáltatottság, lokalitás vagy globalitás, laicitás vagy szakszerűség, kötetlenség vagy formalitás, politikamentesség vagy elkötelezettség, önállóság vagy kooperáció. A látszólag egymással párhuzamosan létező dichotómiák boncolgatása során könnyen felismerhető, hogy ezek elemeinek bármelyike egymással is behelyettesíthető, s mindezt a legitimitás és felelősségérzet mennyiségi és minőségi paraméterei is erőteljesen befolyásolják, torzíthatják. A civil szervezetek egy olyan kibogozhatatlanul összefüggő, többváltozós egyenlet megoldására kényszerülnek, ahol még az ismeretlenek száma is ismeretlen. Ebből adódóan az egyedenként eltérő végeredmény ellenőrzésére sincs lehetőség, ezt majd az idő és az élet igazolja.

Megoldás vagy feloldás

Az írásban szereplő dilemmák és kételyek nem a mai magyar civil szektor átvilágításából származó látlelet alapján fogalmazódtak meg, hanem a több mint évtizedes kutatói és civil közéleti tevékenység során lerakódott személyes tapasztalatok nyomán. S mint ahogy nem létezik állatorvosi ló, úgy dilemmákkal küszködő civil szervezet sem. Egy-egy konkrét eset kapcsán talán felismerhetjük a valamelyik erősen elvonatkoztatott és általánosságban bemutatott problémával való hasonlatosságot, de mindez nem jelenti azt, hogy ebben a logikai láncban szemléltetett, folyamatként értelmezhető leírásban a civil társadalom fejlődéstörténete is benne foglaltatna.

Mégis úgy vélem, a dilemmák igenis léteznek, lehet, hogy a felszínen, lehet, hogy csak a mélyben. És azt, hogy ezek a civil szervezetek mekkora és milyen hányadára vonatkoznak, csak ők maguk tudnák elmondani.

2004. szeptember

„Az NCA létrejötte óta állandó a szerepzavar, miként erre Bódi György és mások is utaltak, mert a tanács és a kollégiumok gyakran érdekképviselőként lépnek fel, vagy foglalnak állást a civil szervezeteket érintő kérdésekben. Egyre sürgetőbbé válik a stratégia »második lépcsőjének« megvalósítása.” (Kirschner Péter)

Nemzeti Civil Alapprogram és Országos Civil Érdekképviselő. NCA és OCÉ. A kettő között nagy a különbség. Az első egy pénzosztó állami intézmény, melynek vezető testületeiben többségében vannak a civilek, és amely működik. A második egy érdekegyeztető és -értékesítő szervezet, melyben csak civilek lennének, ha létezne. Mégis többen és többször összekeverik a kettőt. Van, aki azért, mert úgy véli, az NCA a civil szervezetek által választott testület lévén tulajdonképpen érdekképviselői funkciót is ellát(hat)(na), van, aki azért, mert ezt ugyan határozottan elutasítja, de a két elnevezést – a hasonló hangzású „cék” miatt – véletlenül felcseréli.

De mégsem ezek miatt van közöttük kapcsolat. Hanem amiatt, hogy még meg sem száradt a tinta az NCA-hoz beadott pályázatokra küldött hivatalos válaszeveleken, máris mindenki elemzi, értelmezi és minősíti az alapprogram eddigi tevékenységét. Az is, aki – sikeresen vagy sikertelenül – pályázott, az is, aki nem.

És az NCA akarva-akaratlanul az első pályázati kör lebonyolítása során elvégzett egy olyan műveletet is, melyre eredetileg nem is gondoltak. Levizsgáztatta a civil szervezeteket, tesztelte a szektorra vonatkozó jogszabályok gyakorlatban való működését, életképességét, betartását. Más szavakkal összemérte a hatályos jogi környezet és a civil szféra fejlettségét.

És kiderült, hogy a kettő között óriási a különbség. Az eredmény persze előre borítékolható lett volna, ha ebbe alaposabban belegondoltunk volna, de az NCA célja éppen az volt, hogy a szektor fejlődését elősegítse. A civilbarát program nagy dilemmája pedig éppen az, hogy a leginkább rászorultakhoz nem jut(hat) el a segítség, hiszen ahhoz, hogy megkapják azt, olyannak kellene lenniük, amilyenek csak e segítség révén lehetnének. Nevezetesen olyan követelményeknek kellett (volna) megfelelniük, amelyeknek – jelenlegi fejlettségi szintükből adódóan – még nem tudnak. Anélkül, hogy a konkrét eseteket felsorolnánk, látható és érzékelhető, hogy ennek a pályázati rendszernek a beindulása a szektor számos problémáját közvetve vagy közvetlenül a felszínre hozta.

És ennek következtében az is kiderült, hogy amennyire igény van az NCA-ra, annyira lenne az OCÉ-ra is.

Nem véletlen, hogy a minap lezajlott Civiliádán a civil érdekképviselőtről szóló fórumon résztvevők többsége az NCA-ról beszélt. Hiszen az érdekképviselőre nem önmagáért lenne szükség, hanem pontosan azért, hogy ezek a szektor egészét érintő kérdések megfelelő szinten tudjanak megjelenni, a civil szervezeteknek meg legyen a lehetősége arra, hogy közösen kialakított véleményt közvetítsenek a „külvilág” felé. Hogy a civilek által megfogalmazott és egyeztetett konkrét javaslatok eljussanak a döntéshozókhoz, és kellő súllyal is essenek latba. Mindezekhez az OCÉ lehetne az eszköz. De ahogy az NCA-t, mint másik fontos eszközt a civil szektor fejlesztéséhez az állam „csinálta meg”, ezt maguknak a civileknek kellene. Az erről szóló viták tapasztalataiból leszűrhető, hogy ez nem könnyű feladat, és a különböző, erre irányuló kezdeményezések kudarca, félsikere sem ad okot optimizmusra.

A kezdeti ellenérzések ugyan mára háttérbe szorultak, a „minek” már nem kérdés, a „hogyan” és „mikor” annál inkább. Az NCA megjelenése tehát újabb lökést adott, de nem magának az OCÉ megrekedt szekerének, hanem a szervezeteknek, hogy újra azon gondolkozzanak, hogyan is lehetne azt a kátyúból kimozdítani.

Az NCA folytatódik, hamarosan újabb pályázati kiírások lesznek. A civilek tanulnak, azok is, akik már sikeresen pályáztak, azok is, akik nem. Rákényszerülnek arra, hogy megfeleljenek az állam által előírt elvárásoknak. S talán ezáltal megtanulják azt is, hogy miként lehetne közösen befolyásolni az államot abban, hogy milyenek legyenek ezek az elvárások.

Ráadásul a tanulópenzt – az NCA esetében – maga az állam fizeti...

2004. október

A CIVIL SZERVEZETEK FUNKCIÓI AZ ÖNKORMÁNYZATOK HATÉKONY MŰKÖDÉSÉBEN*

A települési önkormányzatok felállásával 1990-ben egy teljesen új korszak kezdődött a magyar közigazgatás történetében. A városok, községek elnyerték tényleges függetlenségüket, azonban azt, hogy ez mi mindennel jár, még nem láthatták világosan. A „hirtelen” rájuk szakadt szabadság mindennapi életben való alkalmazása az első időszakban számos problémát felvetett, ám azért a több-kevesebb közigazgatási gyakorlattal rendelkező képviselőtestületek és polgármesterek mégis ki tudták alakítani működési rendjüket a törvény által meghatározott keretek és útmutatások alapján. A demokratikus választások eredményeképpen helyi hatalomhoz jutó új vezetés kellő legitimációs munícióval rendelkezett ahhoz, hogy úgy gondolja, nincs szüksége arra, hogy a kiépült közigazgatási rendszer mellett „másokat” is közvetlenül bevonjon a lokális ügyek intézésébe.

Ezzel egy időben indult a civil társadalom újjászülése is, számos egyesület, alapítvány kezdte el működését. Ezek többsége helyi szinten fejtette ki tevékenységét, vagy olyan feladatok végzésére, olyan célok, programok megvalósítására vállalkozott, melyek az adott településen élők mindennapi életének, környezetének jobbítását szolgálták. Tették mindezt közismerten szerény anyagi körülmények közepette, hiszen bevételük jórészt saját forrásokból és a – korlátozottan elérhető – magántámogatásokból származott.

Az önkormányzatok nagy része az első időszakban igyekezett „nem tudomást venni” a helyi civil szektor létezéséről olyan értelemben, hogy úgy vélték, a civileknek jogában áll létezni, de lehetőség szerint ne zavarják, és főleg ne szólnak bele a testület munkájába. A velük való kapcsolattartást egyáltalán nem tartották fontosnak, sőt megpróbálták őket úgy elkerülni, mint siető járókelő a kéregetőt, hisz akkori meggyőződésük szerint a civil szervezetek csak akkor és azért bukkannak fel, hogy pénzt kérjenek.

Ugyanakkor egyre több önkormányzatnak kellett szembenézni azzal is, hogy az intézményi struktúra fenntartása, a tervbe vett fejlesztések végrehajtása és a sokasodó közfeladatok ellátása mellett az erre fordítható források nem, hogy növekedtek, hanem sok esetben szűkültek, így számba kellett venni, hogy milyen „külső” segítségre számíthatnak.

Ezzel egy időben lezajlott a civil szektor társadalmi emancipációja, ami abban nyilvánult meg, hogy mind a kormányzat, mind a lakosság, de még valamelyest az üzleti szféra szemében is a kezdetben oly sokszor gyanakvással kísért civil

* A cikk először a kolozsvári Civil Fórum 2005/1. számában jelent meg.

szervezetek már „elismert” részét képezték az ily módon tehát háromszektorúnak tekintett társadalmi intézményrendszernek. E két készítetés hatására indult el egyfajta általános közeledés az önkormányzatok részéről a civilek felé. A terep végül is nem volt teljesen ismeretlen számukra, hisz a nonprofit forma adta lehetőségekkel már korábban is éltek: számos (köz)alapítványt, közhasznú társaságot, települési szövetséget stb. ők maguk is létrehoztak. Ehhez képest mégis jelentős lépésnek tekinthető a nyitás a „klasszikus” civilek felé, mely egyben paradigmaváltásként is felfogható.

A kapcsolatfelvétel konkrét folyamatai több szinten is zajlottak. Először is a *deklaráció* szintjén: a hivatalos és nem hivatalos képviselői, polgármesteri beszédekben egyre gyakrabban szerepeltek a civil társadalom hasznosságára, fontosságára és nélkülözhetetlenségére és a kialakítandó partneri viszonyra vonatkozó kitételek. Sorban jelentek meg nevesített civil szervezetek az önkormányzatok szervezeti és működési szabályzatában, testületi, bizottsági ülésekre, ünnepségekre szóló meghívókat postáztak helyi egyesületek, alapítványok vezetői részére. S fordítva, önkormányzati tagok, hivatali vezetők jelennek meg civil rendezvényeken.

Szerephez jutnak a civilek a *döntés-előkészítésben* is. Rész vesznek bizottságok munkájában, véleményezik a különböző előterjesztéseket, javaslatokat tehetnek, kezdeményezhetnek.

Elindul a civil szervezetek bevonása a *szolgáltatásnyújtásba* is. A sokszor olcsóbb, rugalmasabb civil szolgáltatók különböző önkormányzati közfeladatok ellátását végzik hivatalos szerződésekben megszabott feltételekkel és a feladathoz rendelt pénzeszközök biztosítása mellett.

Megnyílnak az önkormányzati *támogatási források* is. A kezdeti eseti és egyedi hozzájárulások mellett és helyett kialakítják a helyi pályázati rendszereket, a civilek sokszor erre a célra elkülönített alapokból juthatnak pénzbeli támogatáshoz programjaik lebonyolítására vagy éppenséggel működési költségeik fedezésére. Mindennapossá válnak a természetbeni juttatások is, az önkormányzatok elhelyezést, kommunikációs lehetőséget biztosítanak a helyi szervezetek számára. Mindezek annak a kinyilvánításával járnak együtt, hogy a civileknek nyújtott segítség nem egyirányú gesztus, hanem társadalmi „befektetés”, melynek az egész közösség számára lesz haszna.

Az együttműködés fokozatosan *intézményesültté* is válik. Egyrészt jogi eszközökkel, rendeletekkel határozzák meg a kapcsolattartás mikéntjét, szabályozzák a támogatások elosztásának menetét, rögzítik a rendszeres pályáztatások feltételeit. Másrészt megjelenik az önálló civil referensi munkakör, a nagyobb önkormányzatoknál külön felelőse lesz a civilekkel való folyamatos kapcsolattartásnak.

Természetesen ez az általánosan megfogalmazott fejlődési folyamat mindenütt más és más „sebességgel” zajlott és zajlik. A kezdeti és a jelenlegi állapotban is önkormányzatokként jelentős eltéréseket tapasztalhatnánk, nem beszélve arról, hogy a valóságban ez a pozitív tendencia nem egy település esetében nem vagy

alig érhető tetten. Az együttműködés színvonalának időbeni alakulását valószínűleg hatalmas hullámvölgyek és -hegyek tarkították, és bizonyára találunk példát arra is, hogy a kapcsolatok éppenséggel visszafejlődtek, vagy teljesen elhaltak. Hisz mindezt erőteljesen befolyásolja az adott önkormányzat fogadókészsége, rugalmassága, a helyi civil társadalom fejlettsége és nem utolsósorban a politikai váltógazdaságnak a lokális viszonyok folyamatosságát megingató hatása. Az önkormányzati hatalomváltások a civilek számára nem mindig bizonyultak zökkenőmentesnek, gyakran a civil kapcsolatok „újraértékelésével”, a holdudvarban tevékenykedő szervezetek esetleges „lecserélésével” jártak együtt, és ez sok helyen visszavetette, jobb esetben új alapokra helyezte az együttműködést.

Mindazonáltal a három stádium, nevezetesen a *távolságtartó*, a *kényszerű kapcsolatépítő*, és a *kölcsönös előnyökön alapuló partnerség* konkrét mozzanatait az önkormányzatok szemszögéből elemezve – a teljesség igénye nélkül – nevesíthetünk bizonyos *funkciókat*, melyeket a helyi civilek ösztönösen vagy tudatosan, hallgatólagosan vagy mindkét fél által nyíltan megfogalmazva lát(hat)nak el, függetlenül attól, hogy mindez aktív önkormányzati támogatás mellett vagy a nélkül történik. Ez utóbbi azonban nagyban befolyásolja az adott funkcióhoz köthető feladatok „végrehajtásának” mennyiségi és minőségi mutatóit.

Szolgáltató funkció

A civil szervezetek számos olyan szolgáltatást nyújtanak a helyi lakosság részére, melyek valós igényeket elégítenek ki. Ezek lehetnek olyanok is, melyek az önkormányzatok kötelező feladatkörébe tartoznak (oktatás, szociális és egészségügyi ellátás stb.), ebben az esetben konkrét feladatátvállalás (kiszereződés) is történhet, de számos olyan extra szolgáltatást is biztosíthatnak az adott településen működő egyesületek, alapítványok, melyeket az önkormányzat nem tud vagy nem akar felvállalni, ugyanakkor a lakosság, vagy annak csak egy szűk rétege igényel (sport, szabadidős tevékenység, környezetvédelem stb.). Ha mindezek bármilyen formában is, de elérhetővé válnak az emberek számára, az a helyi ellátás szintjét és ennek következtében az általános elégedettséget is növeli. Ez mindenképpen érdeke a helyi vezetésnek, így a civilek közvetve az önkormányzat pozícióját is erősíthetik.

Forrásteremtő funkció

A helyi nonprofit szervezetek többféleképpen is juthatnak „külső” forráshoz. Az „elvándorló” adófizetői 1 százalékok megkötése, a központi (NCA, NKA stb.), minisztériális forrásokból, egyéb magán és külföldi támogatóktól, uniós alapokból az adott településre befolyó pénzek egy része helyben kerül felhasználásra, növelve a fizetőképes keresletet, és közvetve a helyben maradó adóbevételeket is. A külső támogatások kiválthatják, illetve csökkenthetik az önkormányzat által nyújtandó civil támogatásokat is, vagy azok további szervezetek részére átcsoportosíthatóak. Ezek pozitív pénzügyi hatását persze nehéz lenne számsze-

rúszíteni, de ennek megléte logikai úton könnyen bizonyítható. Számos fejlesztési program támogatásának feltétele, hogy arra az önkormányzat csak civil partnerekkel közösen nyújthat be pályázatot. Az ilyen típusú sikeres együttműködés anyagi hozadéka már összecszerűen is meghatározható.

Kommunikációs funkció

A civil szervezetek fontos láncszemek a helyi társadalom és az önkormányzat kétirányú kommunikációjában. A szervezetek vezetői részére tartott tájékoztatók, beszámolók biztosítják, hogy az ott elhangzó információk továbbjussanak a tagsághoz, ez által a szélesebb közönséghez. Ugyanakkor a szervezetek a lakosság jelentős részének véleményét, problémáját, kívánságát tudják összegyűjteni és ezeket az önkormányzattal kialakított közvetlen csatornákon keresztül a döntéshozók felé hitelesen továbbítani. Az információáramlás tehát gyorsabbá és hatékonyabbá válhat.

Döntés-előkészítő funkció

Az önkormányzatok a tényleges döntés-előkészítő munkába is bevonhatják a civileket. Az egy-egy szakterületre szakosodott szervezetek sokszor „ingyenes” szakértői háttérrel rendelkeznek, kiegészíthetik az önkormányzatokban folyó szakmai tevékenységet. Természetesen ez a kooperáció mindkét fél részéről nagyfokú rugalmasságot is igényel, hiszen a felelősség az önkormányzatot terheli, így a döntések meghozatalánál olyan szempontokat is figyelembe kell vennie, amelyek sokszor nem kerülnek a civilek látóterébe. Ez könnyen vezethet konfliktusokhoz, melyben az önkormányzat „akadékoskodással”, a civil szféra „a látszat demokrácia gyakorlásával” vádolhatja a másikat.

Legitimációs funkció

A két előbbi funkció ellátása nagyban hozzájárulhat az önkormányzat mindennapi legitimitásának fenntartásához is. Ha az önkormányzat a civileken keresztül is „kommunikál” a helyi társadalommal, bevonja őket a tervezésbe, netán megvalósít bizonyos „alulról jövő” kezdeményezéseket, sokkal könnyebb elfogadtatni a lakossággal az intézkedések következményeit, bizonyítani a „mi vagyunk értük, és nem ők értünk” alapelv érvényesülését.

S nem utolsó sorban bármikor lehet erre hivatkozni is.

Mozgósító funkció

A civil szervezetek mögött tagok, támogatók, önkéntesek is állnak, akik a helyi lakosság egy meghatározott részét képezik. Ezt a sokaságot közvetlenül mozgósítani egy konkrét cél elérése, egy-egy rendkívüli feladat elvégzésére rendkívül nehéz. A civilek kellő motiváltság esetén aktivizálni tudják ezeket az embereket, sőt, a kívülről állók között is hatékonyabb agitációt tudnak kifejteni, mint maga az önkormányzat.

Presztízsnövelő funkció

A helyi társadalom demokratikus fokmérője a helyi *civil* társadalom fejlettségi szintje is. Az önkormányzatnak, mint a helyi társadalom választott, legitim képviselőének, elemi érdeke az, hogy az általa képviselt közösségről alkotott kép minél kedvezőbb legyen. Ha ezen a képen előkelő helyet foglalnak el az önkormányzattal partneri viszonyban tevékenykedő civil szervezetek, az nagymértékben növeli a település, az önkormányzat presztízst, és ebből adódóan külső érdekérvényesítő képességét is.

E funkciók ellátása természetesen a civil szervezetek részéről nem kevés anyagi és természetbeni ráfordítással jár. Az önkormányzatoktól érkező aktív támogatás nélkül ennek eredményessége csak alacsony szintű lehet. Kellő és körültekintő befektetés esetén azonban nem marad el – a már rövidtávon is érzékelhető – társadalmi nyereség.

2005. március

A CIVIL ÉRDEKKÉPVISELET LEHETSÉGES ALTERNATÍVÁI (CÉKLA)

Mottó helyett

Az adatfelvétel során az egyik megkeresett – mint később kiderült, az egészséges életmód népszerűsítésével foglalkozó – egyesület vezetője telefonon felhívott és a következőket mondta: „Milyen érdekes, néhány nappal ezelőtt éppen arról tartottam előadást, hogy mennyire fontos a cékla az egészséges szervezet fejlődéséhez. Ezután érkezett meg az önök CÉKLA programjának kérdőíve. Micsoda véletlen egybeesés!”

Talán mégsem? Bízunk abban, hogy a CÉKLA a civil szervezetek fejlődésére is jó hatással lehet...

Bevezető

Az elmúlt években komoly viták folytak a szektoron belül arról, hogy szükség lenne-e egy általános, országos civil érdekképviseleti rendszer kiépítésére. A témában megszólaló szakemberek és civil szervezeti vezetők körében mára többnyire egyetértés alakult ki arra vonatkozóan, hogy egy általános érdekképviselet létrejötte kívánatos lenne, ám arról, hogy ez milyen formában (hálózat, szövetség, kamara, választott testület stb.), illetve milyen szerkezetben (területi és/vagy szakmai alapon, horizontálisan vagy hierarchikusan szerveződő) épülhetne fel, még megoszlanak a vélemények. eltérő álláspontokkal találkozhatunk arra vonatkozóan is, hogy egyáltalán milyen szervezetek vehetnének részt ebben az együttműködésben, valamint egyáltalán mennyire időszerű ez a kérdés jelen pillanatban, mennyi időt igényelne a kialakulás folyamata. Mindezek a viták elméleti szinten zajlanak, konkrét érdekképviseletek létrehozására eddig legfeljebb egy-egy ágazat vagy kisebb területi egység szintjén került sor.

A kormányzat szintén többször kinyilvánította, hogy kívánatosnak tartaná egy ilyen szervezet létrejöttét. Ahogy a 2002-ben megjelent „Kormányzat Civil Stratégiájában” olvasható, „a kormány és a civil szektor közötti partneri viszony szükségessé teszi a szektor legitim képviseletét, amelynek kialakítása a civil társadalom belügye. A kormányzat alapvető stratégiai érdeke az, hogy ennek autonóm kialakításához megadja az igényelt támogatást. Az eddigi sikertelen próbálkozások, a jelen helyzetben zajló szenvedélyes viták nagyfokú tapintatot és önkorlátozást ígé-

nyelnek, ugyanakkor a legitim civil képviselet megoldatlansága vagy hosszadalmas elhúzódása a szektornak sem érdeke.” Ugyanakkor a dokumentumban az is szerepel, hogy *„a kormány és a majdani civil képviselet a szektor szakértőinek bevonásával megvizsgálja egy civil köztestület létrehozásának társadalmi szükségességét és törvényi feltételeit.”* Itt már egy egészen konkrét szervezetről, a sokat emlegetett önkéntes tagságon alapuló civil kamaráról esik szó. Egy ilyen intézmény kialakítása azonban csak „felülről” történhet, így nem csoda, hogy e lehetőség pusztá említése is elemi erejű tiltakozást vált ki a szektor egy jelentős részéből.

A Nemzeti Civil Alapprogramról szóló törvény¹ kidolgozása kapcsán újból előtérbe került az érdekképviselet kérdése. A többségében civilekből álló pénzosztó szervezet tagjainak kiválasztásához kézenfekvő megoldás lett volna egy létező legitim civil érdekképviselet bevonása, mely saját berkein belül tudta volna kiválasztani delegáltjait. Akkor azonban világossá vált, hogy a törvény elfogadásáig nincs reális esélye annak, hogy megalakuljon bármilyen civil csúcsszerv, mely a szektor többségének támogatását élvezné. A kérdés ekkor az NCA mielőbbi létrehozása és beindítása miatt háttérbe szorult, azonban teljesen sohasem került le a napirendről. A viták a mai napig folytatódnak, a végleges megoldás még várat magára.

A Civitalis Egyesület éppen annak érdekében, hogy e kérdés megvitatásába a civil társadalom szélesebb rétegei is bekapcsolódjanak, elindította a „Civil Érdekképviselet Lehetséges Alternatívái (CÉKLA)” elnevezésű programját.² Ennek célja elsősorban az, hogy „szóra bírja” magát a szektort, a különböző tevékenységi területeken működő kis és nagy szervezeteket. A vélemények összegyűjtése egy kérdőíves adatfelvétel segítségével történt. Jelen tanulmányban az adatgyűjtés eredményeit, és az ebből levonható legfontosabb következtetéseket tesszük közzé.

1. Módszertani megjegyzések

A kutatás során a magyar nonprofit szektorban működő alapítványok és egyesületek közül véletlenszerűen kiválasztottunk 5000 szervezetet, és részükre postai úton juttattuk el kérdőívünket³. Miután célunk az volt, hogy lehetőleg minél többen válaszoljanak, az adatlap elérhető és kitölthető volt több civil honlapról is. Nem törekedtünk, és nem is törekedhettünk arra, hogy a végül is válaszoló szervezetekből utólag valamiféle reprezentatív mintát képezzünk, és ezáltal – matematikai-statisztikai módszerekkel – a szektor egészére vonatkozó általános megállapításokat tegyünk. Pusztán arra vállalkoztunk, hogy az értékelhető kérdőívek alapján a kérdés iránt érdeklődést – és az adatlap kitöltésére hajlandóságot – mutató civil szervezetek véleményét összegyűjtsük, és az ebből leszűrhető „általánosságokat” megfogalmazzuk.

¹ 2003. évi L. törvény.

² A program lebonyolítását a Nemzeti Civil Alapprogram támogatta.

³ A kérdőíves adatfelvétel technikai szervezését és lebonyolítását Menyhért Péter végezte el, munkáját ezúton is külön köszönjük.

Az adatgyűjtés lezárása után 656 elemzésre alkalmas adatlap állt rendelkezésünkre. Ha ezt a számot az 5000 címhez viszonyítjuk, mintegy 13 százalékos válaszadási hajlandóságot állapíthatnánk meg, azonban számos válaszoló szervezet bizonyult „önkéntesnek”, vagyis nem szerepeltek a címjegyzékben. Így nagyjából 10 százalékos beérkezési arányszámot regisztráltunk, ami – némi általánosítással – egyben azt is jelentheti, hogy a magyar civil szektorban tevékenykedő szervezetek hozzávetőlegesen tizedrésze mutat „érdeklődést” egy ilyen kérdés iránt. Ha azonban figyelembe vesszük, hogy a különböző, a civil szektor egészét érintő országos kezdeményezésekben (Nemzeti Civil Alapprogram, Civil Együttműködési Program, a kormányzat-civil megállapodás társadalmi vitája stb.) hány szervezet vett aktívan részt, illetve ha kiszámolnánk egy-egy településen az önkormányzattal kapcsolatot tartó, a helyi közéletben szerepet játszó civilek „átlagos” arányát, hasonló nagyságrendű eredményt kapnánk. Mindez természetesen nem azt jelenti, hogy a nonprofit szervezetek döntő többsége nem hasznos közszolgálati funkciókat vállalna fel, csupán annyit, hogy ezt a feladatot saját kereteiken belül, az állami-önkormányzati-közigazgatási szférától „függetlenül” öhajtják ellátni. Más szavakkal, tudomásul kell venni, hogy aki a civil szektor bármiféle összefogására, mozgósítására, formalizálására törekszik, csak annak töredékére – legfeljebb országos szinten is –, néhány ezer szervezetre számíthat. Az is nyilvánvaló, hogy e látszólagos passzivitás nem feltétlenül a civil szektort érintő jogi-gazdasági környezet befolyásolására vonatkozó törekvések teljes elutasítását fejezné ki, csupán azt, hogy ebben a folyamatban nem kívánnak tevélegesen részt venni⁴. Ezek alapján a vélemény-nyilvánító kisebbség által megfogalmazott elvárásokat is joggal tekinthetjük mértékadónak.

A válaszoló szervezetek egyharmada alapítvány, négy százaléka szövetség, döntő része egyesületként tevékenykedik⁵. Területi és bevétel nagyság szerinti megoszlásuk néhány százalékos eltéréssel megegyezik a szektor egészében mérhető értékekkel. Fő tevékenységeik szerint öt csoportba soroltuk a szervezeteket (kultúra, oktatás, tudomány; egészségügyi és szociális szolgáltatás; sport szabadidő, hobbi; fejlesztés és közéleti tevékenység valamint szolgáltató és gyűjtő szervezetek), itt azonban már jelentős különbségek mutatkoznak a szektor és a válaszadó sokaság között. Például az egészségügyi és szociális nonprofitok a civil szféra mintegy kilenced részét alkotják, a sport és szabadidős szervezetek pedig majdnem egyharmadát, a kérdőívet visszaküldők között azonban e két csoport 23, illetve 17 százalékot tesz ki. Ebből az is következik, hogy az előbbi tevékenységet végzők körében a közéleti aktivitás feltehetően jóval magasabb, mint az utóbbiak között. A tanulmány függelékében az eredményeket további felhasználás céljából e fenti ismérvek szerinti bontásban – táblázatos formában – is közzé tesszük, azonban az elemzés során ilyen mélységű értékelésre nem vállalkozunk. Ennek

⁴ A magyar autóstársadalom érdekeinek érvényesítését felvállaló Magyar Autóklub néhány százezres tagsága is messze elmarad az autótulajdonosok létszámától, mégis „hallgatólagosan” a kívülállók is elismerik tevékenységét, és a szervezetet „legitimítását” sem vonják kétségbe.

⁵ Lásd 4. Táblázatok, 1–2. táblák.

oka az, hogy elsődleges feladatunknak a civil érdekképviseléssel kapcsolatos általános vélekedés meghatározását, nem pedig a különböző álláspontok kialakulását befolyásoló szervezeti tulajdonságok szerepének felmérését tekintjük.

A kérdőívben három kérdéskör szerepelt⁶. Elsőként a civil szervezetekre vonatkozó jogi, számviteli és adózási kötelezettségekre vonatkozó ismereteket és az ezzel kapcsolatos „elégedettséget” próbáltuk felmérni. A második blokkban a szervezeteknek egy esetleges civil érdekképviselő szükségességéről, típusáról, felépítéséről és feladatairól alkotott véleményét gyűjtöttük össze, majd a harmadik részben az adott szervezetnek az érdekképviselő különböző konkrét formáinak megvalósulása esetén tanúsítandó hozzáállását tudakoltuk.

A kérdések között voltak olyanok is, melyekre adott válaszoknak – amennyiben a szervezet következetes álláspontot képvisel – összefüggésben kellett volna lenniük egymással. Például az érdekképviselő jogi formájánál az önkéntes kamarát választó szervezeteknek az ellátandó feladatoknál értelemszerűen a hatósági jogkör gyakorlását is meg kellett volna jelölniük. Az ilyen irányú logikai kapcsolatokat azonban a kérdőív kitöltése során nem követeltük meg, éppen azért, mert kíváncsiak voltunk arra is, hogy mennyire kiforrott, határozott elképzelésekkel találkozunk. Más szavakkal, az ellentmondásos válaszok alapján arra vonatkozóan is „gyűjthettünk” információt, hogy a civil érdekképviselő kapcsán a pozitívan megnyilatkozók között milyen arányban találunk konzekvens, világos álláspontot képviselő, illetve bizonytalan, konkrét modellben még nem gondolkodó szervezeteket.

A tanulmány szerkezetét a kérdőívben szereplő kérdésekre adott válaszok egymástól független, analitikus leírása alkotja, azonban a záró fejezetben összefoglalásképpen meghatározzuk az egyedi adatlapok által „megformálható” szervezet-szintű attitűdökből kirajzolódó – az érdekképviselő témaköréhez való hozzáállás szerinti – ideáltípusokat és azoknak a sokaságon belüli súlyát, arányát is.

A továbbiakban csak a 656 válaszoló civil szervezet adataival foglalkozunk. Minden állítás, következtetés – külön megjelölés nélkül is – kifejezetten erre a részsokaságra vonatkozik, tehát ezek szektorszintű általánosítását a rendelkezésre álló információk nem támasztják alá. A szövegben és a grafikonokban található százalékos arányszámokat is értelemszerűen e szervezethalmazhoz ($n=656$) viszonyítva képeztük.

2. Az adatfelvétel eredményei

2.1. Jogi, számviteli, adózási kötelezettségek

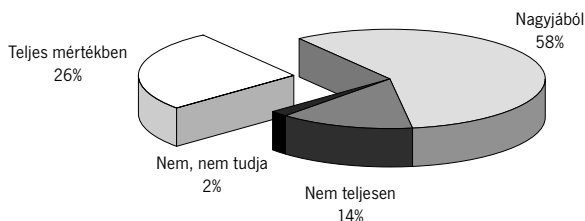
Az utóbbi időben egyre több szó esik arról, hogy a civil szektor jogi szabályozása, a szervezetekre érvényes és hatályos számviteli, (adó)bevallási kötelezettségek mind mennyiségi, mind minőségi szempontból aránytalanok. Ez azt jelenti, hogy egy-

⁶ Lásd 5. Kérdőív.

felől túl sok, és emiatt gyakorlatilag betarthatatlan előírás létezik, másfelől pedig ezek „általános érvényűek”, vagyis ugyanannyi adminisztratív teher nehezedik egy helyi, tucatnyi taggal működő kis egyesületre, mint egy százmilliós bevételű országos hatókörű szövetségre vagy közalapítványra. Ebből fakadóan már a szabályozási környezet ismerete, a változások nyomon követése is komoly felkészültséget igényel, nem hogy az ezekből fakadó feladatok előírásszerű teljesítése.

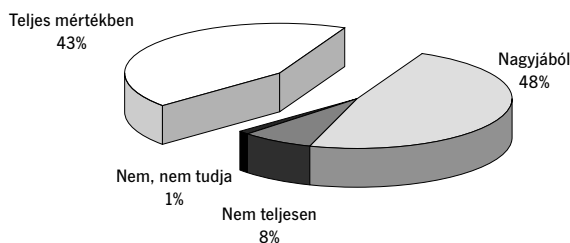
Miután a civil érdekképviselő egyik, ha nem legfontosabb célja éppen ez lehet, hogy aktív befolyásoló tényezőként – közvetve vagy közvetlenül – részt vegyen a működését alapvetően meghatározó jogi és gazdasági környezet alakításában, feltárja és segítsen orvosolni a fent említett anomáliákból származó problémákat, célszerűnek tartottuk arról is információt gyűjteni a szervezetektől, miként vélekednek erről a kérdéskörrel.

1. ábra – A jogi, számviteli, adózási kötelezettségek ismerete

A civilek csak alig több mint negyede számolt be arról, hogy a rá vonatkozó szabályozást teljes mértékben, további háromötödük pedig nagyjából ismeri. Ennek némileg ellentmond viszont az, hogy 43 százalékuk állította azt, hogy ezeket az előírásokat maradéktalanul be is tartja. Feltételezve azt, hogy betartani csak az ismert szabályokat lehet, valószínűsíthető, hogy ez utóbbiak jelentős része csak az általuk „nagyjából ismert” kötelezettségeknek tud hiánytalanul eleget tenni.

2. ábra – A jogi, számviteli, adózási kötelezettségek betartása

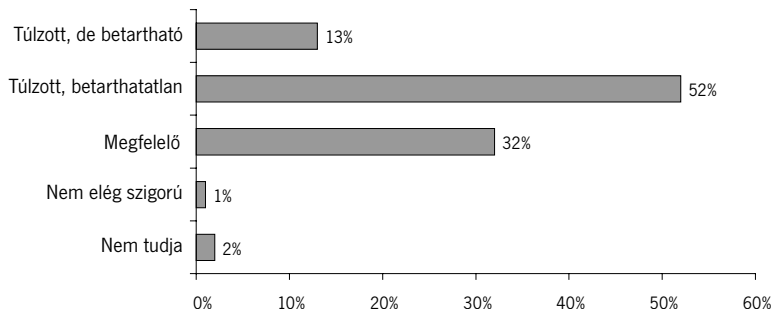

Ha a két megoszlás alapján próbálunk óvatos következtetést levonni, azt állapíthatjuk meg, hogy a szervezetek negyede, harmada működik teljesen szabályos

körülmények között, viszont alig 10 százalékra tehető a jogi környezettől meglehetősen „függetlenül” tevékenykedők aránya.

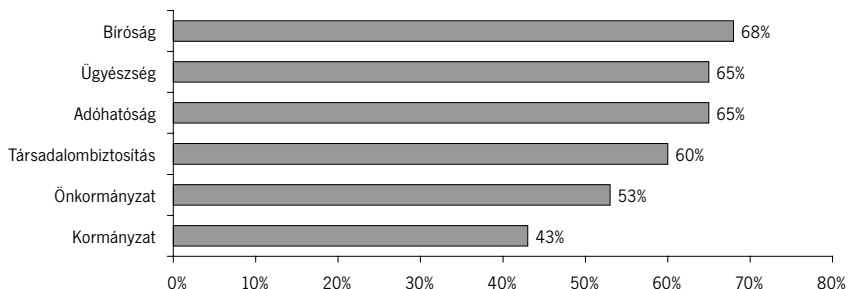
Minderre magyarázatul szolgál az a többségi vélekedés is, hogy ezek az előírások túlzóak (65 százalék), és egyúttal gyakorlatilag betarthatatlanok (52 százalék). Igaz, egyharmadnyi szervezet nem talált kifogásolnivalót ezek szigorúságát illetően, vélhetően ezek vagy a „törvénytisztelők” vagy a szabályozást kevésbé ismerők közül kerültek ki.

3. ábra – A jogi, számviteli, adózási kötelezettségek minősítése

Miután a szervezetek a jogi, gazdasági előírásokból fakadó kötelezettségeik teljesítése során konkrét intézményekkel kerülnek kapcsolatba, kíváncsiak voltunk arra is, általában mennyire elégedettek ezek működésével.

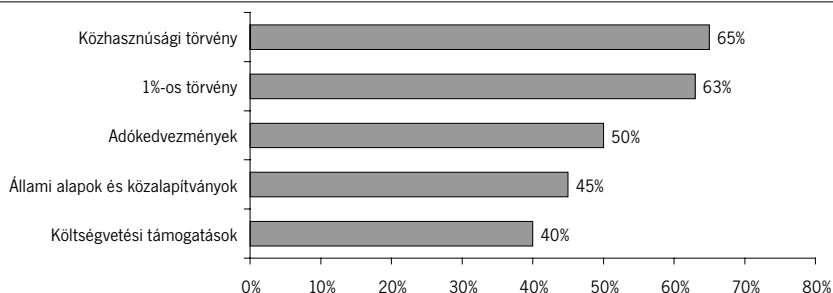
4. ábra – Intézményekkel való elégedettség

Érdekes, hogy éppen a bejegyzéssel, adatmódosítással, „30 napnál nem régebbi kivonatok” kiadásával foglalkozó bíróságok érték el a legmagasabb népszerűségi indexet, annak ellenére, hogy a mindennapi tapasztalatok szerint a civilek részéről éppen ezen ügyek vitelét érte a legtöbb kritika. Igaz ugyan, hogy ez a 68 százalékos eredmény az eredetileg 1-től 5-ig terjedő skálán történő „osztályzás” szerint is csak erős közepesként értékelhető. Majdnem ugyanannyi pontot kapott az ügyészség

és az adóhatóság is. Érdekes viszont, hogy az önkormányzatok 10 százalékponttal magasabb elismerést kaptak, mint a központi kormányzat. Ez utóbbival való alacsony elégedettség annál is meglepőbb, hogy a vizsgálat során már az utóbbi évek legjelentősebb „civilbarát” kezdeményezésének, a Nemzeti Civil Alapprogramnak is éreztetnie kellett a hatását. Nem hagyható figyelmen kívül azonban az sem, hogy a kormányzat és a helyi vezetés megítélése során – annak ellenére, hogy a kérdés kifejezetten a civilekkel kapcsolatos ténykedésükre vonatkozott – a „nagypolitikai események” is befolyásolhatták a válaszokat, a vélemény-nyilvánítók feltehetőleg nem tudtak szubjektív előítéleteiktől mentesen nyilatkozni.

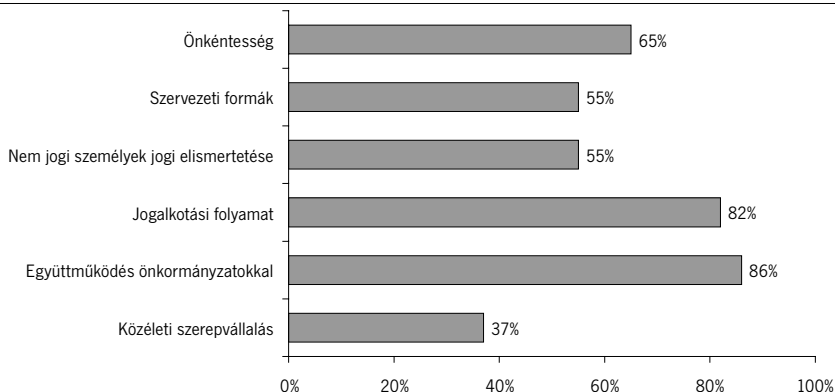
5. ábra – Jogi, gazdasági környezettel való elégedettség

Talán némi magyarázattal szolgálhat, ha a – kifejezetten a kormányzat hatáskörbe tartozó – általános jogi, gazdasági környezet megítélését nézzük, hiszen azt láthatjuk, hogy a legnagyobb „támogatottsága” éppen annak a két törvénynek van, melyek idestova 8 éve hatályban vannak. Nem csoda, hogy a rendszerváltás óta folyamatosan kurtított adókedvezmények csak közepes osztályzatot kaptak. Az azonban mélyen elgondolkodtató, hogy a szektor kormányzati finanszírozását bonyolító állami alapok, közalapítványok, valamint a közvetlen költségvetési támogatások rendszere éles kritikának is tekinthető alacsony (45, illetve 40 százalékos) értékelést kaptak. Valószínűleg ezt az NCA első éves – gyermekbetegségekkel járó – működésének sok szervezetet hátrányosan érintő hatásai, és a többi kormányzati szervnek az alapprogramra hivatkozó „takarékosabb” viselkedése idézte elő.

A szektor egészét érintő szabályozás módosításának szükségessége kapcsán a legtöbb „szavazatot” az önkormányzatok és a helyi civil szféra együttműködésének jogi keretek által biztosított feltételrendszerének kialakítása kapta (86 százalék). Hasonlóan magas igény mutatkozik a civileknek a jogalkotási folyamatba való bevonására is. Az önkéntes munkavállalás jogintézményének kialakítását – igaz, ez már a törvényelőkészítés szakaszában van – szintén fontos kérdésnek ítélték, a jogi szervezeti formák bővebb differenciálását és a nem jogi személy szervezetek státuszának rendezését azonban relatíve kisebb horderejű kérdésnek tekintették a válaszadók. Hozzá kell azonban tenni, hogy számukra ez utóbbi probléma – bejegyzett szervezetek lévén – legfeljebb kívülállóként nyilváníthatnak véleményt.

6. ábra – A jogi szabályozás változtatásával való egyetértés

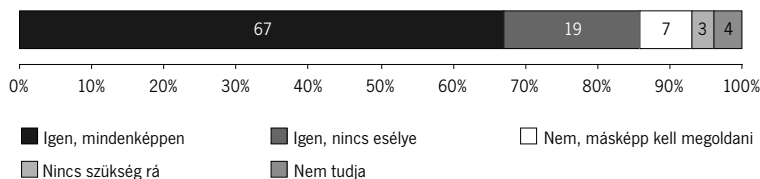
Ez a bevezetőnek szánt gondolatébresztő véleménykérés azt a célt is szolgálta, hogy megalapozza és elősegítse a – civil érdekképviselet szükségességére, felépítésére és feladataira vonatkozó – konkrét kérdésekre a válaszadást.

2.2. Szükséges-e civil érdekképviselet?

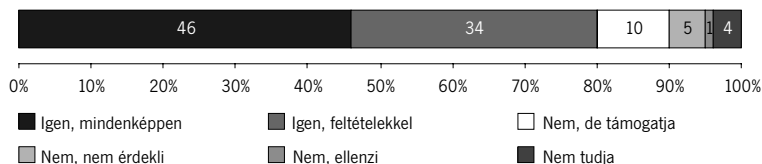
A válaszolók kétharmada szerint igen, mindenképpen. További ötödük is kíváncsún tartaná, csak nem lát reális esélyt a megvalósulásra. Vagyis hét szervezet közül hat fogadná szívesen egy ilyen szerv létrejöttét, és csupán 10 százalék gondolja úgy, civil érdekképviseletre egyáltalán nincs, vagy legalábbis nem formális keretek között van szükség.

7. ábra – A civil érdekképviselettel kapcsolatos hozzáállás

Szükséges-e az országos érdekképviselet?

Részt venne-e az érdekképviseletben?

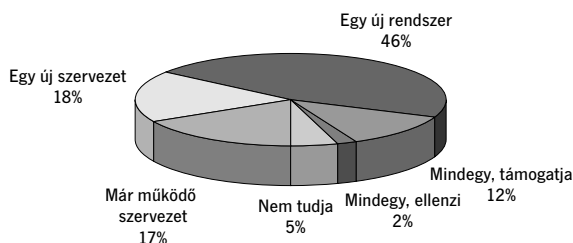
A civil érdekképviselő kialakításában való aktív részvételi szándék ugyan értelemszerűen alacsonyabb arányú az elképzelés támogatottságánál, de összességében így is 70 százalék állítja, nem zárkózna el a kezdeményezéshez való csatlakozástól.

Az általánosnak mondható pozitív hozzáállás mellett azonban már erős a megosztottság abban a tekintetben, hogy az érdekképviselő milyen típusú, milyen jogi formájú legyen, illetve hogyan épüljön fel, mely szervezetek és milyen jogszíntárakkal vegyenek részt benne.

2.3. Milyen legyen a civil érdekképviselő?

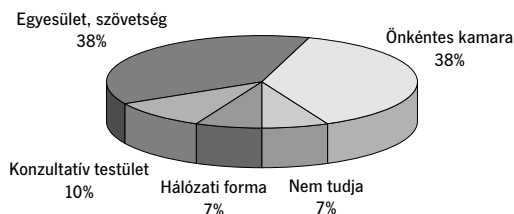
A szervezetek majdnem fele egy új – eddig nem létező – rendszer kialakítását tartaná kívánatosnak. 18 százalékuk voksolt egy új nonprofit szövetség alapítására, 17 pedig egy már létező gyűjtőszervezetnek az országos hatáskörű érdekképviselővé bővítésére. Fontos megjegyezni, hogy e kérdésre már 12 százalékot ért el a „minden típust” támogatók aránya is.

8. ábra – Elképzelés az érdekképviselő típusáról

A jogi forma tekintetében pontosan azonos (38-38 százalékos) támogatottságot kapott az egyesület vagy szövetség, illetve a – törvény által létrehozott – önkéntes kamara. A nem jogi személyű, konzultatív, illetőleg hálózati jellegű szerveződések preferáló szervezetek együttesen is kisebbségben maradtak.

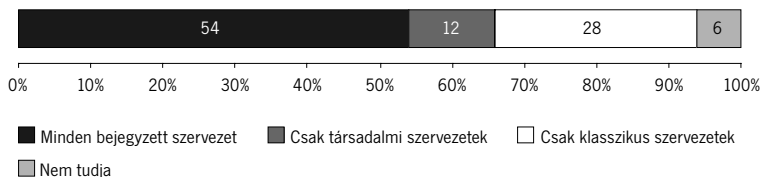
9. ábra – Elképzelés az érdekképviselő jogi formájáról

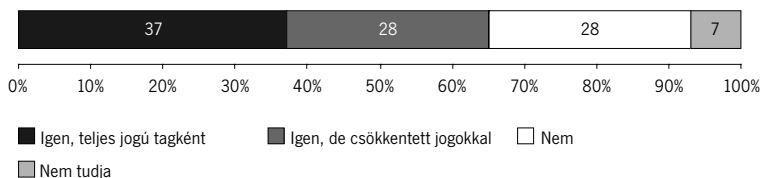
Az eddig lezajlott viták egyik központi kérdése is az volt, hogy egyáltalán milyen civil szervezetek lehessenek tagjai egy általános érdekképviseletnek. Sok egyesületi vezető gondolja úgy, hogy az eredetileg tagság nélküli, nevesített célvagyonként is felfogható alapítványok nem részei a civil társadalomnak, így ezeknek a formációknak nincs is helye egy civil érdekeket képviselő szervezetben. Egy másik elképzelés szerint a nonprofit szektorban találhatóak olyan állami vagy önkormányzati alapítású szervezetek is – közalapítványok, köztestületek, közhasznú társaságok –, melyek csak pusztán jogi értelemben tartoznak ide, ezek esetleges részvétele egy, adott esetben éppen az állammal szemben fellépő érdekképviseletben nem lenne kívánatos.

10. ábra – Elképzelés az érdekképviselet tagságáról

A jogi személy szervezetek tagságáról

A nem jogi személy szervezetek tagságáról

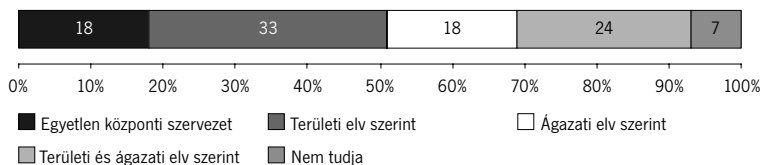
Ennek ellenére a válaszolók többsége (54 százaléka) a legliberálisabb álláspontot képviseli, szerintük valamennyi bejegyzett szervezet részvételét biztosítani kellene. További 28 százalék csak a „félállami” szervezeteket (közalapítványok, közhasznú társaságok, köztestületek) zárna ki, és csupán 12 százalék gondolja úgy, hogy csak a tagsággal rendelkező társadalmi szervezeteket (egyesületeket, szövetségeket) szabad bevonni a kezdeményezésbe. Érdeemes megjegyezni, hogy ez utóbbi válasz az alapítványok körében alig 2, míg a szövetségeknél viszont 27 (!) százalékot kapott.

Erősen megoszlanak az álláspontok arra vonatkozóan, hogy legyen-e lehetőségük a nem önálló jogi személyeknek (helyi alapszervezetek, klubok, szakkörök) az érdekképviseletben való közvetlen részvételre. Bár a többség (65 százalék) „befogadná” ezeket a civil önszerveződéseket is, közülük 28 százalék csak korlátozott jogosítványokkal ruházna fel őket – éppen annyian, ahányan elutasító választ adtak.

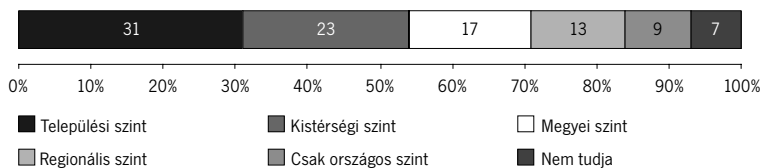
Szintén nincs általánosnak tekinthető elképzelés az érdekképviselési szerv felépítését illetően sem.

11. ábra – Elképzelés az érdekképviselés felépítéséről

A szervezeti felépítéséről

A területi felépítés legalacsonyabb szintjéről

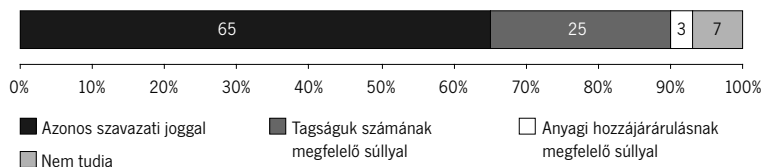
A legnagyobb szavazati arányt ugyan a területi elv mentén való kialakítás kapta. Minden harmadik szervezet ezt a válaszlehetőséget jelölte meg, de majdnem egy-egy ötöd tartaná kívánatosnak, ha az érdekképviselés csak egy csúcsszervezből állna, illetőleg ágazati struktúra alapján épülne fel. Egynegyednyi viszont azon szervezetek aránya is, amelyek párhuzamosan mind a területi, mind a szakmai hovatartozás figyelembevételével óhajtanák kialakítani a leendő érdekképviselés szervezeti modelljét. Ha azonban a rendező elvek közötti „átfedéseket” is tekintetbe vesszük, megállapíthatjuk, hogy legfontosabb kritériumnak a területi, vagyis a földrajzi értelemben vett decentralizáltság (57 százalék) bizonyult.

A szervezetek csaknem kétharmada egyetért abban, hogy az érdekképviselés döntési mechanizmusának „demokratikusnak” kell lennie, vagyis ne legyenek kiemelt, többlet jogosítvánnyal rendelkező tagok, hanem minden csatlakozó szervezetet – méretétől, formájától függetlenül – azonos szavazati jog illessen meg. Ezzel nem ért egyet a válaszadók éppen egynegyede, szerintük minden szervezet csak a saját tagságának megfelelő súllyal (az érdekképviselésbe „hozott” taglétszám arányában) vehessen részt az irányításban. Abban nincs semmi meglepő, hogy a szövetségi formában működők fele ez utóbbi megoldást preferálná, az azonban elgondolkodtató, hogy – a tagsággal nem is rendelkező – alapítványok ötöde is emellett szállt síkra.⁷

⁷ A különböző kérdésekre adott válaszok „következetességéről”, a belső ellenmondásokról a későbbiekben esik szó.

12. ábra – Elképzelés a szervezetek súlyáról az érdekképviselésben

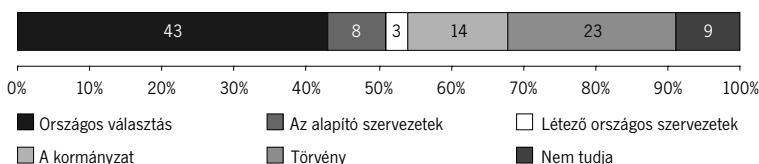
Milyen súllyal vegyenek részt a szervezetek az irányításban?

Csupán 3 százalék vélekedik úgy, hogy az érdekképviselési szervnek „kvázi részvénytársasági formában” kellene működni, a szavazati arány az anyagi hozzájárulás mértékétől függjön.

13. ábra – Elképzelés az érdekképviselés legitimitásáról

Mi biztosíthatja az érdekképviselés legitimitását?

Az a kérdés, hogy mi biztosíthatja az érdekképviselés legitimitását – ha más megközelítésből is – ismételten annak formájára vonatkozott. Az országos választást megjelölő 43 százalék ezzel egyben egy új, alulról építkező rendszer mellett voksolt. Az alapító szervezetek, mint legitimáló tényezők csak egy új szövetség alapítása esetén jöhetnek szóba, ezt a válaszadók 8 százaléka jelölte meg. Egy már létező ernyőszervezet országos érdekképviselővé „fejlesztése” így mindössze 3 százaléknyi támogatást kapott. A kormányzat vagy törvény által elismert szerv mindenképpen valamilyen köztestületi, kamarai formát tételez fel, erre együttesen 37 százalék szavazott.⁸

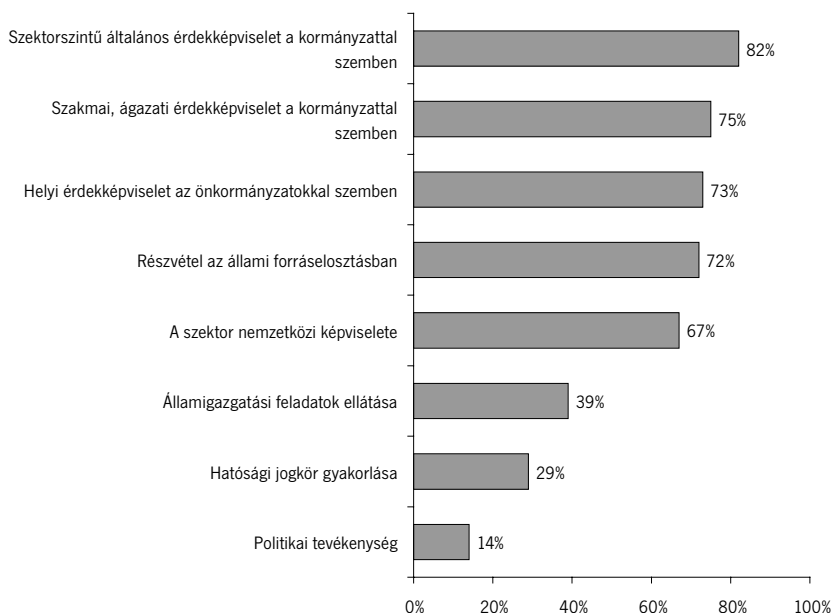
2.4. Mit is csináljon a civil érdekképviselő?

Talán az egyik legfontosabb kérdésnek is tekinthető az, hogy általában mivel is kellene foglalkoznia a civil érdekképviselőnek. A civil szervezetek többségének ennek jogi formájáról, felépítéséről, tagságáról nincs feltétlenül kialakult képe, arról azonban, hogy milyen problémák megoldását, milyen feladatok ellátását várják el egy ilyen céllal létrehozandó szervtől, már valószínűleg sokkal határozottabb elképzelése van. A látszólag sztereotip válaszlehetőségek említési aránya

⁸ Az érdekképviselés konkrét formájára vonatkozó kérdésnél az önkéntes kamarát 38 százalék jelölte meg!

mögött a szervezetek részéről megfogalmazott – a megjelölés gyakorisága által egyszersmind rangsorba is állított – igények sorakoznak fel. S az is feltételezhető, hogy éppen a formára vonatkozó korábbi kérdésekre adott – sokszor egymásnak is ellentmondó, bizonytalan álláspontra utaló – feleletek bizonyítják, hogy a szervezetek jelentős része még csak keresi, de nem találta meg az elvárásaihoz igazodó adekvát érdekképviselési modellt.

14. ábra – Az érdekképviselés lehetséges feladatainak említési aránya

Két lehetséges feladatkör tekintetében szinte egyöntetű a válaszadók megfogalmazása. A 82 százalékos említési aránnyal a kormányzattal szembeni általános érdekképviselés lenne a legfontosabb feladat, és 86 százalékos elutasítással (csupán 14 százalékos említési aránnyal) kizárnák a közvetlen politikai tevékenységet. Az ágazati, szakmai kérdésekkel való foglalkozást a szervezetek háromnegyede tartja fontosnak. Ez azért is meglepő, mert az általános civil érdekképviselés szükségességéről folytatott viták során éppen ez volt az egyik leggyakrabban emlegetett ellenérv, hogy egy ilyen csúcsszerv „hatásköre” akarva-akaratlanul is szakmai érdekképviselésre (és ebből adódóan szakmai állásfoglalások közvételére is) kiterjedne, ezáltal maga alá gyűrné és ellehetetlenítené a már meglévő, jól működő és független ágazati szövetségeket, ernyőszervezeteket. Az érdekképviselési tevékenységek között a településszintű lobbizást 73, az állami támogatások elosztásában való részvételt 72 százalék nevezte meg. Az előbbi

kétségtől befér egy – a területi elv mentén kialakított, helyi szervezetekkel is rendelkező – érdekvérvényesítő képviselői szerv feladatai közé, azonban a közpénzek feletti döntési, rendelkezési jogosítvány⁹ már nehezen egyeztethető össze egy kormányzattól független, esetenként azzal konfrontálódni kényszerülő civil szövetség eredeti hivatásával. Ebben az esetben inkább arról lehet szó, hogy a mindenkorai kormányzat civil támogatáspolitikájával elégedetlen szervezetek – és a korábbiakban leírtak szerint a válaszadók között ezek voltak többségben – úgy vélik, ez a működésüket alapjaiban érintő, talán legfontosabb kérdéskör, ebből következően egy általános civil érdekképviselőnek ebben aktív szerepet kell vállalnia. Valószínűsíthetően ez nem jelenti azt, hogy ezek a szervezetek egyben valamiféle „félállami” vagy „államközi” intézményben gondolkodnának, már csak azért sem, mert a lehetséges feladatok között megnevezett államigazgatási teendők összesen 39, a hatósági jogkör gyakorlása pedig 29 százalékos említési arányt ért el. E két utóbbi feladatkör támogatóinak pedig az önkéntes kamara hívei közül kellett kikerülnie.

Ugyanakkor nem feledkezhetünk meg a közelmúltban – ráadásul egy speciális választási szisztéma alapján – felállt, és kifejezetten csak pénzosztási feladattal megbízott Nemzeti Civil Alapprogram „zavaró hatásáról” sem. Sokan tekintenek úgy erre a demokratikus eszközökkel létrehozott állami szervezetre, mint valamiféle civil érdekképviselő letéteményesére vagy előfutárára. S miután ez kifejezetten állami forráselosztással foglalkozik, érthető, hogy a civilek egy jelentős része ezt is a „klasszikus” érdekképviselői tevékenységek közé sorolja.

2.5. Részvételi szándék konkrét érdekképviselői formák megvalósításban

A válaszadó szervezetek hozzáállását egy esetleges érdekképviselő kialakítása esetén alapvetően befolyásolja annak konkrét formája.

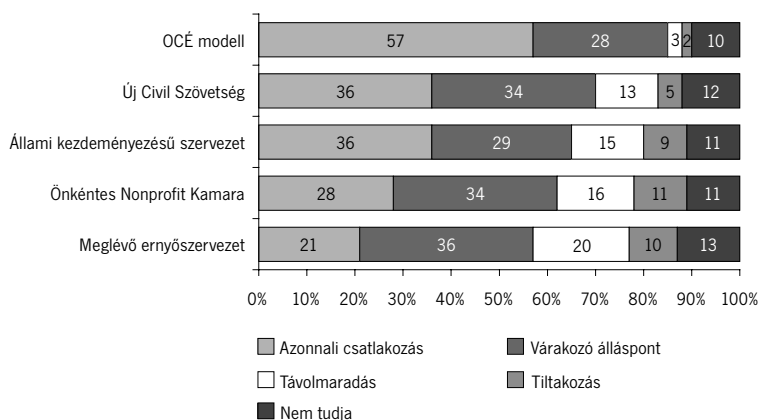
A Civil Együttműködési Program (CEP) keretében kidolgozott Országos Civil Érdekképviselő (OCÉ) modell¹⁰ gyakorlatba való átültetése esetén a szervezetek 57 százaléka – a többség – azonnal csatlakozna a kezdeményezéshez, további 28 százalék pedig érdeklődéssel kísérné a folyamatot. Mindössze 5 százalék a távolmaradók és az ellenzők együttes aránya.

Egy új civil szövetség alapítói „csak” 36 százalék aktív támogatására számíthatnak, de további egyharmadnyian a későbbiekben talán belépnének. Ezzel párhuzamosan ennél a modellnél már 18 százalék az aktív vagy passzív „ellenzék” aránya.

⁹ Hangsúlyozzuk, hogy a kérdés az állami forráselosztásban való kifejezett *részvételre* vonatkozott, nem pedig az állami döntéshozatal befolyásolására.

¹⁰ A modell leírását lásd a *Függelékben*. Ennek kidolgozását végző munkacsoport koordinátori teendőit a szerző mellett Györke Jenő, majd Szakál Tibor látta el. A OCÉ koncepció megalkotásában kiemelkedően nagy szerepet játszott Bíró Endre és Menyhért Péter.

15. ábra – Konkrét reakció a különböző érdekképviselési formák megvalósításának kezdeményezése esetén

Egy állami kezdeményezésű szervezet vagy kifejezetten kamarai formában működő érdekképviselő szervezet szervezése már csak 36, illetve 28 százalékos egyetértéssel találkozna, egy működő ernyőszervezetnek országos szövetséggé bővítése pedig csupán minden ötödik civil szervezetet készítené tagfelvételi kérelem beadására. Igaz, a várakozó álláspontra helyezkedő civilekkel együtt mindhárom kezdeményezés is bőven 50 százalék feletti „jóindulatú hozzáállással” számolhat, de az érdekképviselő ilyen módokon történő megvalósítása a szervezetek közel negyedében, harmadában ellenérzéseket váltana ki.

A különböző érdekképviselési formák konkrét tartalmának meghatározása nélkül is megfogalmazható, hogy a civilek leginkább valami új, és mindenképpen „maguk közül” kiinduló mozgalom mellé állnának, de ugyanakkor nem utasítják el automatikusan az olyan szerveződések sem, melyek valamiféle állami bábaskodás – netán törvényi felhatalmazás – mellett kezdenék el az érdekképviselő kiépítését.

2.6. Az érdekképviseléssel kapcsolatos általánosan megfogalmazható civil attitűdök

Ahogy azt a korábbiakban leírtuk, a kérdőívben számos olyan kérdés is szerepelt, amelyekre adott válaszok alapján következtetni lehet az adott szervezetnek a civil érdekképviselőre – ezen belül is annak jogi formájára, szerkezeti felépítésére, lehetséges tagságára, feladat- és hatáskörére – vonatkozó elképzelésére. Emellett több helyen is „biztosítottuk a lehetőséget” arra, hogy egyáltalán az érdekképviselő szükségességéről, abban való részvételi szándékáról is nyilatkozhasson. A különböző kérdések során azonban a civilek jelentős hányada meglehetősen következtlenül választotta ki a számára leginkább megfelelőnek vélt alternatívákat. Ebből két dologra is következtethetünk. Egyrészt arra, hogy

a szervezetek között kevés a határozott elképzeléssel rendelkezők aránya. Másrészt viszont az is megállapítható, hogy ez utóbbiak is inkább csak valamilyen „kidolgozatlan” ideáltípusban gondolkodnak, melynek egy-egy konkrét, fontos elemét ugyan világosan meg tudják határozni, de a rendszer egészét – annak minden „követelményével” együtt – még nem. Így születhettek könnyen ellentmondásos, néha egymást eleve kizáró válaszok.

Ha azonban a válaszlehetőségeket két általános dimenzió – nevezetesen a (bármilyen típusú) civil érdekképviselő kialakítása során várható hozzáállás, valamint az érdekképviselő két alapvető típusához való viszonyulás – mentén csoportosítjuk, és megnézzük, egy-egy szervezet „leginkább” milyen csoportra jellemző megfelelő válaszokat választott ki, meghatározhatjuk ezen alternatívák relatív támogatottságát. A két dimenzió és alternatívái a következők.

Hozzáállás:

- aktív támogatás;
- passzív várakozás;
- ellenzés.

Típus:

- semmilyen;
- kamara;
- szövetség.

Az érdekképviselővel kapcsolatos általános hozzáállás ezek alapján a következőképpen írható le.

16. ábra – A civil érdekképviselővel kapcsolatos általános hozzáállás

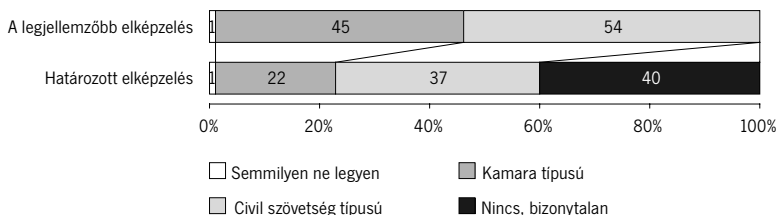

A civil szervezetek döntő többsége, 85 százaléka bizonyult nyitottnak egy általános érdekképviselő létrehozása iránt, abban több, kevesebb aktivitással részt is venne. Minden kilencedik szervezet tartaná – legalábbis időlegesen – távol magát, és csak 4 százalék lépne fel a kezdeményezés ellen. Ez a rendkívül magas támogatási arány ugyan a konkrét részkérdések során – az imént leírt okokból kifolyólag – sehol sem jelent meg, ez csak a „pozitív” válaszok integrálása alapján vált „láthatóvá”.

Az érdekképviselő alaptípusára vonatkozóan két csoportosítási elvet is alkalmaztunk. Elsőként a szervezeteket a három csoportba aszerint soroltuk be, hogy melyik alternatíva kapta tőlük a legtöbb támogató választ. A második esetben

meghúztunk egy bizonytalansági határt is, tehát amennyiben egy szervezet választai alapján egyik alternatíva sem érte el az „abszolút többséget”, úgy az adott szervezet a „bizonytalan” kategóriába került.

17. ábra – A civil érdekképviselő típusára vonatkozó általános elképzelés

Az egyszázaléknyi „ellenzéktől” eltekintve a civil szervezetek többsége inkább valamilyen civil indíttatású érdekképviselő kialakítását látná szívesebben, és 45 százalék hajlana arra, hogy a szektor részére egy civil kamara felállítása lenne kívánatosabb. Ez azonban csak mint legjellemzőbb vélemény értelmezhető, hiszen e válaszadók 40 százaléka nem tudna határozottan állást foglalni a kérdésben. Ha azonban pusztán a két típus támogatottságát nézzük, azt mindenképpen kijelenthetjük, hogy a válaszadó szervezetek – különböző mértékű határozottsággal ugyan – nagyobb részt a civil társadalomtól, vagyis saját maguktól várják el, hogy az országos érdekképviselő végre létrejöjjön.

3. Összefoglalás, konklúzió

Ha sommáson próbálnánk megfogalmazni az adatfelvétel eredményeiből levonható következtetést, azt mondhatnánk. A civil szervezetek mintegy 10 százalékaról tételezhetjük fel, hogy aktívan részt kíván venni a civil társadalomra vonatkozó jogi, gazdasági, számviteli környezet alakításában, a civil társadalom közéleti tevékenységében. Ezek döntő többsége úgy véli, ehhez szükség lenne egy általános civil érdekképviselő létrehozására, melynek megvalósítását tevőlegesen, de legalábbis jóindulatú, hallgatólagos támogatásával segítené. Ugyanakkor az érdekképviselő konkrét formáját, felépítését és feladatkörét tekintve nem beszélhetünk egységes vagy határozottan többségi álláspont meglétéről, ebben nagyfokú bizonytalanság tapasztalható. Ebből kifolyólag egy alulról jövő civil kezdeményezés, de még egy állam által kiépítendő köztisztviselői szerv gyakorlati megvalósítása is az „aktív” civilek részéről nagyfokú fogadékonysággal, és ehhez arányaiban sem mérhető csekély tiltakozással találkozna.

Ez a megállapítás azonban csak nagyon elvonatkoztatva fedi a valóságot. Hiszen ahogy az a különböző kérdésekre adott válaszok egyenkénti elemzése

során is világossá vált, a szervezetek által „felvázolt” lehetséges érdekképviselési modellek száma messze magasabb, mint amiket a kérdésfeltevés során – ha csak általános megfogalmazással, virtuális szinten is – nevesítettünk. „Ahány megnyilatkozó civil szervezet, annyiféle érdekképviselési típus!” – szűrhattuk le már korábban is az e témakörben rendezett konferenciák, viták során. Ha a civil érdekképviselés iránt megmutatkozó és fokozatosan növekvő igény alapján okunk is van optimizmusra, az egységes álláspont mentén való közös fellépés lehetősége még akkor is rendkívül csekély. Paradox módon, minél több civil szervezetet sikerül meggyőzni és az érdekképviselés ügye mellé állítani, annál nehezebb lehet egy általánosan elfogadott, részletesen kidolgozott modellt elfogadtatni és annak gyakorlati megvalósítását elkezdeni.

Ennek oka nem a civil szervezetek „akadékoskodásában” vagy éppenséggel kompromisszum-készségük hiányában keresendő, hanem abban, hogy egy-egy szervezet természetsszerűleg nem képes arra, hogy a szektor egészét érintő valamennyi kérdéskört, problémát, jogszabályt stb. egyidejűleg ismerje, azokra mind konkrét és határozott választ adjon. Enélkül pedig csak saját tapasztalataik, megoldatlan gondjaik és az általuk be- és átlátható mikrokörnyezet hatásai alapján rajzolódhat ki egy bizonyos elképzelés, melyben szinte egyedi lesz a különböző elemek súlya, preferencia-sorrendje, s mindehhez még hozzájárul számos szubjektív tényező „torzító effektusa” is. Ahogy nem kérhető számon rajtuk a válaszadás során tapasztalható következetlenség, úgy nem várható el tőlük az sem, hogy egy általános civil érdekképviselés koncepcióját teljes következetességgel kidolgozzák.

Az adatfelvétel legfontosabb eredménye mégis az, hogy a szervezetek egyértelműen jelezték, szükségük van érdekképviselésre, és szükségük van arra is, hogy ennek a kérdésnek a megoldásához segítséget kapjanak. Meg tudják fogalmazni problémáikat, de nem tudnak rá válaszokat „kitalálni”. De ez nem is az ő feladatuk. És úgy véljük, nem is a mindenkori kormányzaté. Ez a mi feladatunk, kutatóké, civil szakembereké, szervezeti vezetőké. S ha a közérthetően megfogalmazott válaszok, alternatívák megvannak, és ezeket minden következményükkel együtt a szervezetek felé közvetíteni, és bennük tudatosítani tudjuk, a – szektor által legitimált – döntés „meghozatala” is belátható közelségbe kerülne.

De addig még sok a tennivaló...

4. Táblázatok

1. A válaszoló szervezetek száma jellemzőik szerint

	Alapítvány	Egyesület	Szövetség	Összesen
Településtípus				
Főváros	53	66	12	131
Megye-székhely	44	106	7	157
Egyéb város	96	108	5	209
Község	28	129	2	159
Tevékenységcsoport				
Kultúra, oktatás, tudomány	99	108	–	207
Eü. és szociális szolgáltatás	69	80	–	149
Sport, szabadidő, hobbi	15	97	–	112
Fejlesztés, közéleti tevékenység	32	116	–	148
Szolgáltató és gyűjtő szervezetek	6	8	26	40
Bevételi csoport				
500 ezer Ft alatt	73	219	3	295
500 eFt–5 mFt	96	135	12	243
5 millió Ft felett	52	55	11	118
Összesen	221	409	26	656

2. A válaszoló szervezetek megoszlása jellemzőik szerint (%)

	Alapítvány	Egyesület	Szövetség	Összesen
Településtípus				
Főváros	24,0	16,1	46,2	20,0
Megye-székhely	19,9	25,9	26,9	23,9
Egyéb város	43,4	26,4	19,2	31,9
Község	12,7	31,6	7,7	24,2
Tevékenységcsoport				
Kultúra, oktatás, tudomány	44,8	26,4	–	31,5
Eü. és szociális szolgáltatás	31,2	19,6	–	22,7
Sport, szabadidő, hobbi	6,8	23,7	–	17,1
Fejlesztés, közéleti tevékenység	14,5	28,3	–	22,6
Szolgáltató és gyűjtő szervezetek	2,7	2,0	100,0	6,1
Bevételi csoport				
500 ezer Ft alatt	33,0	53,6	11,5	45,0
500 eFt–5 mFt	43,5	33,0	46,2	37,0
5 millió Ft felett	23,5	13,4	42,3	18,0
Összesen	33,7	62,3	4,0	100,0

3. Jogi, számviteli, adózási kötelezettségek ismerete szervezettypusonként (%)

Szervezetre vonatkozó kötelezettségek ismeretének foka	Alapítvány	Egyesület	Szövetség	Összesen
Teljes mértékben	26,2	24,9	38,5	25,9
Nagyjából	55,2	59,9	46,1	57,8
Nem teljesen	15,4	14,2	7,7	14,3
Egyáltalán nem	1,4	0,5	7,7	1,1
Nem tudja	1,8	0,5	-	0,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

4. Jogi, számviteli, adózási kötelezettségek ismerete településtípusonként (%)

Szervezetre vonatkozó kötelezettségek ismeretének foka	Főváros	Megye-székhely	Egyéb város	Község	Összesen
Teljes mértékben	26,0	31,8	26,3	19,5	25,9
Nagyjából	55,0	56,8	58,8	59,7	57,8
Nem teljesen	13,7	10,8	13,4	19,5	14,3
Egyáltalán nem	1,5	0,6	1,0	1,3	1,1
Nem tudja	3,8	-	0,5	-	0,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

5. Jogi, számviteli, adózási kötelezettségek ismerete tevékenységcsoportonként (%)

Szervezetre vonatkozó kötelezettségek ismeretének foka	Kultúra, oktatás, tudomány	Eü. és szociális szolgáltatás	Sport, szabadidő, hobbi	Fejlesztés, közéleti tevékenység	Szolgáltató és gyűjtő szervezetek	Összesen
Teljes mértékben	23,2	26,8	27,7	23,0	42,5	25,9
Nagyjából	58,9	61,9	54,4	58,0	45,0	57,8
Nem teljesen	15,5	8,7	17,9	17,6	7,5	14,3
Egyáltalán nem	1,4	1,3	-	-	5,0	1,1
Nem tudja	1,0	1,3	-	1,4	-	0,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

6. Jogi, számviteli, adózási kötelezettségek ismerete bevételi csoportonként (%)

Szervezetre vonatkozó kötelezettségek ismeretének foka	500 ezer Ft alatt	500 eFt – 5 mFt	5 millió Ft felett	Összesen
Teljes mértékben	21,4	25,1	39,0	25,9
Nagyjából	59,0	58,4	53,4	57,8
Nem teljesen	18,3	13,2	6,8	14,3
Egyáltalán nem	1,0	1,2	0,8	1,1
Nem tudja	0,3	2,1	-	0,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

7. Jogi, számviteli, adózási kötelezettségek betartása szervezattípusonként (%)

Szervezetre vonatkozó kötelezettségek betartásának foka	Alapítvány	Egyesület	Szövetség	Összesen
Teljes mértékben	47,1	40,3	42,3	42,7
Nagyjából	45,7	50,4	38,5	48,3
Nem teljesen	6,3	8,1	11,5	7,6
Egyáltalán nem	–	0,5	7,7	0,6
Nem tudja	0,9	0,7	–	0,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

8. Jogi, számviteli, adózási kötelezettségek betartása településtípusonként (%)

Szervezetre vonatkozó kötelezettségek betartásának foka	Főváros	Megye-székhely	Egyéb város	Község	Összesen
Teljes mértékben	35,9	49,7	45,9	37,1	42,7
Nagyjából	48,0	43,3	47,4	54,7	48,3
Csekély mértékben	10,7	6,4	6,2	8,2	7,6
Egyáltalán nem	2,3	–	0,5	–	0,6
Nem tudja	3,1	0,6	–	–	0,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

9. Jogi, számviteli, adózási kötelezettségek betartása tevékenységcsoportonként (%)

Szervezetre vonatkozó kötelezettségek betartásának foka	Kultúra, oktatás, tudomány	Eü. és szociális szolgáltatás	Sport, szabadidő, hobbi	Fejlesztés, közéleti tevékenység	Szolgáltató és gyűjtő szervezetek	Összesen
Teljes mértékben	42,0	48,4	36,6	41,9	45,0	42,7
Nagyjából	48,3	43,6	50,9	52,6	42,5	48,3
Csekély mértékben	8,7	6,0	12,5	4,1	7,5	7,6
Egyáltalán nem	–	0,7	–	0,7	5,0	0,6
Nem tudja	1,0	1,3	–	0,7	–	0,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

10. Jogi, számviteli, adózási kötelezettségek betartása bevételi csoportonként (%)

Szervezetre vonatkozó kötelezettségek betartásának foka	500 ezer Ft alatt	500 eFt–5 mFt	5 millió Ft felett	Összesen
Teljes mértékben	43,1	39,1	49,2	42,7
Nagyjából	49,8	49,0	43,2	48,3
Csekély mértékben	6,1	9,5	7,6	7,6
Egyáltalán nem	0,3	1,2	–	0,6
Nem tudja	0,7	1,2	–	0,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

11. Jogi, számviteli, adózási kötelezettségek minősítése szervezettípusonként (%)

Szervezetre vonatkozó kötelezettségek minősítése	Alapítvány	Egyesület	Szövetség	Összesen
Túlzott, de betartható	11,3	13,2	23,1	13,0
Túlzott, betarthatatlan	52,4	53,1	46,1	52,5
Megfelelő	31,7	31,5	30,8	31,6
Nem elég szigorú	1,4	0,7	–	0,9
Nem tudja	3,2	1,5	–	2,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

12. Jogi, számviteli, adózási kötelezettségek minősítése településtípusonként (%)

Szervezetre vonatkozó kötelezettségek minősítése	Főváros	Megye-székhely	Egyéb város	Község	Összesen
Túlzott, de betartható	24,4	12,7	7,2	11,3	13,0
Túlzott, betarthatatlan	46,6	58,0	52,1	52,8	52,5
Megfelelő	23,7	28,0	37,8	33,3	31,6
Nem elég szigorú	1,5	–	1,0	1,3	0,9
Nem tudja	3,8	1,3	1,9	1,3	2,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

13. Jogi, számviteli, adózási kötelezettségek minősítése tevékenységcsoportonként (%)

Szervezetre vonatkozó kötelezettségek minősítése	Kultúra, oktatás, tudomány	Eü. és szociális szolgáltatás	Sport, szabadidő, hobbi	Fejlesztés, közéleti tevékenység	Szolgáltató és gyűjtő szervezetek	Összesen
Túlzott, de betartható	11,6	11,4	19,6	9,5	20,0	13,0
Túlzott, betarthatatlan	49,8	53,7	53,6	54,0	55,0	52,5
Megfelelő	36,7	31,5	24,1	33,1	20,0	31,6
Nem elég szigorú	–	0,7	0,9	1,4	5,0	0,9
Nem tudja	1,9	2,7	1,8	2,0	–	2,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

14. Jogi, számviteli, adózási kötelezettségek minősítése bevételi csoportonként (%)

Szervezetre vonatkozó kötelezettségek minősítése	500 ezer Ft alatt	500 eFt–5 mFt	5 millió Ft felett	Összesen
Túlzott, de betartható	10,2	14,0	17,8	13,0
Túlzott, betarthatatlan	52,3	47,8	63,6	52,5
Megfelelő	36,9	33,3	14,4	31,6
Nem elég szigorú	0,3	1,2	1,7	0,9
Nem tudja	0,3	3,7	2,5	2,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

15. Intézményekkel való átlagos elégedettség szervezettípusonként

Elégedettség (5 fokú skálán)	Alapítvány	Egyesület	Szövetség	Összesen
Bíróság	3,7	3,7	3,7	3,7
Ügyészség	3,6	3,6	3,9	3,6
Adóhatóság	3,7	3,6	3,7	3,6
Társadalombiztosítás	3,4	3,4	3,7	3,4
Kormányzat	2,7	2,7	2,9	2,7
Önkormányzat	3,0	3,1	2,9	3,1

16. Intézményekkel való átlagos elégedettség településtípusonként

Elégedettség (5 fokú skálán)	Főváros	Megye- székhely	Egyéb város	Község	Összesen
Bíróság	3,4	3,8	3,8	3,8	3,7
Ügyészség	3,3	3,7	3,7	3,7	3,6
Adóhatóság	3,4	3,7	3,6	3,7	3,6
Társadalombiztosítás	3,3	3,5	3,4	3,6	3,4
Kormányzat	2,6	2,8	2,6	2,0	2,7
Önkormányzat	2,8	3,0	3,1	3,0	3,1

17. Intézményekkel való átlagos elégedettség tevékenységcsoportonként

Elégedettség (5 fokú skálán)	Kultúra, oktatás, tudomány	Eü. és szo- ciális szol- gáltatás	Sport, szabadidő, hobbi	Fejlesztés, közéleti tevé- kenység	Szolgáltató és gyűjtő szervezetek	Összesen
Bíróság	3,8	3,7	3,7	3,7	3,4	3,7
Ügyészség	3,6	3,7	3,7	3,7	3,5	3,6
Adóhatóság	3,7	3,7	3,6	3,5	3,4	3,6
Társadalombiztosítás	3,4	3,5	3,3	3,5	3,5	3,4
Kormányzat	2,7	2,8	2,6	2,6	2,7	2,7
Önkormányzat	3,0	3,1	3,1	3,2	2,8	3,1

18. Intézményekkel való átlagos elégedettség bevételi csoportonként

Elégedettség (5 fokú skálán)	500 ezer forint>	500 forint – 5 millió forint	5 millió forint<	Összesen
Bíróság	3,70	3,7	3,7	3,7
Ügyészség	3,60	3,6	3,7	3,6
Adóhatóság	3,60	3,6	3,5	3,6
Társadalombiztosítás	3,40	3,4	3,5	3,4
Kormányzat	2,70	2,6	2,7	2,7
Önkormányzat	3,20	2,9	2,9	3,1

19. Működéssel való átlagos elégedettség szervezettípusonként

Elégedettség (5 fokú skálán)	Alapítvány	Egyesület	Szövetség	Összesen
Közhasznú besorolás	3,8	3,4	3,6	3,6
Adókedvezmények	3,0	3,0	2,7	3,0
1%-os törvény	3,6	3,5	3,5	3,5
Költségvetési támogatások	2,6	2,6	3	2,6
Állami alapok és közalapítványok	2,8	2,8	3,1	2,8

20. Működéssel való átlagos elégedettség településtípusonként

Elégedettség (5 fokú skálán)	Főváros	Megye- székhely	Egyéb város	Község	Összesen
Közhasznú besorolás	3,4	3,6	3,6	3,6	3,6
Adókedvezmények	2,6	3,1	3,0	3,2	3,0
1%-os törvény	3,3	3,7	3,5	3,4	3,5
Költségvetési támogatások	2,3	2,6	2,6	2,7	2,6
Állami alapok és közalapítványok	2,7	3	2,8	2,9	2,8

21. Működéssel való átlagos elégedettség tevékenységcsoportonként

Elégedettség (5 fokú skálán)	Kultúra, oktatás, tudomány	Eü. és szociális szolgáltatás	Sport, szabadidő, hobbi	Fejlesztés, közéleti tevékenység	Szolgáltató és gyűjtő szervezetek	Összesen
Közhasznú besorolás	3,5	3,8	3,4	3,6	3,4	3,6
Adókedvezmények	3,1	3,0	2,9	3,0	2,6	3,0
1%-os törvény	3,7	3,4	3,4	3,4	3,5	3,5
Költségvetési támogatások	2,6	2,7	2,5	2,6	2,8	2,6
Állami alapok és közalapítványok	2,9	2,9	2,7	2,8	2,9	2,8

22. Működéssel való átlagos elégedettség bevételi csoportonként

Elégedettség (5 fokú skálán)	500 ezer Ft alatt	500 eFt–5 mFt	5 millió Ft felett	Összesen
Közhasznú besorolás	3,5	3,6	3,7	3,6
Adókedvezmények	3,1	3,0	2,8	3,0
1%-os törvény	3,5	3,5	3,5	3,5
Költségvetési támogatások	2,7	2,5	2,5	2,6
Állami alapok és közalapítványok	2,8	2,9	2,9	2,8

23. Jogi szabályozás változtatásával való egyetértés szervezettípusonként (%)

A jogi szabályozás tárgya	Alapítvány	Egyesület	Szövetség	Összesen
Önkéntesség	59,7	66,2	84,6	64,8
Szervezeti formák	48,5	57,5	69,2	54,9
Nem jogi személyek jogi elismertetése	48,0	59,1	53,8	55,2
Jogalkotási folyamat	79,6	82,9	96,2	82,3
Együttműködés önkormányzatokkal	82,4	87,3	100,0	86,1
Közeleti szerepvállalás	34,8	38,9	30,8	37,2

24. Jogi szabályozás változtatásával való egyetértés településtípusonként (%)

A jogi szabályozás tárgya	Főváros	Megye- székhely	Egyéb város	Község	Összesen
Önkéntesség	57,3	65,6	69,4	64,2	64,8
Szervezeti formák	49,6	55,4	57,9	54,7	54,9
Nem jogi személyek jogi elismertetése	48,1	55,4	54,6	61,7	55,2
Jogalkotási folyamat	80,9	84,7	80,9	83,0	82,3
Együttműködés önkormányzatokkal	85,5	88,5	83,7	87,5	86,1
Közeleti szerepvállalás	37,4	36,3	34,4	41,5	37,2

25. Jogi szabályozás változtatásával való egyetértés tevékenységcsoportonként (%)

A jogi szabályozás tárgya	Kultúra, oktatás, tudomány	Eü. és szo- ciális szol- gáltatás	Sport, szabadidő, hobbi	Fejlesztés, közéleti tevé- kenység	Szolgáltató és gyűjtő szervezetek	Összesen
Önkéntesség	59,9	69,1	58,9	68,2	77,5	64,8
Szervezeti formák	45,9	57,8	58,1	58,8	67,5	54,9
Nem jogi személyek jogi elismertetése	51,7	53,7	54,5	61,5	57,5	55,2
Jogalkotási folyamat	81,7	79,2	80,4	85,2	92,5	82,3
Együttműködés önkormányzatokkal	84,5	85,2	85,7	87,2	95,0	86,1
Közeleti szerepvállalás	41,5	36,2	33,0	37,2	30,0	37,2

26. Jogi szabályozás változtatásával való egyetértés bevételi csoportonként (%)

A jogi szabályozás tárgya	500 ezer Ft alatt	500 eFt–5 mFt	5 millió Ft felett	Összesen
Önkéntesség	62,7	65,4	68,7	64,8
Szervezeti formák	55,6	53,9	55,1	54,9
Nem jogi személyek jogi elismertetése	59,0	51,8	52,6	55,2
Jogalkotási folyamat	81,0	81,1	88,1	82,3
Együttműködés önkormányzatokkal	84,4	88,5	85,6	86,1
Közeleti szerepvállalás	36,6	36,2	40,7	37,2

27. Az országos civil érdekképviselő szükségessége szervezettípusonként (%)

Szükséges-e az érdekképviselő	Alapítvány	Egyesület	Szövetség	Összesen
Igen, mindenképpen	63,3	68,4	69,3	66,7
Igen, de nincs esélye	22,2	16,9	26,9	19,1
Nem, másképp kell megoldani	7,2	7,6	-	7,2
Nincs szükség rá	3,2	2,2	3,8	2,6
Nem tudja	4,1	4,9	-	4,4
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

28. Az országos civil érdekképviselő szükségessége településtípusonként (%)

Szükséges-e az érdekképviselő	Főváros	Megye- székhely	Egyéb város	Község	Összesen
Igen, mindenképpen	55,8	67,5	67,0	74,7	66,7
Igen, de nincs esélye	24,4	15,3	20,1	17,0	19,1
Nem, másképp kell megoldani	7,6	6,4	8,6	5,7	7,2
Nincs szükség rá	2,3	3,8	2,9	1,3	2,6
Nem tudja	9,9	7,0	1,4	1,3	4,4
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

29. Az országos civil érdekképviselő szükségessége tevékenységcsoportonként (%)

Szükséges-e az érdekképviselő	Kultúra, oktatás, tudomány	Eü. és szociális szolgáltatás	Sport, szabadidő, hobbi	Fejlesztés, közéleti tevékenység	Szolgáltató és gyűjtő szervezetek	Összesen
Igen, mindenképpen	67,2	69,8	67,7	62,1	67,5	66,7
Igen, de nincs esélye	19,8	16,8	16,1	19,6	30,0	19,1
Nem, másképp kell megoldani	5,8	9,4	6,3	9,5	-	7,2
Nincs szükség rá	2,4	1,3	5,4	2,0	2,5	2,6
Nem tudja	4,8	2,7	4,5	6,8	-	4,4
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

30. Az országos civil érdekképviselő szükségessége bevételi csoportonként (%)

Szükséges-e az érdekképviselő	500 ezer Ft alatt	500 eFt–5 mFt	5 millió Ft felett	Összesen
Igen, mindenképpen	68,1	68,4	60,2	66,7
Igen, de nincs esélye	18,3	17,3	24,6	19,1
Nem, másképp kell megoldani	6,1	8,6	6,8	7,2
Nincs szükség rá	4,4	0,4	2,5	2,6
Nem tudja	3,1	5,3	5,9	4,4
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

31. Részvételi szándék civil érdekképviselőben szervezettípusonként (%)

Részt venne-e az érdekképviselőben	Alapítvány	Egyesület	Szövetség	Összesen
Igen, mindenképpen	42,5	46,4	61,6	45,6
Igen, feltételekkel	33,0	35,5	30,8	34,5
Nem, de támogatja	14,9	8,3	3,8	10,4
Nem, nem érdekli	5,9	3,9	3,8	4,6
Nem, ellenzi	1,4	1,5	–	1,4
Nem tudja	2,3	4,4	–	3,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

32. Részvételi szándék civil érdekképviselőben településtípusonként (%)

Részt venne-e az érdekképviselőben	Főváros	Megye- székhely	Egyéb város	Község	Összesen
Igen, mindenképpen	40,5	44,5	45,0	52,1	45,6
Igen, feltételekkel	39,7	28,7	34,0	36,5	34,5
Nem, de támogatja	8,4	14,0	12,4	5,7	10,4
Nem, nem érdekli	5,3	4,5	4,8	3,8	4,6
Nem, ellenzi	2,3	1,3	1,4	0,6	1,4
Nem tudja	3,8	7,0	2,4	1,3	3,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

33. Részvételi szándék civil érdekképviselőben tevékenységcsoportonként (%)

Részt venne-e az érdekképviselőben	Kultúra, oktatás, tudomány	Eü. és szociális szolgáltatás	Sport, szabadidő, hobby	Fejlesztés, közéleti tevékenység	Szolgáltató és gyűjtő szervezetek	Összesen
Igen, mindenképpen	45,9	45,6	41,8	46,0	55,0	45,6
Igen, feltételekkel	32,9	32,2	40,2	33,1	40,0	34,5
Nem, de támogatja	14,5	11,4	4,5	10,1	2,5	10,4
Nem, nem érdekli	2,9	5,4	6,3	5,4	2,5	4,6
Nem, ellenzi	1,4	2,7	1,8	–	–	1,4
Nem tudja	2,4	2,7	5,4	5,4	–	3,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

34. Részvételi szándék civil érdekképviselőben bevételi csoportonként (%)

Részt venne-e az érdekképviselőben	500 ezer Ft alatt	500 eFt–5 mFt	5 millió Ft felett	Összesen
Igen, mindenképpen	44,4	46,5	47,4	45,6
Igen, feltételekkel	37,6	32,1	31,4	34,5
Nem, de támogatja	9,2	12,8	8,5	10,4
Nem, nem érdekli	5,1	3,7	5,1	4,6
Nem, ellenzi	1,0	1,2	2,5	1,4
Nem tudja	2,7	3,7	5,1	3,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

35. Elképzelés az érdekképviselő típusáról szervezettípusonként (%)

Milyen típusú szervezet legyen	Alapítvány	Egyesület	Szövetség	Összesen
Már működő szervezet	18,1	15,6	23,1	16,8
Egy új szervezet	17,6	18,6	11,5	18,0
Egy új rendszer	45,8	46,7	50,1	46,5
Mindegy, támogatja	12,2	12,2	11,5	12,2
Mindegy, ellenzi	1,8	1,5	-	1,5
Nem tudja	4,5	5,4	3,8	5,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

36. Elképzelés az érdekképviselő típusáról településtípusonként (%)

Milyen típusú szervezet legyen	Főváros	Megye- székhely	Egyéb város	Község	Összesen
Már működő szervezet	6,1	15,9	21,5	20,1	16,8
Egy új szervezet	15,3	13,4	23,4	17,6	18,0
Egy új rendszer	57,9	47,8	38,3	46,6	46,5
Mindegy, támogatja	11,5	12,7	12,0	12,6	12,2
Mindegy, ellenzi	3,1	0,6	1,9	0,6	1,5
Nem tudja	6,1	9,6	2,9	2,5	5,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

37. Elképzelés az érdekképviselő típusáról tevékenységcsoportonként (%)

Milyen típusú szervezet legyen	Kultúra, oktatás, tudomány	Eü. és szo- ciális szol- gáltatás	Sport, szabadidő, hobby	Fejlesztés, közéleti tevé- kenység	Szolgáltató és gyűjtő szervezetek	Összesen
Már működő szervezet	15,5	18,8	11,6	20,3	17,5	16,8
Egy új szervezet	15,5	16,8	28,6	14,2	20,0	18,0
Egy új rendszer	50,3	45,6	38,3	46,5	52,5	46,5
Mindegy, támogatja	13,0	13,4	11,6	11,5	7,5	12,2
Mindegy, ellenzi	1,4	0,7	3,6	1,4	-	1,5
Nem tudja	4,3	4,7	6,3	6,1	2,5	5,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

38. Elképzelés az érdekképviselő típusáról bevételi csoportonként (%)

Milyen típusú szervezet legyen	500 ezer Ft alatt	500 eFt–5 mFt	5 millió Ft felett	Összesen
Már működő szervezet	21,7	15,6	6,8	16,8
Egy új szervezet	19,7	16,0	17,8	18,0
Egy új rendszer	38,9	47,8	62,7	46,5
Mindegy, támogatja	13,9	13,2	5,9	12,2
Mindegy, ellenzi	1,7	2,1	-	1,5
Nem tudja	4,1	5,3	6,8	5,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

39. Elképzelés az érdekképviselő jogi formájáról szervezettípusonként (%)

Milyen jogi formájú szervezet legyen	Alapítvány	Egyesület	Szövetség	Összesen
Hálózati forma	6,8	6,4	3,8	6,4
Konzultatív testület	10,9	10,0	7,7	10,2
Egyesület, szövetség	34,8	39,9	34,6	38,0
Önkéntes kamara	40,7	35,9	50,1	38,1
Nem tudja	6,8	7,8	3,8	7,3
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

40. Elképzelés az érdekképviselő jogi formájáról településtípusonként (%)

Milyen jogi formájú szervezet legyen	Főváros	Megye- székhely	Egyéb város	Község	Összesen
Hálózati forma	6,1	7,6	5,3	6,9	6,4
Konzultatív testület	13,0	9,6	8,1	11,3	10,2
Egyesület, szövetség	27,5	33,1	41,6	46,6	38,0
Önkéntes kamara	44,2	39,5	38,8	30,8	38,1
Nem tudja	9,2	10,2	6,2	4,4	7,3
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

41. Elképzelés az érdekképviselő jogi formájáról tevékenységcsoportonként (%)

Milyen jogi formájú szervezet legyen	Kultúra, oktatás, tudomány	Eü. és szo- ciális szol- gáltatás	Sport, szabadidő, hobbi	Fejlesztés, közéleti tevé- kenység	Szolgáltató és gyűjtő szervezetek	Összesen
Hálózati forma	5,3	8,1	8,0	6,1	2,5	6,4
Konzultatív testület	11,1	8,1	8,9	12,8	7,5	10,2
Egyesület, szövetség	41,1	34,2	41,2	35,8	35,0	38,0
Önkéntes kamara	35,7	42,9	32,1	37,2	52,5	38,1
Nem tudja	6,8	6,7	9,8	8,1	2,5	7,3
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

42. Elképzelés az érdekképviselő jogi formájáról bevételi csoportonként (%)

Milyen jogi formájú szervezet legyen	500 ezer Ft alatt	500 eFt–5 mFt	5 millió Ft felett	Összesen
Hálózati forma	6,8	6,6	5,1	6,4
Konzultatív testület	8,8	10,3	13,6	10,2
Egyesület, szövetség	44,7	35,4	26,3	38,0
Önkéntes kamara	31,9	40,3	49,1	38,1
Nem tudja	7,8	7,4	5,9	7,3
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

43. Elképzelés az érdekképviselő tagságáról szervezettípusonként (%)

Milyen szervezetek legyenek tagjai	Alapítvány	Egyesület	Szövetség	Összesen
Minden bejegyzett nonprofit szervezet	72,0	45,2	42,4	54,1
Csak társadalmi szervezetek	1,8	15,9	26,9	11,6
Csak klasszikus civil szervezetek	21,7	32,3	26,9	28,5
Nem tudja	4,5	6,6	3,8	5,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

44. Elképzelés az érdekképviselő tagságáról településtípusonként (%)

Milyen szervezetek legyenek tagjai	Főváros	Megye- székhely	Egyéb város	Község	Összesen
Minden bejegyzett nonprofit szervezet	51,2	44,5	62,7	54,8	54,1
Csak társadalmi szervezetek	13,0	13,4	9,1	11,9	11,6
Csak klasszikus civil szervezetek	30,5	32,5	22,5	30,8	28,5
Nem tudja	5,3	9,6	5,7	2,5	5,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

45. Elképzelés az érdekképviselő tagságáról tevékenységcsoportonként (%)

Milyen szervezetek legyenek tagjai	Kultúra, oktatás, tudomány	Eü. és szociális szolgáltatás	Sport, szabadidő, hobbi	Fejlesztés, közéleti tevékenység	Szolgáltató és gyűjtő szervezetek	Összesen
Minden bejegyzett nonprofit szervezet	60,4	53,7	50,0	51,4	45,0	54,1
Csak társadalmi szervezetek	7,7	13,4	10,7	12,8	22,5	11,6
Csak klasszikus civil szervezetek	26,6	27,5	30,4	30,4	30,0	28,5
Nem tudja	5,3	5,4	8,9	5,4	2,5	5,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

46. Elképzelés az érdekképviselő tagságáról bevételi csoportonként (%)

Milyen szervezetek legyenek tagjai	500 ezer Ft alatt	500 eFt–5 mFt	5 millió Ft felett	Összesen
Minden bejegyzett nonprofit szervezet	57,3	55,2	44,1	54,1
Csak társadalmi szervezetek	9,5	13,6	12,7	11,6
Csak klasszikus civil szervezetek	26,8	26,3	37,3	28,5
Nem tudja	6,4	4,9	5,9	5,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

47. Elképzelés a nem jogi személy szervezetek érdekképviseleti tagságáról szervezettípusonként (%)

Részt vehessenek-e a nem jogi személy szervezetek	Alapítvány	Egyesület	Szövetség	Összesen
Igen, teljes jogú tagként	34,0	39,2	23,1	36,7
Igen, de csökkentett jogosítványokkal	26,7	29,1	30,8	28,4
Nem	32,1	24,9	42,3	28,0
Nem tudja	7,2	6,8	3,8	6,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

48. Elképzelés a nem jogi személy szervezetek érdekképviseleti tagságáról településtípusonként (%)

Részt vehessenek-e a nem jogi személy szervezetek	Főváros	Megye-székhely	Egyéb város	Község	Összesen
Igen, teljes jogú tagként	33,5	31,2	39,2	41,5	36,7
Igen, de csökkentett jogosítványokkal	27,5	26,8	28,2	30,8	28,4
Nem	32,1	31,8	24,9	25,2	28,0
Nem tudja	6,9	10,2	7,7	2,5	6,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

49. Elképzelés a nem jogi személy szervezetek érdekképviseleti tagságáról tevékenységcsoportonként (%)

Részt vehessenek-e a nem jogi személy szervezetek	Kultúra, oktatás, tudomány	Eü. és szociális szolgáltatás	Sport, szabadidő, hobbi	Fejlesztés, közéleti tevékenység	Szolgáltató és gyűjtő szervezetek	Összesen
Igen, teljes jogú tagként	33,8	34,3	44,7	41,2	22,5	36,7
Igen, de csökkentett jogosítványokkal	30,4	32,2	21,4	25,7	32,5	28,4
Nem	29,5	27,5	25,0	25,0	42,5	28,0
Nem tudja	6,3	6,0	8,9	8,1	2,5	6,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

50. Elképzelés a nem jogi személy szervezetek érdekképviseleti tagságáról bevételi csoportonként (%)

Részt vehessenek-e a nem jogi személy szervezetek	500 ezer Ft alatt	500 eFt–5 mFt	5 millió Ft felett	Összesen
Igen, teljes jogú tagként	43,4	30,0	33,9	36,7
Igen, de csökkentett jogosítványokkal	23,7	34,6	27,1	28,4
Nem	25,4	29,2	32,2	28,0
Nem tudja	7,5	6,2	6,8	6,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

51. Elképzelés az érdekképviselői szervezeti felépítéséről szervezettípusonként (%)

Milyen rendező elvek mentén épüljön fel	Alapítvány	Egyesület	Szövetség	Összesen
Közvetlen tagság egy központi szervezetben	17,6	18,1	19,2	18,0
Területi elv szerint	27,1	38,1	15,4	33,5
Ágazati elv szerint	22,2	15,2	26,9	18,0
Párhuzamosan területi és ágazati elv szerint	27,7	20,8	34,7	23,6
Nem tudja	5,4	7,8	3,8	6,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

52. Elképzelés az érdekképviselői szervezeti felépítéséről településtípusonként (%)

Milyen rendező elvek mentén épüljön fel	Főváros	Megye- székhely	Egyéb város	Község	Összesen
Közvetlen tagság egy központi szervezetben	16,0	12,7	20,6	21,4	18,0
Területi elv szerint	14,5	30,0	38,7	45,9	33,5
Ágazati elv szerint	21,4	21,0	18,7	11,3	18,0
Párhuzamosan területi és ágazati elv szerint	40,5	25,5	15,3	18,9	23,6
Nem tudja	7,6	10,8	6,7	2,5	6,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

53. Elképzelés az érdekképviselői szervezeti felépítéséről tevékenységcsoportonként (%)

Milyen rendező elvek mentén épüljön fel	Kultúra, oktatás, tudomány	Eü. és szo- ciális szol- gáltatás	Sport, szabadidő, hobbi	Fejlesztés, közéleti tevé- kenység	Szolgáltató és gyűjtő szervezetek	Összesen
Közvetlen tagság egy központi szervezetben	20,8	18,8	17,0	14,9	15,0	18,0
Területi elv szerint	29,9	30,8	43,7	36,4	22,5	33,5
Ágazati elv szerint	20,8	19,5	12,5	16,2	20,0	18,0
Párhuzamosan területi és ágazati elv szerint	22,2	25,5	16,1	25,7	37,5	23,6
Nem tudja	6,3	5,4	10,7	6,8	5,0	6,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

54. Elképzelés az érdekképviselői szervezeti felépítéséről bevételi csoportonként (%)

Milyen rendező elvek mentén épüljön fel	500 ezer Ft alatt	500 eFt–5 mFt	5 millió Ft felett	Összesen
Közvetlen tagság egy központi szervezetben	22,7	12,8	16,9	18,0
Területi elv szerint	39,6	30,4	24,6	33,5
Ágazati elv szerint	15,3	21,8	16,9	18,0
Párhuzamosan területi és ágazati elv szerint	15,3	28,8	34,0	23,6
Nem tudja	7,1	6,2	7,6	6,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

55. Elképzelés az érdekképviselő területi felépítéséről szervezettípusonként (%)

Mi legyen a legalacsonyabb területi szint	Alapítvány	Egyesület	Szövetség	Összesen
Települési szint	29,4	34,0	15,4	31,6
Kistérségi szint	22,6	22,5	23,1	22,6
Megyei szint	19,5	16,1	19,2	17,4
Regionális szint	12,2	12,0	30,8	12,8
Csak országos szint	10,0	8,1	7,7	8,7
Nem tudja	6,3	7,3	3,8	6,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

56. Elképzelés az érdekképviselő területi felépítéséről településtípusonként (%)

Mi legyen a legalacsonyabb területi szint	Főváros	Megye- székhely	Egyéb város	Község	Összesen
Települési szint	22,9	26,1	35,9	39,1	31,6
Kistérségi szint	15,3	18,5	25,8	28,3	22,6
Megyei szint	13,7	23,6	15,3	17,0	17,4
Regionális szint	19,1	15,3	9,6	9,4	12,8
Csak országos szint	19,8	7,6	6,7	3,1	8,7
Nem tudja	9,2	8,9	6,7	3,1	6,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

57. Elképzelés az érdekképviselő területi felépítéséről tevékenységcsoportonként (%)

Mi legyen a legalacsonyabb területi szint	Kultúra, oktatás, tudomány	Eü. és szo- ciális szol- gáltatás	Sport, szabadidő, hobbi	Fejlesztés, közéleti tevé- kenység	Szolgáltató és gyűjtő szervezetek	Összesen
Települési szint	32,4	32,3	32,2	33,7	17,5	31,6
Kistérségi szint	21,7	19,5	22,3	26,4	25,0	22,6
Megyei szint	20,3	15,4	15,2	14,9	25,0	17,4
Regionális szint	9,2	15,4	12,5	13,5	20,0	12,8
Csak országos szint	10,6	10,7	8,0	4,7	7,5	8,7
Nem tudja	5,8	6,7	9,8	6,8	5,0	6,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

58. Elképzelés az érdekképviselő területi felépítéséről bevételi csoportonként (%)

Mi legyen a legalacsonyabb területi szint	500 ezer Ft alatt	500 eFt–5 mFt	5 millió Ft felett	Összesen
Települési szint	35,3	30,1	26,4	31,6
Kistérségi szint	25,1	20,6	20,3	22,6
Megyei szint	17,6	15,6	20,3	17,4
Regionális szint	9,8	14,4	16,9	12,8
Csak országos szint	5,1	14,0	6,8	8,7
Nem tudja	7,1	5,3	9,3	6,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

59. Elképzelés a szervezetek súlyáról az érdekképviselőben szervezettípusonként (%)

Milyen súllyal vegyenek részt a szervezetek	Alapítvány	Egyesület	Szövetség	Összesen
Azonos szavazati joggal	71,0	63,5	38,5	65,0
Tagságuk számának megfelelő súllyal	19,5	26,7	50,0	25,2
Anyagi hozzájárulásnak megfelelő súllyal	4,5	2,7	3,8	3,4
Nem tudja	5,0	7,1	7,7	6,4
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

60. Elképzelés a szervezetek súlyáról az érdekképviselőben településtípusonként (%)

Milyen súllyal vegyenek részt a szervezetek	Főváros	Megyeszékhely	Egyéb város	Község	Összesen
Azonos szavazati joggal	62,5	61,7	63,1	72,9	65,0
Tagságuk számának megfelelő súllyal	26,0	25,5	27,3	21,4	25,2
Anyagi hozzájárulásnak megfelelő súllyal	3,1	3,2	4,8	1,9	3,4
Nem tudja	8,4	9,6	4,8	3,8	6,4
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

61. Elképzelés a szervezetek súlyáról az érdekképviselőben tevékenységcsoportonként (%)

Milyen súllyal vegyenek részt a szervezetek	Kultúra, oktatás, tudomány	Eü. és szociális szolgáltatás	Sport, szabadidő, hobbi	Fejlesztés, közéleti tevékenység	Szolgáltató és gyűjtő szervezetek	Összesen
Azonos szavazati joggal	70,5	63,8	53,6	72,9	45,0	65,0
Tagságuk számának megfelelő súllyal	20,3	28,2	34,8	17,6	40,0	25,2
Anyagi hozzájárulásnak megfelelő súllyal	2,9	4,0	2,7	2,7	7,5	3,4
Nem tudja	6,3	4,0	8,9	6,8	7,5	6,4
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

62. Elképzelés a szervezetek súlyáról az érdekképviselőben bevételi csoportonként (%)

Milyen súllyal vegyenek részt a szervezetek	500 ezer Ft alatt	500 eFt–5 mFt	5 millió Ft felett	Összesen
Azonos szavazati joggal	67,8	64,9	58,5	65,0
Tagságuk számának megfelelő súllyal	23,7	27,2	24,6	25,2
Anyagi hozzájárulásnak megfelelő súllyal	2,7	2,1	7,6	3,4
Nem tudja	5,8	5,8	9,3	6,4
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

63. Elképzelés az érdekképviselet legitimitásáról szervezettípusonként (%)

Mi legitimálná az érdekképviseletet	Alapítvány	Egyesület	Szövetség	Összesen
Országos választás	40,8	44,8	38,5	43,2
Az alapító szervezetek	8,1	7,6	15,4	8,1
Létező országos gyűjtő- és ernyőszervezetek	3,6	2,0	7,7	2,7
A kormányzat	15,8	13,4	15,4	14,3
Törvény	24,0	22,7	19,2	23,0
Nem tudja	7,7	9,5	3,8	8,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

64. Elképzelés az érdekképviselet legitimitásáról településtípusonként (%)

Mi legitimálná az érdekképviseletet	Főváros	Megye- székhely	Egyéb város	Község	Összesen
Országos választás	40,4	39,5	43,5	48,4	43,2
Az alapító szervezetek	3,1	7,0	11,0	9,4	8,1
Létező országos gyűjtő- és ernyőszervezetek	2,3	2,5	4,3	1,3	2,7
A kormányzat	18,3	15,3	13,4	11,3	14,3
Törvény	25,2	26,8	20,6	20,8	23,0
Nem tudja	10,7	8,9	7,2	8,8	8,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

65. Elképzelés az érdekképviselet legitimitásáról tevékenységcsoportonként (%)

Mi legitimálná az érdekképviseletet	Kultúra, oktatás, tudomány	Eü. és szo- ciális szol- gáltatás	Sport, szabadidő, hobbi	Fejlesztés, közéleti tevé- kenység	Szolgáltató és gyűjtő szervezetek	Összesen
Országos választás	41,1	44,9	47,3	43,9	32,5	43,2
Az alapító szervezetek	8,7	8,1	6,3	7,4	12,5	8,1
Létező országos gyűjtő- és ernyőszervezetek	2,4	4,7	0,9	2,0	5,0	2,7
A kormányzat	15,0	12,8	13,4	14,9	17,5	14,3
Törvény	22,7	24,8	20,5	22,3	27,5	23,0
Nem tudja	10,1	4,7	11,6	9,5	5,0	8,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

66. Elképzelés az érdekképviselő legitimitásáról bevételi csoportonként (%)

Mi legitimálná az érdekképviselőt	500 ezer Ft alatt	500 eFt–5 mFt	5 millió Ft felett	Összesen
Országos választás	44,3	42,0	42,4	43,2
Az alapító szervezetek	9,5	7,8	5,1	8,1
Létező országos gyűjtő- és ernyőszervezetek	2,4	4,1	0,8	2,7
A kormányzat	11,9	15,2	18,6	14,3
Törvény	22,7	21,8	26,3	23,0
Nem tudja	9,2	9,1	6,8	8,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

67. Az érdekképviselő lehetséges feladatainak említési aránya szervezettípusonként (%)

Érdekképviselői feladatai	Alapítvány	Egyesület	Szövetség	Összesen
Szektorszintű általános érdekképviselő a kormányzattal szemben	82,8	81,7	88,5	82,3
Szakmai, ágazati érdekképviselő a kormányzattal szemben	76,5	74,8	73,1	75,3
Helyi érdekképviselő az önkormányzatokkal szemben	71,9	73,8	73,1	73,2
A szektor nemzetközi képviselete	67,4	66,3	76,9	67,1
Résztétel az állami forráselosztásban	72,9	71,2	73,1	71,8
Állami igazgatási feladatok ellátása	38,0	39,6	46,1	39,3
Hatósági jogkör gyakorlása	26,2	29,3	34,6	28,5
Politikai tevékenység	12,7	15,6	3,8	14,2

68. Az érdekképviselő lehetséges feladatainak említési aránya településtípusonként (%)

Érdekképviselői feladatai	Főváros	Megye- székhely	Egyéb város	Község	Összesen
Szektorszintű általános érdekképviselő a kormányzattal szemben	84,7	84,7	78,9	82,4	82,3
Szakmai, ágazati érdekképviselő a kormányzattal szemben	68,7	81,5	76,1	73,6	75,3
Helyi érdekképviselő az önkormányzatokkal szemben	67,1	74,6	76,5	72,4	73,2
A szektor nemzetközi képviselete	67,9	70,7	62,2	69,2	67,1
Résztétel az állami forráselosztásban	59,5	70,1	76,6	77,3	71,8
Állami igazgatási feladatok ellátása	36,6	43,9	34,0	44,1	39,3
Hatósági jogkör gyakorlása	27,5	29,3	26,3	31,4	28,5
Politikai tevékenység	13,7	17,2	13,9	11,9	14,2

69. Az érdekképviselői lehetséges feladatainak említési aránya tevékenységcsoportonként (%)

Érdekképviselői feladatai	Kultúra, oktatás, tudomány	Eü. és szociális szolgáltatás	Sport, szabadidő, hobbi	Fejlesztés, közéleti tevékenység	Szolgáltató és gyűjtő szervezetek	Összesen
Szektorszintű általános érdekképviselő a kormányzattal szemben	85,0	81,2	78,6	81,1	87,5	82,3
Szakmai, ágazati érdekképviselő a kormányzattal szemben	79,7	75,2	71,4	74,3	67,5	75,3
Helyi érdekképviselő az önkormányzatokkal szemben	73,0	71,8	79,5	68,9	77,5	73,2
A szektor nemzetközi képviselője	67,7	67,1	62,5	67,6	75,0	67,1
Résztvétel az állami forráselosztásban	72,0	70,5	69,6	74,3	72,5	71,8
Állami igazgatási feladatok ellátása	33,8	40,3	39,3	42,6	52,5	39,3
Hatósági jogkör gyakorlása	25,1	30,9	28,6	29,1	35,0	28,5
Politikai tevékenység	16,4	16,8	13,4	11,5	5,0	14,2

70. Az érdekképviselői lehetséges feladatainak említési aránya bevételi csoportonként (%)

Érdekképviselői feladatai	500 ezer Ft alatt	500 eFt–5 mFt	5 millió Ft felett	Összesen
Szektorszintű általános érdekképviselő a kormányzattal szemben	76,7	84,3	92,4	82,3
Szakmai, ágazati érdekképviselő a kormányzattal szemben	71,5	77,0	81,3	75,3
Helyi érdekképviselő az önkormányzatokkal szemben	71,2	73,6	77,1	73,2
A szektor nemzetközi képviselője	63,0	68,8	73,8	67,1
Résztvétel az állami forráselosztásban	73,9	72,8	64,4	71,8
Állami igazgatási feladatok ellátása	33,9	40,7	50,0	39,3
Hatósági jogkör gyakorlása	28,8	30,5	23,7	28,5
Politikai tevékenység	11,9	16,0	16,1	14,2

71. Konkrét reakció az önkéntes nonprofit kamara kezdeményezése esetén szervezettípusonként (%)

Mit tenne a konkrét kezdeményezés esetén	Alapítvány	Egyesület	Szövetség	Összesen
Azonnali csatlakozás	27,6	27,9	38,5	28,2
Várakozó álláspont	35,3	34,2	34,6	34,6
Távolmaradás	18,1	14,9	7,7	15,7
Tiltakozás	9,0	11,5	15,4	10,8
Nem tudja	10,0	11,5	3,8	10,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

72. Konkrét reakció az önkéntes nonprofit kamara kezdeményezése esetén településtípusonként (%)

Mit tenne a konkrét kezdeményezés esetén	Főváros	Megye- székhely	Egyéb város	Község	Összesen
Azonnali csatlakozás	22,9	28,7	30,1	29,6	28,2
Várakozó álláspont	33,6	31,2	35,5	37,7	34,6
Távolmaradás	14,5	17,8	15,3	15,1	15,7
Tiltakozás	18,3	10,8	9,1	6,9	10,8
Nem tudja	10,7	11,5	10,0	10,7	10,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

73. Konkrét reakció az önkéntes nonprofit kamara kezdeményezése esetén tevékenységcsoportonként (%)

Mit tenne a konkrét kezdeményezés esetén	Kultúra, oktatás, tudomány	Eü. és szociális szolgáltatás	Sport, szabadidő, hobbi	Fejlesztés, közéleti tevékenység	Szolgáltató és gyűjtő szervezetek	Összesen
Azonnali csatlakozás	26,1	31,5	25,0	27,7	37,5	28,2
Várakozó álláspont	33,4	38,3	34,8	33,1	32,5	34,6
Távolmaradás	19,8	10,7	15,2	16,9	10,0	15,7
Tiltakozás	10,1	8,1	13,4	10,8	17,5	10,8
Nem tudja	10,6	11,4	11,6	11,5	2,5	10,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

74. Konkrét reakció az önkéntes nonprofit kamara kezdeményezése esetén bevételi csoportonként (%)

Mit tenne a konkrét kezdeményezés esetén	500 ezer Ft alatt	500 eFt–5 mFt	5 millió Ft felett	Összesen
Azonnali csatlakozás	26,1	26,3	37,2	28,2
Várakozó álláspont	40,6	30,4	28,0	34,6
Távolmaradás	12,9	19,8	14,4	15,7
Tiltakozás	9,2	13,2	10,2	10,8
Nem tudja	11,2	10,3	10,2	10,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

75. Konkrét reakció egy állami kezdeményezésű érdekképviselői szövetség felállítása esetén szervezettípusonként (%)

Mit tenne a konkrét kezdeményezés esetén	Alapítvány	Egyesület	Szövetség	Összesen
Azonnali csatlakozás	29,4	37,9	53,9	35,7
Várakozó álláspont	33,9	26,4	30,8	29,1
Távolmaradás	19,5	13,2	3,8	14,9
Tiltakozás	6,8	10,5	11,5	9,3
Nem tudja	10,4	12,0	-	11,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

76. Konkrét reakció egy állami kezdeményezésű érdekképviselői szövetség felállítása esetén településtípusonként (%)

Mit tenne a konkrét kezdeményezés esetén	Főváros	Megye- székhely	Egyéb város	Község	Összesen
Azonnali csatlakozás	30,5	34,4	40,1	35,2	35,7
Várakozó álláspont	31,4	25,5	27,3	33,3	29,1
Távolmaradás	13,7	17,2	13,9	15,1	14,9
Tiltakozás	16,0	10,2	6,7	6,3	9,3
Nem tudja	8,4	12,7	12,0	10,1	11,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

77. Konkrét reakció egy állami kezdeményezésű érdekképviselői szövetség felállítása esetén tevékenységcsoportonként (%)

Mit tenne a konkrét kezdeményezés esetén	Kultúra, oktatás, tudomány	Eü. és szociális szolgáltatás	Sport, szabadidő, hobbi	Fejlesztés, közéleti tevékenység	Szolgáltató és gyűjtő szervezetek	Összesen
Azonnali csatlakozás	33,8	36,9	39,3	33,1	40,0	35,7
Várakozó álláspont	31,9	32,2	23,2	26,4	30,0	29,1
Távolmaradás	18,8	12,1	14,3	14,2	10,0	14,9
Tiltakozás	5,8	6,7	11,6	12,8	17,5	9,3
Nem tudja	9,7	12,1	11,6	13,5	2,5	11,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

78. Konkrét reakció egy állami kezdeményezésű érdekképviselői szövetség felállítása esetén bevételi csoportonként (%)

Mit tenne a konkrét kezdeményezés esetén	500 ezer Ft alatt	500 eFt–5 mFt	5 millió Ft felett	Összesen
Azonnali csatlakozás	35,9	34,5	37,4	35,7
Várakozó álláspont	31,5	28,0	25,4	29,1
Távolmaradás	12,2	17,3	16,9	14,9
Tiltakozás	8,5	10,3	9,3	9,3
Nem tudja	11,9	9,9	11,0	11,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

79. Konkrét reakció egy meglévő ernyőszervezet országos érdekképviselővé bővítése esetén szervezettípusonként (%)

Mit tenne a konkrét kezdeményezés esetén	Alapítvány	Egyesület	Szövetség	Összesen
Azonnali csatlakozás	16,7	22,2	34,6	20,9
Várakozó álláspont	38,0	34,3	38,5	35,7
Távolmaradás	24,9	17,6	19,2	20,1
Tiltakozás	10,0	11,0	7,7	10,5
Nem tudja	10,4	14,9	–	12,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

80. Konkrét reakció egy meglévő ernyőszervezet országos érdekképviselővé bővítése esetén településtípusonként (%)

Mit tenne a konkrét kezdeményezés esetén	Főváros	Megye-székhely	Egyéb város	Község	Összesen
Azonnali csatlakozás	18,3	21,7	23,9	18,2	20,9
Várakozó álláspont	25,2	35,0	39,3	40,3	35,7
Távolmaradás	25,2	20,4	15,3	22,0	20,1
Tiltakozás	18,3	10,8	8,6	6,3	10,5
Nem tudja	13,0	12,1	12,9	13,2	12,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

81. Konkrét reakció egy meglévő ernyőszervezet országos érdekképviselőtté bővítése esetén tevékenységcsoportonként (%)

Mit tenne a konkrét kezdeményezés esetén	Kultúra, oktatás, tudomány	Eü. és szociális szolgáltatás	Sport, szabadidő, hobbi	Fejlesztés, közéleti tevékenység	Szolgáltató és gyűjtő szervezetek	Összesen
Azonnali csatlakozás	14,5	26,2	24,1	20,3	27,5	20,9
Várakozó álláspont	39,1	36,3	30,3	33,0	40,0	35,7
Távolmaradás	21,3	17,4	17,9	23,0	20,0	20,1
Tiltakozás	13,0	6,7	13,4	8,8	10,0	10,5
Nem tudja	12,1	13,4	14,3	14,9	2,5	12,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

82. Konkrét reakció egy meglévő ernyőszervezet országos érdekképviselőtté bővítése esetén bevételi csoportonként (%)

Mit tenne a konkrét kezdeményezés esetén	500 ezer Ft alatt	500 eFt–5 mFt	5 millió Ft felett	Összesen
Azonnali csatlakozás	22,7	18,5	21,2	20,9
Várakozó álláspont	38,7	35,4	28,9	35,7
Távolmaradás	16,6	24,3	20,3	20,1
Tiltakozás	8,1	10,3	16,9	10,5
Nem tudja	13,9	11,5	12,7	12,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

83. Konkrét reakció egy újonnan alakuló Civil Szövetség kezdeményezése esetén szervezettípusonként (%)

Mit tenne a konkrét kezdeményezés esetén	Alapítvány	Egyesület	Szövetség	Összesen
Azonnali csatlakozás	33,5	36,2	42,3	35,5
Várakozó álláspont	32,6	34,0	38,5	33,7
Távolmaradás	16,3	11,0	19,2	13,1
Tiltakozás	6,3	4,9	–	5,2
Nem tudja	11,3	13,9	–	12,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

84. Konkrét reakció egy újonnan alakuló Civil Szövetség kezdeményezése esetén településtípusonként (%)

Mit tenne a konkrét kezdeményezés esetén	Főváros	Megye- székhely	Egyéb város	Község	Összesen
Azonnali csatlakozás	35,8	35,0	33,5	38,4	35,5
Várakozó álláspont	32,1	33,1	35,4	33,3	33,7
Távolmaradás	17,6	14,0	12,9	8,8	13,1
Tiltakozás	4,6	6,4	5,3	4,4	5,2
Nem tudja	9,9	11,5	12,9	15,1	12,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

85. Konkrét reakció egy újonnan alakuló Civil Szövetség kezdeményezése esetén tevékenységcsoportonként (%)

Mit tenne a konkrét kezdeményezés esetén	Kultúra, oktatás, tudomány	Eü. és szociális szolgáltatás	Sport, szabadidő, hobbi	Fejlesztés, közéleti tevékenység	Szolgáltató és gyűjtő szervezetek	Összesen
Azonnali csatlakozás	33,8	32,2	39,3	37,8	37,5	35,5
Várakozó álláspont	30,9	36,2	28,6	37,2	40,0	33,7
Távolmaradás	16,4	14,1	8,0	9,5	20,0	13,1
Tiltakozás	6,8	4,7	8,0	2,7	-	5,2
Nem tudja	12,1	12,8	16,1	12,8	2,5	12,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

86. Konkrét reakció egy újonnan alakuló Civil Szövetség kezdeményezése esetén bevételi csoportonként (%)

Mit tenne a konkrét kezdeményezés esetén	500 ezer Ft alatt	500 eFt–5 mFt	5 millió Ft felett	Összesen
Azonnali csatlakozás	34,6	31,7	45,7	35,5
Várakozó álláspont	33,2	36,7	28,8	33,7
Távolmaradás	12,2	14,0	13,6	13,1
Tiltakozás	5,8	5,3	3,4	5,2
Nem tudja	14,2	12,3	8,5	12,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

87. Konkrét reakció az Országos Civil Érdekképviselési modell (OCÉ) megvalósításának kezdeményezése esetén szervezettípusonként (%)

Mit tenne a konkrét kezdeményezés esetén	Alapítvány	Egyesület	Szövetség	Összesen
Azonnali csatlakozás	49,8	60,1	73,1	57,2
Várakozó álláspont	33,5	26,4	19,2	28,5
Távolmaradás	4,5	2,0	7,7	3,0
Tiltakozás	1,8	2,0	-	1,8
Nem tudja	10,4	9,5	-	9,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

88. Konkrét reakció az Országos Civil Érdekképviselési modell (OCÉ) megvalósításának kezdeményezése esetén településtípusonként (%)

Mit tenne a konkrét kezdeményezés esetén	Főváros	Megye-székhely	Egyéb város	Község	Összesen
Azonnali csatlakozás	48,0	57,3	58,8	62,4	57,2
Várakozó álláspont	35,1	29,3	24,9	27,0	28,5
Távolmaradás	3,1	3,8	2,9	2,5	3,0
Tiltakozás	2,3	-	3,8	0,6	1,8
Nem tudja	11,5	9,6	9,6	7,5	9,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

89. Konkrét reakció az Országos Civil Érdekképviselési modell (OCÉ) megvalósításának kezdeményezése esetén tevékenységcsoportonként (%)

Mit tenne a konkrét kezdeményezés esetén	Kultúra, oktatás, tudomány	Eü. és szociális szolgáltatás	Sport, szabadidő, hobbi	Fejlesztés, közéleti tevékenység	Szolgáltató és gyűjtő szervezetek	Összesen
Azonnali csatlakozás	52,7	57,0	56,2	62,1	65,0	57,2
Várakozó álláspont	34,8	24,8	27,7	24,3	27,5	28,5
Távolmaradás	3,9	2,7	1,8	2,7	5,0	3,0
Tiltakozás	1,4	2,7	2,7	1,4	-	1,8
Nem tudja	7,2	12,8	11,6	9,5	2,5	9,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

90. Konkrét reakció az Országos Civil Érdekképviselési modell (OCÉ) megvalósításának kezdeményezése esetén bevételi csoportonként (%)

Mit tenne a konkrét kezdeményezés esetén	500 ezer Ft alatt	500 eFt–5 mFt	5 millió Ft felett	Összesen
Azonnali csatlakozás	58,0	53,9	61,9	57,2
Várakozó álláspont	28,1	30,5	25,4	28,5
Távolmaradás	3,1	2,9	3,4	3,0
Tiltakozás	2,0	1,6	1,7	1,8
Nem tudja	8,8	11,1	7,6	9,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

91. A civil érdekképviseléssel kapcsolatos általános hozzáállás szervezettípusonként (%)

A kezdeményezéshez való hozzáállás	Alapítvány	Egyesület	Szövetség	Összesen
Aktív támogatás, részvétel	80,6	87,5	88,5	85,2
Várakozó álláspont, passzív távolmaradás	14,0	9,3	7,7	10,8
Határozott tiltakozás, ellenzés	5,4	3,2	3,8	4,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

92. A civil érdekképviseléssel kapcsolatos általános hozzáállás településtípusonként (%)

A kezdeményezéshez való hozzáállás	Főváros	Megye- székhely	Egyéb város	Község	Összesen
Aktív támogatás, részvétel	77,9	84,7	87,6	88,7	85,2
Várakozó álláspont, passzív távolmaradás	16,8	10,8	8,6	8,8	10,8
Határozott tiltakozás, ellenzés	5,3	4,5	3,8	2,5	4,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

93. A civil érdekképviseléssel kapcsolatos általános hozzáállás tevékenységcsoportonként (%)

A kezdeményezéshez való hozzáállás	Kultúra, oktatás, tudomány	Eü. és szo- ciális szol- gáltatás	Sport, szabadidő, hobby	Fejlesztés, közéleti tevé- kenység	Szolgáltató és gyűjtő szervezetek	Összesen
Aktív támogatás, részvétel	82,6	85,9	87,5	85,8	87,5	85,2
Várakozó álláspont, passzív távolmaradás	13,5	10,1	7,1	10,8	10,0	10,8
Határozott tiltakozás, ellenzés	3,9	4,0	5,4	3,4	2,5	4,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

94. A civil érdekképviseléssel kapcsolatos általános hozzáállás bevételi csoportonként (%)

A kezdeményezéshez való hozzáállás	500 ezer Ft alatt	500 eFt–5 mFt	5 millió Ft felett	Összesen
Aktív támogatás, részvétel	84,5	85,6	86,5	85,2
Várakozó álláspont, passzív távolmaradás	10,8	11,5	9,3	10,8
Határozott tiltakozás, ellenzés	4,7	2,9	4,2	4,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

95. A civil érdekképviselés típusára vonatkozó legjellemzőbb elképzelés szervezettípusonként (%)

A legjellemzőbb elképzelés	Alapítvány	Egyesület	Szövetség	Összesen
Semmilyen ne legyen	0,5	1,5	-	1,1
Inkább kamara típusú	45,7	45,0	42,3	45,1
Inkább civil szövetség típusú	53,8	53,5	57,7	53,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

96. A civil érdekképviselő típusára vonatkozó legjellemzőbb elképzelés településtípusonként (%)

A legjellemzőbb elképzelés	Főváros	Megye- székhely	Egyéb város	Község	Összesen
Semmilyen ne legyen	2,3	-	1,4	0,6	1,1
Inkább kamara típusú	44,3	48,4	41,6	47,2	45,1
Inkább civil szövetség típusú	53,4	51,6	57,0	52,2	53,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

97. A civil érdekképviselő típusára vonatkozó legjellemzőbb elképzelés tevékenységcsoportonként (%)

A legjellemzőbb elképzelés	Kultúra, oktatás, tudomány	Eü. és szociális szolgáltatás	Sport, szabadidő, hobbi	Fejlesztés, közéleti tevékenység	Szolgáltató és gyűjtő szervezetek	Összesen
Semmilyen ne legyen	1,0	0,7	2,7	0,7	-	1,1
Inkább kamara típusú	39,6	49,0	47,3	47,3	45,0	45,1
Inkább civil szövetség típusú	59,4	50,3	50,0	52,0	55,0	53,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

98. A civil érdekképviselő típusára vonatkozó legjellemzőbb elképzelés bevételi csoportonként (%)

A legjellemzőbb elképzelés	500 ezer Ft alatt	500 eFt–5 mFt	5 millió Ft felett	Összesen
Semmilyen ne legyen	1,7	0,8	-	1,1
Inkább kamara típusú	41,0	47,7	50,0	45,1
Inkább civil szövetség típusú	57,3	51,5	50,0	53,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

99. A civil érdekképviselő típusára vonatkozó határozott elképzelés szervezettípusonként (%)

A határozott elképzelés	Alapítvány	Egyesület	Szövetség	Összesen
Semmilyen ne legyen	0,5	1,0	-	0,8
Kamara típusú legyen	20,8	22,2	23,1	21,8
Civil szövetség típusú legyen	34,4	38,1	34,6	36,7
Nincs, bizonytalan	44,3	38,7	42,3	40,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

100. A civil érdekképviselő típusára vonatkozó határozott elképzelés településtípusonként (%)

A határozott elképzelés	Főváros	Megye- székhely	Egyéb város	Község	Összesen
Semmilyen ne legyen	1,5	-	1,4	-	0,8
Kamara típusú legyen	20,6	26,1	19,1	22,0	21,8
Civil szövetség típusú legyen	36,6	36,9	37,8	35,2	36,7
Nincs, bizonytalan	41,3	37,0	41,7	42,8	40,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

101. A civil érdekképviselő típusára vonatkozó határozott elképzelés tevékenység-csoportonként (%)

A határozott elképzelés	Kultúra, oktatás, tudomány	Eü. és szociális szolgáltatás	Sport, szabadidő, hobbi	Fejlesztés, közéleti tevékenység	Szolgáltató és gyűjtő szervezetek	Összesen
Semmilyen ne legyen	1,0	–	2,7	–	–	0,8
Kamara típusú legyen	17,4	23,5	20,5	25,7	27,5	21,8
Civil szövetség típusú legyen	38,6	32,9	37,5	39,2	30,0	36,7
Nincs, bizonytalan	43,0	43,6	39,3	35,1	42,5	40,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

102. A civil érdekképviselő típusára vonatkozó határozott elképzelés bevételi csoportonként (%)

A határozott elképzelés	500 ezer Ft alatt	500 eFt–5 mFt	5 millió Ft felett	Összesen
Semmilyen ne legyen	1,0	0,8	–	0,8
Kamara típusú legyen	18,0	23,5	28,0	21,8
Civil szövetség típusú legyen	38,0	36,2	34,7	36,7
Nincs, bizonytalan	43,0	39,5	37,3	40,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

5. Kérdőív

A civil érdekképviselő lehetséges alternatívái adatgyűjtési program

Kérdőív a civil szervezet vezetője, képviselője részére

Kérjük, hogy a jobb oldalon lévő kódokkába írják be annak a válasznak a kódszámát, amely a legközelebb áll az Önök véleményéhez, elképzeléseihez. Értelemszerűen bizonyos kérdéseknél *több válasz is adható*, ezt külön jelöljük. Ha valamelyik ponttal kapcsolatban nincs még kialakult elképzelésük, vagy a kérdés Önökre nem vonatkozik, *ne jelöljék meg* egyik válaszlehetőséget sem.

I. Működési feltételek

1. Ismeri-e a szervezetére vonatkozó, a törvényes működést meghatározó jogi, számviteli, adózási, nyilvántartási és adatszolgáltatási kötelezettségeket?

- 1 – igen, teljes mértékben
- 2 – igen, nagyjából
- 3 – nem egészen
- 4 – egyáltalán nem

☐

2. Be tudja-e tartani a szervezetére vonatkozó, a törvényes működést meghatározó jogi, számviteli, adózási, és nyilvántartási és adatszolgáltatási kötelezettségeket?

- 1 – igen, teljes mértékben
- 2 – igen, nagyjából
- 3 – csak egy részét
- 4 – egyáltalán nem

☐

3. Mi a véleménye általában ezekről a jogszabályokról, előírásokról?

- 1 – túlzottnak tartom a szabályozást, az előírások gyakorlatilag betarthatatlanok
- 2 – túlzottnak tartom a szabályozást, de az előírások azért betarthatóak
- 3 – a szabályozást többé-kevésbé megfelelőnek tartom
- 4 – a szabályozás nem elégséges, szigorítani kellene

☐

4. Kérjük, értékelje 1-től (*nagyon elégedetlen*) 5-ig (*nagyon elégedett*) terjedő skálán, hogy mennyire elégedett az alábbi intézmények szervezetét is érintő tevékenységével, színvonalával!

- bíróságok (*bejegyzéssel, adatmódosítással, igazolásokkal kapcsolatos tevékenysége*)
- ügyészség (*felügyelet, ellenőrzés*)

☐☐

- adóhatóság *(bevallások, igazolások, 1%-os ügyintézés stb.)* ☐
- társadalombiztosítás *(bevallások, igazolások stb.)* ☐
- kormányzat *(jogszabályalkotás, kedvezmények, támogatási és pályázati rendszer stb.)* ☐
- önkormányzat *(együttműködés, döntéselőkészítésbe való bevonás, támogatási rendszer stb.)* ☐

5. Kérjük, értékelje 1-től *(nagyon elégedetlen)* 5-ig *(nagyon elégedett)* terjedő skálán, hogy mennyire elégedett az alábbiakra vonatkozó jelenlegi szabályozással, gyakorlattal!

- közhasznúsági besorolás ☐
- nonprofit szervezeteknek nyújtható adókedvezmények ☐
- a személyi jövedelemadóból a nonprofit szervezeteknek felajánlható 1% ☐
- nonprofit szervezeteknek nyújtott költségvetési, miniszteriumi támogatások, pályázati rendszer ☐
- egyéb állami támogatási rendszerek *(NCA, NKA, egyéb állami alapok és közalapítványok)* ☐

6. Ön szerint szükséges volna-e az alábbi területek jogi szabályozása, vagy a jelenlegi szabályozás felülvizsgálata, módosítása? *(1 – igen; 2 – nem)*

- önkéntes munka, önkéntesek alkalmazása ☐
- a jelenlegi nonprofit jogi szervezeti formák (alapítvány, egyesület, szövetség stb.) bővítése, differenciálása ☐
- nem (önálló) jogi személy civil szervezetek (helyi- és alapszervezetek, klubok, körök) jogi elismertetése ☐
- civil szervezetek részvétele a jogalkotásban ☐
- önkormányzatok és a civil szervezetek együttműködése ☐
- civil szervezetek politikai, közéleti szerepvállalása ☐

II. Civil érdekképviselő

7. Ön szerint szükség lenne-e arra, hogy létrejöjjön egy olyan országos civil érdekképviselőti szerv(ezet), mely a szektor egészére vonatkozó, általános kérdésekben képviselni tudná a civil érdekeket?

- 1 – igen, mindenképpen ☐
- 2 – igen, de rövid távon nincs esély arra, hogy létrejöjjön
- 3 – igen, de hosszú távon sincs esély arra, hogy létrejöjjön
- 4 – nem, a civil érdekek képviselése más módon is megoldható
- 5 – nem, nincs szükség rá

8. Az Ön szervezete részt venne-e abban, illetve támogatna-e egy olyan kezdeményezést, hogy létrejöjjön egy ilyen országos civil érdekképviselőti szerv(ezet)?

- 1 – igen, mindenképpen ☐
- 2 – igen, de csak bizonyos feltételek mellett, ha megfelel a mi elképzelésünknek is

- 3 – nem, de szívesen vennénk, ha sikerülne
- 4 – nem, mert nem tartom fontosnak
- 5 – nem, mert ellenzem

9. Ön szerint, milyen szerv(ezet) tudná leginkább ellátni ezt a feladatot?

- 1 – egy meglévő, működő szerv(ezet) vállalná fel, melyhez csatlakozhatnának további civil szervezetek
- 2 – egy újonnan erre a célra alakuló szerv(ezet), melyhez csatlakozhatnának további civil szervezetek
- 3 – egy erre a célra kialakított és felépített új együttműködési rendszer
- 4 – mindegy, minden lehetőséget támogatnék
- 5 – mindegy, minden lehetőséget elleneznék

☐

10. Ön szerint, milyen szervezeti formában működhetne egy ilyen érdekképviselő?

- 1 – laza hálózati formában, jogi személyiség nélkül
- 2 – konzultatív testületként, jogi személyiség nélkül
- 3 – jogi személyű, bejegyzett egyesületként
- 4 – jogi személyű, bejegyzett szövetségként
- 5 – törvényben meghatározott, önkéntes tagságon alapuló kamaraként
- 6 – törvényben meghatározott egyéb jogi szervezeteként

☐

11. Ön szerint, milyen típusú nonprofit szervezetek vehetnének részt az érdekképviselőben?

- 1 – minden bejegyzett nonprofit szervezet
- 2 – csak tagsági viszonyon alapuló szervezetek (*pl. alapítványok kizárásával*)
- 3 – csak „civil” szervezetek (*közalapítványok, közhasznú társaságok kizárásával*)

☐

12. Ön szerint, egy ilyen érdekképviselőben lehetőséget kellene-e biztosítani a nem jogi személy civil szervezetek (*alap- és helyi szervezetek, klubok, körök*) közvetlen részvételére is?

- 1 – igen, ezek is teljes jogú, szerves részei a civil társadalomnak
- 2 – igen, de csak csökkentett jogosítványokkal
- 3 – nem, a jogi személyiség szükséges feltétel

☐

13. Ön szerint, milyen rendező elvek mentén épüljön fel egy ilyen érdekképviselő?

- 1 – minden szervezet közvetlenül tagja lehet egy központi szerv(ezet)nek
- 2 – területi elvek mentén (*helyi, regionális, országos szintekkel*)
- 3 – ágazati, szakmai elvek mentén (*szakmai tömörülések, szövetségek, ernyőszervezetek révén*)
- 4 – párhuzamosan, területi és ágazati, szakmai elvek mentén (*hierarchikus és horizontális szintekkel*)

☐

14. Ön szerint, milyen területi szinteken kellene működnie egy ilyen érdekképvi-
selet önállóan (is) tevékenykedő alapegységeinek?

- 1 – országos, regionális, megyei, kistérségi és települési szinten ☐
- 2 – országos, regionális, megyei és kistérségi szinten
- 3 – országos, regionális és megyei szinten
- 4 – országos és regionális szinten
- 5 – csak országos szinten, alapegységekre nincs szükség

15. Ön szerint, milyen súllyal vehetnének részt a civil szervezetek egy ilyen
érdekképviselésben?

- 1 – minden szervezet teljes jogú, egyenrangú, azonos szavazati joggal ☐
- 2 – a szervezetek tagságuknak, tagszervezeteik számának megfelelő súllyal
- 3 – minden szervezet az érdekképviselés fenntartásához való anyagi
hozzájárulásának arányában

16. Ön szerint, mi biztosíthatná leginkább egy ilyen érdekképviselés legitimitá-
sát, a szektor egésze által történő elfogadását?

- 1 – ha az érdekképviselés választások alapján jönne létre, melyben valamennyi
civil szervezet részt vehet ☐
- 2 – ha az érdekképviselést megalapító civil szervezetek deklarálják, hogy
ellátják ezt a feladatot
- 3 – ha az országos ernyő- és gyűjtőszervezetek, szövetségek egy meghatározott
része ezt deklarálja
- 4 – ha a kormányzat az érdekképviselést elismeri a szektor hivatalos képviselőjének
- 5 – ha az érdekképviselés létrehozását törvény határozná meg

17. Kérjük, jelölje meg, hogy Ön szerint az alábbi feladatok közül melyek tartozhat-
nának bele egy ilyen érdekképviselés tevékenységi körébe? (1 – igen; 2 – nem)

- adott, konkrét kérdésekben érdekképviselés az állami szervekkel szemben ☐
- a szektor egészét érintő általános kérdésekben érdekképviselés az állami
szervekkel szemben ☐
- szakmai, ágazati kérdésekben érdekképviselés az állami szervekkel szemben ☐
- helyi, területi kérdésekben érdekképviselés az önkormányzati szervekkel
szemben ☐
- hazai szektor képviselés nemzetközi szinten ☐
- közvetlen részvétel az állami támogatások elosztásában ☐
- állami feladatok átvállalása (regisztráció, igazolások stb.) ☐
- az érdekképviselésben résztvevő szervezetek körében bizonyos hatósági
jogkörök gyakorlása ☐
- a szektor egészére vonatkozóan bizonyos hatósági jogkörök gyakorlása ☐
- a politikai életben való közvetlen részvétel ☐

18. Ha az alábbi formájú érdekképviseltek valamelyikének létrehozására a közeljövőben konkrét kezdeményezés indulna, Ön mit tenné? (1 – csatlakoznék; 2 – kívánnám, hogy mi lesz belőle; 3 – nem vennék részt benne; 4 – ellenezném, tiltakoznék ellene)

- állami kezdeményezésre önkéntes tagságú nonprofit kamara felállítása ☐
- állami kezdeményezésre országos érdekképviseleti szerv(et) felállítása ☐
- egy meglévő ernyő- vagy gyűjtőszervezet, szövetség országos érdekképviselletté alakítása ☐
- egy újonnan alakuló szövetség alapításának meghirdetése ☐
- az Országos Civil Érdekképviselő (OCÉ) modell gyakorlati megvalósításának elindítása ☐

III. A szervezetre vonatkozó adatok

- a szervezet jogi formája: (1 – alapítvány; 2 – egyesület; 3 – szövetség; 4 – egyéb) ☐
- a szervezet közhasznúsági besorolása: (1 – nem közhasznú; 2 – közhasznú; 3 – kiemelkedően közhasznú) ☐
- a szervezet székhelytelepülésének típusa: (1 – főváros; 2 – megyeszékhely; 3 – egyéb város; 4 – község) ☐
- a szervezet legfontosabb tevékenységi területe: (1 – kultúra; 2 – vallás; 3 – sport; 4 – szabadidő, hobbi; 5 – oktatás; 6 – kutatás; 7 – egészségügy; 8 – szociális ellátás; 9 – katasztrófa elhárítás; 10 – környezetvédelem; 11 – településfejlesztés; 12 – gazdaságfejlesztés; 13 – jogvédelem; 14 – közbiztonság védelme; 15 – adományosztás, nonprofit szövetség; 16 – nemzetközi kapcsolat; 17 – szakmai érdekvédelem, 18 – politika) ☐
- a szervezet átlagos éves bevétele: (1 – 500 ezer Ft alatt; 2 – 500 ezer – 5 millió Ft; 3 – 5 millió Ft felett) ☐

IV. A szervezet elérhetősége

- a szervezet neve:

- a szervezet címe:

- a szervezet e-mail címe:

- a szervezet vezetője, képviselője:

Köszönjük a válaszadást!

FÜGGELÉK

Emlékeztető a civil szervezetek 2002. június 10-i konzultációjáról

Helyszín: Pallas Páholy

Bevezető

1. A konzultáció célja volt, hogy a választásokat követően áttekintse a magyarországi civil szervezetek helyzetét, illetve eszmecserét kezdeményezzen a közeljövő stratégiai feladatairól. A résztvevők mindannyian megerősítették, hogy időszerűnek tartják a megbeszélést.

2. A rendezvény kezdeményezője az Európa Ház volt. Meghívást azon civil szervezetek képviselői kaptak, akik az elmúlt időszakban érdeklődést mutattak a szektor stratégiai kérdései iránt. Ez a lista korántsem teljes, a csoport összetétele nyitott, bármely Magyarországon bejegyzett civil szervezet bekapcsolódhat további munkájába.

3. A megbeszélés során két kérdéskör került megvitatásra: (a) a kormány és a civil szervezetek közötti keret-megállapodás, illetve (b) az országos civil képviselő kérdés. A résztvevők egyetértettek abban, hogy a jelenlegi kedvező helyzetből adódó lehetőségekkel mindenképpen élni kell.

Kormány–civil szervezetek keret-megállapodás

4. A kormány és a civil szervezetek közötti megállapodásról Medgyessy Péter miniszterelnök 2002. január 22-én tett egyoldalú társadalmi kötelezettségvállalása szól. Az elképzelést a résztvevők támogatásukról biztosították. A megállapodás alapos szakmai konzultáció után jöhet létre. Lehetőséget kell biztosítani arra, hogy e folyamatba bármely magyarországi civil szervezet bekapcsolódhasson.

5. A dokumentum előkészítése részeként a résztvevők javasolják egy közös kormány-civil szervezetek képviselőiből álló munkacsoport létrehozását.

6. A résztvevők kezdeményezik, hogy 2002. július végéig kerüljön sor egy munkamegbeszélésre a miniszterelnökkel. Ezt előkészítendő célszerű találkozó szervezése Baja Ferenc kormány megbízott, politikai államtitkárral.

7. A megbeszélésen megfogalmazódott, hogy fontos feladat a Miniszterelnöki Hivatal Civil Kapcsolatok Főosztálya helyzetének rendezése, új vezető kinevezése.

8. A résztvevők szóltak arról, hogy a különböző minisztériumok, illetve helyi/regionális (önkormányzati) szinten számos kedvező példa van a civil szervezetekkel történt együttműködésre. A megkötendő megállapodás kidolgozásánál érdemes ezeket a tapasztalatokat is figyelembe venni.

9. Megfelelő előkészítő munkával a megállapodás 2002. decemberben aláírható.

Országos civil képviselő

10. A kormánnyal kötendő keret-megállapodás aláírásának elengedhetetlen feltétele az országos civil képviselő létrehozása.

11. Egyetértés volt abban, hogy szükség van országos civil képviseletre, létrehozását gondos, körültekintő előkészítő munkának kell megelőznie.

12. A résztvevők abban is egyetértettek, hogy egy országos civil képviselet létrehozása során építeni kell a szektor ezzel kapcsolatos tapasztalataira.

13. Az országos civil képviselet alulról építkező, nyitott módon jöhet csak létre. Már az előkészítő munka során minden Magyarországon bejegyzett civil szervezetnek biztosítani kell a bekapcsolódás lehetőségét.

14. Egyetértés volt abban a kérdésben, hogy a két elképzelés, azaz a kormány és a civil szervezetek közötti megállapodás, illetve az országos civil képviselet létrejötte párhuzamos folyamat.

15. A megbeszélés során megfogalmazódott, hogy az országos képviselet egyik lehetséges formája egy köztestület (Civil Kamara), melynek önkéntes a tagsága. Ehhez megfelelő törvényi szabályozás szükséges.

16. A résztvevők egyetértettek abban, hogy a kétkamarás parlament/nemzeti vagy társadalmi tanács felállítása egy hosszabb távú feladat. Ezzel a kérdéssel a konzultáción résztvevők nem foglalkoztak.

További konkrét lépések

17. A résztvevők megköszönték a kezdeményező Európa Ház munkáját, és ideiglenes jelleggel megbízták a további koordinációval. Ugyanakkor hangsúlyozták, hogy a teendőket csakis közös munka eredményeképpen lehet sikeresen elvégezni. Ehhez mindenki önkéntes alapon járul hozzá.

18. A résztvevő szervezetek képviselői közül többen is vállalták, hogy rész-munkaanyagok elkészítésével, illetve már meglévő anyagok közzétételével segítik a további munkát. Az anyagokat 2002. június 21-ig kell eljuttatni az Európa Hához <civil@elender.hu>.

19. A 6. pontban foglaltaknak megfelelően az Európa Ház elkészíti Medgyessy Péter miniszterelnökhöz elküldendő levél tervezetét. A levél a résztvevők egyetértését követően kerül elküldésre.

20. Fel kell venni a kapcsolatot az Országgyűlés Társadalmi Szervezetek Bizottságával, és tájékoztatást kell adni a megbeszélésen történekről, illetve a további tervekről.

21. A munka során a legszélesebb nyilvánosságot kell biztosítani. Ennek egyik, de nem kizárólagos formája az internet által nyújtott lehetőségek kihasználása. A résztvevő szervezetek képviselői vállalták, hogy saját hálózatuk és lehetőségeik segítségével széles körben adnak tájékoztatást a kezdeményezésről.

22. A további előkészítő munka tervezett főbb állomásait a mellékelt dokumentum tartalmazza.

23. Megállapodás született arról, hogy a csoport következő ülésére legkésőbb egy hónapon belül sor kerül. (Javasolt időpont: 2002. július 3. (szerda) 11.00 óra).

Budapest, 2002. június 12.

Készítette: Barabás Miklós, Európa Ház

Emlékeztető a 2002. szeptember 3-i civil tanácskozásról

Az Országgyűlés Társadalmi Szervezetek Bizottsága és a Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati Informatikai és Társadalmi Kapcsolatok Hivatala meghívására 2002. szeptember 3-án Budapesten, a MTESZ székházában mintegy 300 civil szervezeti képviselő tanácskozáson vett részt. A négy órás találkozón, mely a hasonló jellegű 2002. július 11-i találkozó folytatása volt három kérdéskört vitattak meg a résztvevők: a civil stratégia, a kormányzat és civil szervezetek közötti megállapodás és a magyarországi civil képviselet ügyét.

A tanácskozáson megállapodás született arról, hogy ideiglenes és nyitott jelleggel munkacsoport jön létre, mely a tanácskozás napirendjén szereplő kérdésekkel foglalkozik. A munkacsoportba civil szervezetek jelentkezhetnek. Öt szervezet (Civil Fórum, Civil Nemzeti Tanács, Európa Ház, Nonprofit Információs és Oktató Központ, Országos Női Érdekvédelmi Egyesület) megbízást kapott arra, hogy gyűjtse össze a bejelentkezéseket a munkacsoportba és hívja össze annak első ülését.

2002. szeptember 5.
Európa Ház

Emlékeztető a kormányzat civil stratégiájáról szervezett 2002. október 29-i szakmai tanácskozásról

Az Európa Ház kezdeményezésére és szervezésében 2002. október 29-én nyitott részvételű szakmai tanácskozásra került sor Budapesten a *Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium* épületében, melynek résztvevői véleményezték a kormányzat 2002. október 22-én nyilvánosságra hozott civil stratégiájának tervezetét és további lépésekről állapodtak meg.

(...)

A tanácskozás második részében a résztvevők élénk vitát folytattak arról, hogy milyen további konkrét civil lépésekre kerüljön sor a következő időszakban. Ennek eredményeként négy civil munkacsoport kezd meg működését:

1. országos civil (érdek)képviselő

(Koordinátorok: *Dr. Györke Jenő*, Budapesti Természetbarát Sportszövetség és *Sebestény István*, Civitalis Egyesület)

2. jogi kérdések

(Koordinátor: *Márkus Eszter*, EMLA Egyesület, Nonprofit Szektor Analízis Program)

3. civil pénzügyek

(Koordinátor: *Kahulits Andrea*, Non-profit Pénzügyi Központ Alapítvány)

4. kormányzat-civil partnerségi megállapodás

(Koordinátor: *Barabás Miklós*, Európa Ház).

Megegyezés alakult ki abban, hogy:

- a munkacsoportok nyitottak minden magyarországi civil szervezet számára.
- egy szervezet több munkacsoportban is részt vehet.
- a munkacsoportokba a bejelentkezés a mellékelt jelentkezési lap kitöltésével történik.
- a munkacsoportok első (alakuló) ülésüket még 2002 novemberében megtartják.
- fontos a széleskörű tájékoztatás, a teljes nyilvánosság; ennek egyik eszköze az Európa Ház által működtetett www.civilegyuttmukodes.hu honlap, melyen minden, a munkacsoportok működésével kapcsolatos információt közre kell adni.

- a négy munkacsoport természetesen nem törekszik arra, hogy a szektort érintő kérdések teljességével foglalkozzon; különböző egyéb kezdeményezések lehetnek.

Dr. Bódi György megerősítette, hogy e civil kezdeményezés függetlenségének tiszteletben tartásával a kormányzat kész hozzájárulni a munkacsoportok működési feltételeinek megteremtéséhez.

Budapest, 2002. október 29.

Készítette: Barabás Miklós, Európa Ház

Összefoglaló a munkacsoport 2002. november 1. – 2003. április 2. között végzett munkájáról

I. Találkozó

2002. november 12. 11.00–13.00 óráig

Helyszín: Pallas Páholy

Résztevők: 28 fő

- Az első találkozó alkalmával a munkacsoport résztvevői megegyeztek a csoport tevékenységének alapelveiben.
- Elhatározták, hogy összegyűjtik az országos érdekképviselettel kapcsolatos javaslatokat.
- A munkacsoport tevékenységének, céljának pontosítása a következő találkozóra maradt.
- Fontos alapelvként megegyeztek abban, hogy a munkacsoport tevékenységét a nyilvánosság bevonásával kívánja folytatni, és lehetőséget biztosítanak az újabb bekapcsolódók számára is a munkafolyamatba. A folyamat ismerete természetes elvárás minden résztvevőtől.
- Dr. Györke Jenő koordinátor lemondott tisztségéről, a következő találkozók alkalmával új koordinátort kellett választani.

II. Találkozó

2002. december 4-én 10.00–12.25 óráig

Helyszín: Pallas Páholy

Résztevők: 28 fő

- Az országos érdekképviselettel kapcsolatban beérkezett javaslatok alapján a súlyponti kérdéseket Sebestény István ismertette. Elkészített egy kérdőívet, amely az érdekképviselettel kapcsolatos alternatívák további pontosításához vezető utat hivatott kijelölni.
- A munkacsoport működési alapelvei pontosításra kerültek: eszerint az új jelentkezőknek előre kell a jelentkezési lap elküldésével jelentkezniük a csoportba.
- A munkacsoport pontosította a célját, és a következőképpen fogalmazta meg: Javaslato(ka)t dolgoznak ki az Országos Civil Érdekképviselet mielőbbi megvalósítása érdekében.
- A továbbiakban Sebestény István és Szakál Tibor közösen látják el a koordinátori feladatokat.

III. Találkozó

2003. január 15. 10.00–13.00 óráig

Helyszín: Pallas Páholy

Résztevők: 26 fő

- A visszaküldött kérdőívek alapján összeállított 5 modell értékelése után, végül is 3 kiscsoportban folytatjuk tovább az érdekképviselési modellek kidolgozását.
- Szó volt a Nemzeti Civil Alap törvénytervezetéről, de érdemi vitát nem folytattunk róla.

A következő alkalommal a részleteiben kidolgozott modellek egyeztetését tervezzük. Az elképzelések pontosítása után megvizsgáljuk az azonosságokat és a különbségeket, és amennyire lehet, konkrét, egymástól jól elkülönülő alternatívákat határozzunk meg.

IV. Találkozó

2003. február 19. 10.00–13.00 óráig

Helyszín: Pallas Páholy

Résztevők: 24 fő

A 3 kidolgozott modell-vázlat (hierarchikus, együttműködési, választási) ismeretése után a további egyeztetés, pontosítás, a részletek azonos kérdések mentén történő kidolgozása mellett döntött a munkacsoport.

V. Találkozó

2003. március 19. 10.00–14.00 óráig

Helyszín: Pallas Páholy

Résztevők: 28 fő

Ezen a találkozón a választási és az együttműködési modellek részleteiről folyt az elemző vita. A kérdésekre kapott válaszok és a vélemények összesítése alapján a választási modell további pontosítása mellett döntött a csoport azzal, hogy az elhangzottak kerüljenek be a véglegesített anyagba, és egyben legyen könnyen értelmezhető mindazok számára, akik nem vettek részt a folyamatban.

VI. Találkozó

2003. április 2. 10.00–14.00 óráig

Helyszín: Pallas Páholy

Résztevők: 24 fő

Kérdések, válaszok során tisztázódtak, és pontosabb meghatározásra kerültek a tervezetben nem egyértelmű elemek és a vita során tételelesen, pontról pontra végigvettük a tervezetet.

A munkacsoport a konszenzussal véglegesített tervezetet egyhangúlag elfogadta.

A további teendők között a nyilvánosság még szélesebb bevonása fogalmazódott meg, ezért egy, a sajtó számára is használható anyag összeállításáról döntött a csoport.

Kalocsa, 2003. április 8.

Szakál Tibor, az Érdekképviselési Munkacsoport társkoordinátora

OCÉ – Országos Civil Érdekképviselés (A CEP Érdekképviselési Munkacsoportjának 2003. április 2-án elfogadott dokumentuma)

Az érdekképviselés létrehozásának célja: A társadalom különböző szintjein jelentkező civil partner igények kielégítésének segítése.

Az OCÉ alapvetései: általános választójog; nyilvános eljárás; esélyegyenlőség; a küldöttek beszámolási kötelezettsége és visszahívhatósága minden szinten. A rendszerben biztosított egyfelől az általános választójogra alapozott területi képviselet, másfelől a szakmai tevékenységen alapuló delegáció. Fontos elem az érdekképviselési szintek szuverenitása és függetlensége. A kialakításra kerülő valamennyi szint, önálló érdekképviselési testület; más szintekkel nem áll alá- vagy fölérendeltségi viszonyban. Mindegyik szinten a döntéseket az abban részt venni kívánó alsóbb szintű civil együttműködések hozzák. A szintek hierarchiája csak a következő szintre való választás illetve delegálás célját szolgálja. Az egyes területek és szintek tevékenységüket, kapcsolatrendszerüket maguk határozzák meg; az OCÉ ehhez segítségként ajánlásokkal (működési szabályok, szerződés minták, stb.) járul hozzá.

Az **érdekképviselés alapegysége a civil együttműködés**. A civil együttműködések létrehozása, szervezeti formája és működése az együttműködő szervezetek szabad akarata szerint történik; kialakításhoz az *1. Mellékletben* található dokumentumok segítségével igénybe vehető.

Az OCÉ kistérségi szintjein választásra jogosult minden nonprofit szervezet, mely megfelel a választási ajánlásban foglaltaknak.

Kistérségi Civil Érdekképviselések: (továbbiakban KCÉ) A rendszer legkisebb szabályozott egységei; kialakításuk választással történik. A szabályokat a választáson résztvevő szervezetek fogadják el. A községekben, városokban, kistérségekben a bejelentkezett érdekképviselési célú civil együttműködések állítanak jelöltállítási jegyzéket (a testület számának megfelelő vagy ennél több számú jelöltet). Az együttműködésekön kívül bármely 5 civil szervezet közös egyéni jelöltet állíthat. A **KCÉ létszámát a választási gyűlés határozza meg** úgy, hogy a MCÉ-be való delegálás (átlagosan 2 fő) biztosított legyen. A kistérségek által maximálisan delegálható küldöttek számát a *2. Mellékletben* soroljuk fel.

Megyei Civil Érdekképviselések (továbbiakban MCÉ): a Regionális CÉ-be (továbbiakban RCÉ) delegálás egységei. **Létszámukat, működési rendjüket maguk határozzák meg** úgy, hogy az RCÉ-be delegálás (átlagosan 14 fő) biztosítható legyen. Az MCÉ által maximálisan delegálható küldöttek számát a *3. Mellékletben* soroljuk fel.

Regionális Civil Érdekképviselők: Az OCÉ delegálás egységei. **Létszámukat, működési rendjüket maguk határozzák meg** úgy, hogy az OCÉ-ba delegálás (átlagosan 6 fő) biztosítható legyen. (Az RCÉ által maximálisan delegálható küldöttek számát a 4. *Mellékletben* soroljuk fel.)

Az OCÉ: Létszáma 50 + 30 fő. Szerkezete két alapelemet testesít meg: egyrészt a **területi választási alapon felállított képviselői mandátumokat (50 fő)**, másrészt a **szakmai-ágazati, alanyi jogon delegált szakmai tagozati (30 fő) mandátumokat**. A tagozatokba az országos szakmai és ernyőszervezetek alanyi jogon bejelentkezhetnek. A tagozatokba az NSzOR 10 szakmai csoportja szerint történik az országos szervezetek bejelentkezése. Az országos szervezetek így abba a folyamatba csatlakoznak, ahol fő tevékenységük folyik: az országos érdekegyeztetésbe. **A tagozatok működési rendjét, létszámát maguk határozzák meg;** az OCÉ munkájába közvetlenül delegált képviselőjük 3-3 fő. Az OCÉ testületeinek mandátuma az általánosan elfogadotthoz hasonlóan 4 év.

Értelmező rendelkezések:

Az érdekképviselői célú együttműködés lehetőséget nyújt olyan érdekképviselői struktúra kialakítására, amely a civil társadalom nagy részének – az esélyegyenlőség alapján történő – egységes érdekképviselői rendszerét hozza létre.

Választó: Az OCÉ kistérségi szintjein **választásra jogosult minden nonprofit szervezet, mely tevékenységét nem speciális törvényi feltételek szerint végzi**, s mely megfelel a választási feltételekben foglaltaknak. A struktúra kialakítása lehetővé teszi, hogy a teljes civil társadalom, – *az esélyegyenlőség elve alapján* – egységes képviselői rendszert hozzon létre. Az **általános** – közvetlen – részvételben választó lehet minden, a Ptk.-ban szabályozott alapítvány, és az 1989. évi II. törvény alapján bejegyzett társadalmi szervezet. A választási rendszer lehetőséget nyújt a helyi civil együttműködésekben részvétellel, a jogi személyiséggel nem rendelkező önálló, szervezett társaságok, klubok, körök, illetve az országos, regionális szervezetek helyi alapszervezeteinek szavazati joghoz juttatására. Nem vehetnek részt az OCÉ választáson azok az egyedi, különleges elbírálás alá eső nonprofit szervezetek, melyek speciális feladatukat külön törvényi szabályozásnak megfelelően látják el: az egyházak; a kisebbségi önkormányzatok; a közhasznú társaságok; a pártok; a kamarák; az önkéntes biztosító pénztárak, és a szakszervezetek). A választás tisztaságát és pártatlanságát részletes választási eljárási szabályok szolgálják, melyeket ajánlás formájában nyilvánosságra hozunk; mindenkinek a rendelkezésére bocsátunk. Minden szinten (kistérségtől a tagozatokon át az országosig) a választási gyűlések, illetve a testületeket létrehozó delegált gyűlések első döntése az OCÉ választási rendszerének és eljárási szabályainak saját magukra történő elfogadása. Az OCÉ választási rendszere a szervezetek szuverenitását és szabadságát maximális mértékben tiszteletben tartja. Ennek megfelelően nem tartalmaz előírásokat sem a választás útján létrejött együttműködési rendszer szervezeti formájára; sem működésére; sem vezetésére. A javasolt szabályok kizárólag az

egységes és demokratikus elvek betartását, valamint a civil társadalom védelmét szolgálják. A rendelkezésre álló valamennyi normatív garanciát nyújtó eszközzel élnünk kell, hogy ne tegyük ki a civil szférát botrányoknak, visszaéléseknek és politikai csatározásoknak.

Eljárási szabályok: A rendszer kialakítása szükségszerűen normatív **(előre meghatározott, általános alanyú, a résztvevők által kötelezőnek elfogadott)** szabályok kialakítását követeli meg. Ezeket a szabályokat az országos civil érdekképviselőket kialakító, résztvevő szervezetek önkéntes hozzájárulása legitimálja. Valamennyi szabály az esélyegyenlőséget és a legitimitást szolgálja.

Mandátumok száma: Fontos elem a **mai civil társadalom kistérségi megoszlása alapján számított mandátumok száma. Meghatározása objektív alapon biztosítja az arányos részvételt, az esélyegyenlőséget.** Az olyan kistérségek mandátumai, ahol esetleg nem alakulnak meg a Civil Érdekképviselőtestületek (továbbiakban CÉT) nem oszthatók fel; ezzel lehetőséget adunk az érdekképviselőtestület működés közben történő bekapcsolódásra.

Bejelentkezés: A KCÉ-ben, valamint az OCÉ Tagozataiban szükség van egy bejelentkezési eljárásra. Az **eljárás célja annak dokumentálása, hogy a bejelentkezett civil együttműködés vagy országos szervezet valóban jogosult-e kiemelt, megkülönböztetett bánásmódra. A bejelentkezés önkéntes** – az előnyre jogosult és arra igényt tartó szervezet szabad választását testesíti meg. A bejelentés **dokumentációja nyilvános.**

A civil együttműködési rendszer nyitott, befogadó jellegű. Abban minden olyan nonprofit szervezet jogosult részt venni, amely az adott közsgében, városban dolgozik és érdekképviselői célból együttműködni kíván más civil szervezetekkel. A kistérségi, megyei, regionális és országos szinteken az előző szintek által választással delegált személyek képviselik az őket delegálók érdekeit. Az érdekképviselői célú civil együttműködések rendszerének felépülésével egyik választásban részt vevő szervezet sem veszti el saját jogú érdekérvényesítésének és érdekképviselői célú már meglévő, vagy a jövőben kiépítendő lehetőségeit. A civil szervezetek “nem oldódnak fel” az érdekképviselői célú együttműködésben, hanem összefogásukkal felerősítik saját hangjukat az érdekartikuláció folyamatában és rendszeressé, intézményessé teszik érdekeik kinyilvánítását.

Választási gyűlés: A civil érdekképviselőket kialakítására szolgáló nyilvános rendezvény. Lebonyolításával kapcsolatos **ajánlásaink:** Meghirdetésekor törekedni kell arra, hogy minden civil nonprofit szervezet tudomást szerezhessen róla. A gyűlésen a résztvevő szervezetek gondoskodnak a választás dokumentálásáról, az esemény jegyzőkönyvezéséről. A résztvevő szervezetek gondoskodnak a választás tisztaságának biztosításáról, az esélyegyenlőség garantálásáról. A választási gyűlés jelenléti ívének alkalmasnak kell lennie a résztvevők kompetenciájának megállapítására. A szavazókat célszerű az érdeklődőktől elkülöníteni.

Jelöltállítási jegyzék: Ahol még nem alakult meg, nem működik érdekképviselői célú civil együttműködés, ott a szervezetek alanyi jogán *(szervezetenként 1 ajánlás lehet)* biztosított ajánlásokból áll össze a jelöltállítási jegyzék. Ahol az

első szinten egy érdekképviselői célú együttműködés alakult meg, működik és regisztráltatta is magát – ott a KCÉ létrehozásának választási folyamatában az általa kiadott jegyzék lesz a választás alapja. Itt is jogosult alanyi joron egyéni jelöltet állítani bármely 5 szervezet. Ahol az első szinten több érdekképviselői célú együttműködés alakult meg, és működik – s mindegyik regisztráltatta is magát – ott a KCÉ létrehozásának választási folyamatában annyi jelölt kerül fel a választási listára, ahány a listákra került. Így nem kerül sem előnybe, sem hátrányba az a helység, ahol több civil együttműködés is végzi az érdekképviselői tevékenységük összehangolásának és megegyezésüknek hiánya feszítettebb választási küzdelmet eredményez.

Civil együttműködés bejelentkezése: Ezzel a létező együttműködések jelöltállításai jegyzékét állíthatnak, reprezentálva a helyi szinten kialakított civil egységet az érdekképviselői tevékenységben. A bejelentkezésnek feltétele, hogy az OCE kistérségi választásáról minden helyi civil szervezetet értesítenek; részükre tájékoztatást nyújtanak, s lehetőséget kínálnak számukra is jelölt állításra. A bejelentkezés feltétele az érdekképviselői célú civil együttműködés létezésének igazolása (*létesítő okirat, együttműködési megállapodás*). Bírói nyilvántartásba vett szervezeti forma esetén létesítő okirat + jogerős bírói végzés, bírói nyilvántartáson kívüli civil együttműködések esetén az ezt alkotó civil szervezetek együttműködési megállapodása.

Országos Civil szervezetek bejelentkezése: Az országos szakmai és ernyőszervezeteket kivételes helyzetbe hozzuk. Országos szakmai és ernyőszervezetnek azok a bejegyzett szervezetek minősülnek, melyek **megyei, és/vagy regionális szervezeti egységekkel** rendelkeznek, vagy **központi tevékenységük az egész ország területére kiterjed**. A bejelentkezés feltétele a bírói bejegyzésről szóló végzés, valamint létesítő okiratuk másolata.

NSZOR (*Nonprofit Szervezetek Osztályozási Rendszere*) alapú az OCE rendszernek különböző szintjein **ajánlott** szakmai besorolási rendszer. A szakmai besorolás AJÁNLÁS és kategória egyben: célszerű és javasolt a használata tagozatok, szekciók, bizottságok kialakításakor; ugyanakkor az országos tagozatok kialakításánál kategóriaként szolgál. Az NSZOR alapján kialakított szakágazatok: **1.** Sport, szabadidő, hobbi; **2.** Kultúra, művészet; **3.** Oktatás, kutatás, tudomány; **4.** Egészségügy, szociális szolgáltatás; **5.** Környezetvédelem; **6.** Település- és gazdaságfejlesztés, munkaügy; **7.** Jogvédelem, polgárvédelem, közbiztonság védelme; **8.** Társadalmi rétegek képviselete (nyugdíjasok, ifjúsági szervezetek, egészségkárosodottak stb.); **9.** Adományoztatás, támogatás, nonprofit szolgáltatás; **10.** Nem szakmai társadalmi szervezetek.

A Területközi régió: Nyolcadik régióként lehetővé teszi minden olyan szervezet részvételét az OCE-ban, amely érdekeit – saját akarata alapján – kizárólag országos szinten, területi kötöttségek nélkül kívánja képviselni.

Munkacsoport által kidolgozott Országos Civil Érdekképviselő (OCÉ) koncepciójának főbb elvei és elemei

Hatáskör

Miután az OCÉ hatásköre csak a szektor egészét érintő kérdésekre terjedne ki, semmiképpen nem csorbítaná a már működő különböző területi, szakmai együttműködések, szövetségek függetlenségét, tevékenységükbe nem szólna bele.

Jelenleg is megoldatlan szektor szintű problémák például: az önkéntes segítők jogi és társadalmi elismertetése; a pályázati rendszerek problémái (utófinanszírozás, önrész kérdése); a magánadományok után járó adókedvezmények mértéke; a szektorra vonatkozó jogi, könyvviteli és adószabályozás hiányosságai – illetve az ezeken a területeken tapasztalható túlszabályozás; a nyilvántartási, beszámolási, közzétételi kötelezettségek; a szektor külföldi képviselőének megoldása; egy esetleges etikai kódex kidolgozása.

Az OCÉ Küldöttei csak azokban az ügyekben – és csak meghatározott mértékben – járhatnak el a szektor nevében, amelyekre konkrét felhatalmazást kapnak.

Legitimitás

Az OCÉ csak akkor tudna hatékonyan működni, ha a szektor részéről megkapná a képviselőhöz szükséges legitimitást. Ezt a területi küldöttek rendszerének legalsó szintjén tartandó választás biztosítaná, amelyben valamennyi nonprofit szervezet alanyi joggal részt vehet.

Szervezeti felépítés

Az OCÉ alulról felfelé építkezve minden közigazgatási szinten létrehozná az adott érdekképviselői egységet. A kistérségi választásokon mandátumot szerzett küldöttek hoznák létre a megyei szervezeteket, ezek delegálnának küldötteket a regionális, majd onnan az országos szervezetbe. Ebben a területi küldötteken kívül a szakmai alapú képviselőt a különböző országos ágazati szövetségek delegáltjai biztosítanák. A látszólag bonyolult, merev szerkezet azonban a valóságban ennél rugalmasabb módon épülne fel. A különböző területi szinteken már működő vagy a közeljövőben kialakuló együttműködések – akár változatlan formában, e feladatot is felvállalva, jelentős többlet-legitimitásra is szert téve – a gyakorlatban pontosan megfeleltethetők az OCÉ rendszer elemeinek. A jól

működő civil együttműködések szinte formális választás után, jelentős presztízs-növekedéssel számolhatnának. A rendszerhez csatlakozásuk így, már a kezdeti lépéseknél is jelentős eredményt hozhat.

Szervezeti szabadság

Az OCÉ hangsúlyozottan a helyi együttműködésekre alapoz: itt van lehetőség a be nem jegyzett szervezetek; és a Kht-k bevonására is. A civil együttműködések formájára; nagyságára; működésére ajánlásokat dolgozunk ki, amelyeket a helyi szervezetek döntésük szerint használhatnak fel. A koncepció a rendszer egyes elemeire csak minimális formai ajánlásokat tartalmaz. Az OCÉ a kistérségi, megyei, regionális szintjein kialakuló szervezetek tényleges működési rendjét, létszámát, felépítését, konkrét feladatait nem „központilag” határozná meg, hanem elismerve azok autonómiáját és helyi ismereteit, ezt rájuk bízna. A működés szinte egyetlen feltétele a rendszer eggyel magasabb szintű egységeibe való legitim delegálás megoldása, mely kizárólag a civil társadalom felelősségérzetén nyugszik. Az OCÉ -ban minden azon a szinten kerül elintézésre, ahol a legjobb ennek lehetősége.

A rendszer hierarchikus felépítése kizárólag szerkezeti: a szintek között nincsen alárendelt kapcsolat! Ez azt jelenti, hogy a magasabb szint nem utasíthatja az alacsonyabb szinteket; ajánlásokat, irányelveket dolgozhat ki. A kapcsolat inkább fordított: az alsóbb szintekről kiinduló javaslatokat, felvetéseket, problémákat kell az országos szinten összegezni és ennek megfelelően az érdekképviselői tevékenységet ellátni.

Budapest, 2003
Bíró Endre

OCÉ – Országos Civil Érdekképviselés Az OCÉ civil érdekképviselési modell legfőbb jellemzői

- 1.) A civil nonprofit szerveződések helyi és ágazati együttműködését ösztönző működési mód.** A modell alapvetően a civil szerveződések helyi együttműködésén nyugszik. Kistérség (fővárosi kerület) az első intézményesített civil érdekképviselési szint, amelyen a helyi civil együttműködések (községi, városi, községközi civil együttműködési fórumok) képviselői vehetnek részt. Ha nincs ilyen helyi civil együttműködés, akkor bármely öt civil szervezet állíthat egy közös jelöltet a névjegyzékre. A jelöltállítás alanyi jogú, egyetlen feltétel a választási szabályok alávetéses elfogadása. Minden más a megválasztott kistérségi fórumok maguk határoznak meg: elnevezésüket (kerekasztal, fórum, tanács, stb.), működési formáikat, érdekképviselési módszereiket, tisztségviselőket – ha akarnak, stb. Minden további szinten – megyében, régióban, országosan – az oda megválasztott civil együttműködések érdekképviselői döntenek saját fórumuk működésének tartalmi és szervezeti kérdéseiről. Minden szinten az ott szereplők együttműködése szervezeti keretének kialakítása a cél.
- 2.) Alulról szerveződő választás.** Helyi civil együttműködések választják a Kistérségi Civil Érdekképviselést (KCÉ), a kistérségek képviselői a Megyei Civil Érdekképviselést (MCÉ), a megyék képviselői a Regionális Civil Érdekképviselést (RCÉ), s végül a régiók képviselői az Országos Civil Érdekképviselést (OCÉ).
- 3.) Kistérségi – megyei – regionális – országos szintű, területi szerveződés mellett országos szintű tagozati rendszer.** Az ágazati érdekképviselés (például sport, gyermek- és ifjúsági, oktatási, kulturális, rendészeti, környezetvédő, szociális, egészségügyi, stb.) mindegyik területi szinten belül is megjelenhet (ágazati csoportként), országos szinten viszont biztosan jelen van az országos szakmai civil szervezetek bejelentkezéseként létrejövő ágazati tagozatként.
- 4.) Folyamatos bővülés lehetőségét megtartó nyitott és befogadó jelleg.** A Kistérségi Civil Érdekképviselésbe folyamatosan be lehet jelentkezni, s az országos szakmai (ágazati) tagozatokba is. A választási rendszer ciklikussága miatt (4 év) a választott testületeket szervezeti értelemben ez nem érinti, az érdekképviselési munka tartalmát illetően viszont igen, hiszen az OCÉ műhelyeiben, csoportjaiban, tagozataiban nem csak a választók vehetnek részt, hanem az együttműködésbe újonnan bekapcsolódók is. A civil együtt-

működési rendszer nyitott, befogadó jellegű. Az érdekképviseleti célú civil együttműködések rendszerének felépülésével egyik választásban résztvevő szervezet sem veszi el saját jogú érdekérvényesítésének és érdekképviseletének már meglévő vagy a jövőben kiépítendő lehetőségeit. A civil szervezetek „nem oldódnak fel” az érdekképviseleti célú együttműködésben, hanem összefogásukkal felerősítik saját hangjukat az érdekartikuláció folyamatában és rendszeressé, intézményessé teszik érdekeik kinyilvánítását.

- 5.) Kistérségi szinten a jogi személyiség nélküli szerveződések részvételének lehetősége.** A modell lehetőséget biztosít a jogi személyiséggel nem rendelkező civil szerveződések (közösségek, klubok, körök, társaságok, informális egyesületek) érdekképviseletére is a helyi együttműködésben való részvétellel.
- 6.) Az együttműködésben résztvevő civil szervezetek képviseletét csak az érdekképviseletre korlátozó és ezt sem a kizárólagosság igényével ellátó érdekérvényesítés kialakítása.** Semmiféle ernyőszervezet nem jön tehát létre, semmiféle hatalmi koncentráció nem alakul ki. Csak közös, átfedő érdekképviseletük hatékonyságának növelésében működnek együtt a résztvevők.
- 7.) A civil érdekképviseleti rendszer tetejét jelentő országos szint elnevezését, működési módját és szervezeti formáját a modell nem kívánja előre meghatározni.** Nem adott fórumot, testületet termel ki a modell (például egyesületi vezetőséget, hálózati irányító testületet vagy kamarát kezdeményező testületet vagy szövetségi tanácsot), hanem a civil érdekképviseleti rendszer választása eredményeként létrejön egy legitim országos fórum, illetve választott testület, amely majd meghatározza önmagát, s kívánatos működési módját, formáját.

Budapest, 2004
Menyhért Péter, Sebestény István

